

”Mycket större än vad ord kan rymma”

Dopföräldrars val av doppsalmer i Svenska kyrkan
i korsningen mellan liminalitet och mimesis

Sofija Lazić Pedersen

LUNDS UNIVERSITET | CENTRUM FÖR TEOLOGI OCH RELIGIONSVETENSKAP

KRMM75 Kyrko- och missionsstudier: Praktisk teologi - examensarbete
för masterexamen, 30 hp

Handledare: Erik Sidenvall

Examinator: Alexander Maurits

Termin: Ht 2023

Abstract

The purpose of this master thesis in practical theology is to investigate the reasons for choices of hymns made by parents baptising their children in the Church of Sweden. From earlier data on baptisms and hymns we do know which hymns are most commonly chosen, but no one to date has interviewed parents on their choices.

The method used is semi structured interviews of eleven parents whose children were baptised in Helsingborg during the months of May to October 2023. After transcribing the interviews some common criteria and reasoning was found: The parents choose hymns that set a mode, that describe the situation of baptism, that describe the child or the family, hymns that have followed the family and can keep following throughout life. They also choose hymns that are child friendly and easy to sing (although it does not always seem to help), but the lyrics always triumphs over the melody. The process of choosing hymns is a combination of searching the Internet (Google, Youtube, Spotify), the hymns the minister introduces during the conversation that precedes the baptism, and the parents' own wishes. My findings show how parents of baptised children relate to hymns, popular religion and the references to Creation in hymns, when they get to choose hymns, in the manner that is proposed for baptisms. As for other musical parts chosen for the service, the parents choose songs that reflect the relationship between parent and a newborn child, small childrens' discovery of the world, love songs reinterpreted to be about the unconditional love between parent and child, songs already being sung with the child, and songs that could follow throughout life.

The analysis is then intertwined with the four voices of theology, but also the terms *liminality* and *mimesis*. The latter, from Paul Ricoeurs biblical hermeneutics, is found to be applicable on hymns as well, but rather than the arc from mimesis₁₋₃, I propose that hymn singing in some cases is the start of a spiral, where people tend to return to the same hymns over and over again during the course of life.

Nyckelord

Dop, barndop, psalm, psalmval, doppsalm, hymnologi, liminalitet, mimesis, teologins fyra stämmor

Innehållsförteckning

Abstract	2
Innehållsförteckning	3
1. Inledning	5
1.1 Forskningsläget	9
1.2 Syfte	10
1.3 Avgränsning	10
1.4 Frågeställningar	11
1.5 Teorier	12
1.5.1 Övergripande forskning i praktisk teologi	12
1.5.2 Liminalitet	14
1.5.3 Paul Ricœurs tredelade mimesisbegrepp	16
1.5.3.1 Ricœur hos Bengt Kristensson Uggla och Björn Vikström	18
1.5.3.2 Läsning av Ricœurs bibelhermeneutik med psalmglasögon	20
1.6 Metod	21
1.6.1 Reflexivitet	24
1.6.2 Översikt över respondenterna och dopen	27
1.7 Disposition	28
2. Tidigare forskningsresultat	29
2.1 Forskning om dop	29
2.2 Forskning om psalmer	33
3. Dogudstjänsten - en historisk, ekumenisk och liturgisk bakgrund	41
3.1 Dopet under 1900-talet och fram till idag i Svenska kyrkan	41
3.2 Dopet i ljuset av det ekumeniska dokumentet <i>Dop, nattvard, ämbete</i>	43
3.3 <i>Kyrkoordningen</i> om dop och psalmer	44
3.4 Dogudstjänstens liturgi i Svenska kyrkan	45
3.5 Biskopsbrev om dop och psalmer till undervisning	47
4. Svenska kyrkans information om dop	49
4.1 Att hitta information om dop	49
4.2 Att hitta psalmer till dop på nätet	50
5. Resultat och analys av intervjuerna med dopföräldrar	52
5.1 Valda psalmer från intervjuerna	52
5.2 Processen för psalmval	54
5.2.1 Sökning på nätet eller i appar	54
5.2.2 Prästers påverkan av psalmvalen	55
5.2.3 Egna önskemål	56

5.3 Kriterier för psalmvalen	56
5.3.1 Psalmer som sätter en stämning	57
5.3.2 Psalmer som beskriver situationen	58
5.3.3 Psalmer som beskriver barnet eller familjen	59
5.3.4 Psalmer som följt familjen	61
5.3.5 Psalmer som kan följa vidare genom livet	62
5.3.6 Psalmer som är barnvänliga	63
5.3.7 Psalmer som är lätta att sjunga med i (även om det inte alltid hjälper)	65
5.3.8...men texten trumfar melodin	65
5.4 Reflektion över psalmvalen i efterhand	69
5.5 Annan vald musik i dopgudstjänsten	72
5.6 Noterbart från intervjuerna	76
5.7 Sammanfattning av analysen av det empiriska materialet	79
6. En flerstämmig analys av empirin	81
6.1 ”Rymden ljuder av glädjens ord” - prefiguration	82
6.2 ”Psalm som är sjungen från tid till tid” - konfiguration	83
6.3 ”Ordet skapar vad det benämner” - refiguration i sång	84
6.4 ”Kom med sånger, kom med psalmer! Årans konung möter dig” - reffiguration som kristen livstydning	86
7. Sammanfattning och avslutande reflektion	90
7.1 Psalmernas funktion hos nutidsmänniskan	91
7.2 Förändringar bland mest älskade och använda psalmer under 2000-talet	92
7.3 Dopet - ”mycket större än vad ord kan rymma”	92
7.4 Framtida forskning	94
Källförteckning	95
Otryckta källor	95
Tryckta källor	95
Elektroniskt material	97
Bilaga 1. Frågeformulär för intervjuer	99
Bilaga 2. Doppsalmer utanför psalmböcker i urval	101
<i>En aning av paradiset</i> av Kerstin Hesslefors Persson	101
<i>Glädjens psalm</i> av Elin Lockneus	102
<i>Vem kunde ana?</i> Text och melodi John Perry	103

Denna uppsats är enbart möjlig tack vare de elva respondenter som valde att låta sig intervjuas av mig om de dop de firade och de psalmer som valdes och sjöngs där:
Papporna A & B samt mammorna D, E, F, G, H, J, M, N & P
Varmt tack till er!

1. Inledning

*Här är stillhet och tystnad
Nu när psalmen tonat ut
Men jag bär de gamla orden
I mitt hjärta som förut*

*Och jag sjunger för himlen
Kanske någon mer hör på
"Hosianna i höjden"
Sen så börjar jag att gå*

*Och jag går till de andra
Jag vill känna julens frid
Jag vill tro att han föddes
Och finns med oss här i tiden*

*Det är jul och det finns ett barn i mig
Som vill tro att det hänt
Och som tänder ett ljus
Varje söndag i advent*

Py Bäckman har i andra versen av *Koppången* fångat in exakt det jag vill undersöka i min uppsats. Om hur till synes sekulära svenskar kommer till kyrkan, sjunger psalmer, bär dem med sig, upprepar dem och på sitt sätt firar kristna högtider.

Sången *Koppången*, med text av Py Bäckman och melodi av Per-Erik Moraeus, utkom första gången 1998 i en inspelning av Orsa Spelmän (då bara i en instrumental version). *Koppången* är namnet på ett naturreservat med stora myrområden i Orsa. Därefter har den spelats in av flera stora artister,¹ översatts till engelska och är nu en del av den svenska sångskatten.

Det är inte bara präster, musiker och psalmförfattare som älskar psalmer. Begreppet psalm är också återkommande som något positivt i populärkulturen, alltifrån *Säg, minnes du psalmen vi sjöngo*² eller när Miss Li använder sv.ps. 199 *Den blomstertid nu kommer* som återkommande om än omskriven refräng i hennes låt *Den vintertid nu kommer*

¹ För att nämna några exempel: Anne Sofie von Otter, Malena Ernman, Helen Sjöholm, popgruppen E.M.D., Sissel Kyrkjebø, Sanna Nielsen, Dana Dragomir, Sonja Aldén tillsammans med Åsa Jinder.

² *Säg, minnes du psalmen vi sjöngo?* av Oskar Merikanto och Eino Leino, finns i åtskilliga inspelningar på svenska, exempelvis Einar Ekberg. Den har sv.ps. 42 *Se, Jesus är ett tröstrikt namn* invävd, på samma sätt om adventpsalmernas *Hosianna*, kanske särskilt sv.ps. 105, är intertextuellt invävd i *Koppången*.

(2018). Samma psalm är inspelad för reklamsyfte av Bianca Ingrosso, med ny melodi av brodern Benjamin, *Blomstertid* (2021). Psalmer nämns även i Lars Winnerbäcks *Nåt som verkligen är bra* (2023) eller Joakim Bergs *Aniara* (2022).³ Den sistnämnde skrev redan 2012 till gruppen Kent i sången *Jag ser dig: Stäng ute verkligheten, älskling, slut ögonen / Och hör du melodierna i natthimlen? / Det kommer ta en evighet, vi sluter ögonen / Och lyssnar på en psalm som bor i hjärtslagen.*

Flera av de mest älskade psalmerna i Sverige knyter samman naturen och livets skiftningar, vilket visar på den naturreligiositet och andlighet som David Thurfjell beskrivit i *Granskogsfolk*, när han uttrycker hur naturen ”kristnas” när vi sjunger om återuppståndelse i vårens tid och människans växt i trefaldighetstid.⁴ Han intervjuar människor om deras upplevelser i naturen och en respondent beskriver den andakt som känns på en särskild plats.⁵ Thurfjells slutsats är att svenskarna visserligen är ett sekulärt folk, men söker sin andlighet i naturen. Han hämtar titeln på sin bok från en dikt av Harry Martinson.⁶ Thurfjell använder sig återkommande genom boken av olika poetiska källor som visar på svenskarnas vurm för naturen. Allt detta knyts samman och beskrivs, psalmerna, den folkliga religiositeten och naturen, i *Koppången*. Min uppsats kommer att fokusera på hur dopföräldrar förhåller sig till psalmer, folklig religiositet och kopplingen till skapelsen i psalmer, när de själva får välja psalmer, så som det görs till kyrkliga handlingar, i detta fall dopet.

Dopet blev tidigt den kristna kyrkans signum för tillhörighet. Jesus döps själv, men döpte inte andra vad vi känner till. Sedan Svenska kyrkan fattade beslut om att dopet ska vara medlemsgrundande och ikraftträdandet 1996 har det av flera skäl forskats mycket på dopet både som val och som ritual. Före 2011 var det fler än hälften av alla nyfödda som döptes, därefter är det inte längre en majoritetsnorm att döpa sitt barn i Svenska kyrkan.

³ Miss Li möter också Jesus på krogen, *Hälsa Gud* från 2022 har haft drygt 30 miljoner lyssningar på Spotify i januari 2023. Lars Winnerbäck räknar upp ”kyrka och psalm” som något som verkligen är bra och har även skrivit *Psalm i januari* samt *Vår för hjärter dam* (båda 1997, i den första bara psalm i titeln men i ”Hjärter dam, bara lev och sjung, sjung en psalm för Hjärter Kung”). *Aniara* återger psalmsång av sv.ps. 248 *Tryggare kan ingen vara* efter Olof Palmes död.

⁴ Thurfjell, David, *Granskogsfolk: hur naturen blev svenskarnas religion*, Norstedts, Stockholm, 2020, s. 93

⁵ Thurfjell, s. 98f

⁶ Detta påvisar närheten mellan poesi och hymnologi i svensk tradition. För mig som hymnolog är Martinson mest känd som författaren till sommarpsalmen sv.ps. 202, *De blomster som i marken bor*. Inte sällan har religiös poesi tonsatts, som Bo Setterlinds dikter om Maria, Jesu mor eller Karin Boyes *Aftonbön: Ingen stund är såsom denna, Psalmer i 2000-talet*, nr 941.

Samtidigt har flera projekt kring dopet genomförts, i församlingar och stift. Nu senast på nationell nivå där det i samarbete med stift och församlingar har genomförts en dopkampanj, som riktar sig särskilt mot en grupp föräldrar, kallade *självdiskvalificerare*, då de tror att deras egen tro inte är tillräcklig för att döpa deras barn.⁷ Flera filmer på en halv minut med temat Dopet — livets första fest, har producerats och visats i olika medier.⁸

Att välja och därefter sjunga två till tre psalmer i dopgudstjänsten är ett av de egna val som dopföräldrarna gör i samråd med prästen, ett personligt val för varje dop. När dopet beskrivs som en gudstjänst med stor delaktighet glöms ibland psalmsången bort, trots att den omfattar inte bara dopföljet utan hela församlingen. Istället kan annat räknas upp: ”genom att läsa texter, svara på frågor, delta i handpåläggningen, hålla i dopvattnet m.m.”⁹ Samtidigt har de dopgåvor som 57% av församlingarna ger ofta en anknytning till psalmer då det vanligast förekommande 2009 var en CD (drygt 70%), liksom en psalmbok/barnpsalmbok (närmare 30%).¹⁰ Församlingarna har alltså åtminstone tidigare betonat psalmer och musik vid val av dopgåvor, även om en CD-skiva knappast skulle vara relevant som dopgåva idag. Psalmväljandet utgår i allmänhet från *Den svenska psalmboken*, som är Svenska kyrkans troligtvis genom tiderna mest spridda bekännelseskraft. Likt Bibeln är den ett polyfont corpus och väljandet av psalmer ger stort utrymme för dopföräldrarna att fokusera teologiskt och musikaliskt. Hur man ser på psalmsång kan variera, allt ifrån att vara sjungen bekännelse till att vara mera allmän allsång.

Vad gäller doppsalmer vet vi vilka psalmer som är mest valda, genom en enkät gjord av Susanne Wigorts Yngvesson. Denna adresserades till präster och musiker i Svenska

⁷ Motion 2021:55 Nationell dopkampanj av Sofija Pedersen Videke m.fl. Beslut i Kyrkomötet 24 november 2021 (KmSkr 2021:21 Nationell dopkampanj), uppföljning presenterad 2023, i betänkandet Samhälls- och kulturutskottet, SK 2023:8 Teologisk utvärdering av dopkampanjen, föranledd av motion 2023:67, vilken avslögs. Normalt sett finns motioner, betänkanden och protokoll tillgängliga på internet, men då Svenska kyrkan drabbats av en cyberattack ligger dessa sidor nere. Samtliga källor finns därför i min ägo, men är även tillgängligt via kontakt med Kyrkokansliet och förhoppningsvis när denna uppsats framlägges, även tillgängliga digitalt på Kyrkomötets hemsida.

⁸ Dopet, Livets första fest: <https://www.youtube.com/watch?v=fmLjDsE3-jw> Tillgänglig 2023-12-28

⁹ Sandberg, Andreas, Sjölin, Ingegerd & Skantz, Josephine Ganebo (red.). *Dop i förändring: en studie av föräldrars aktiva val och församlingars strategiska doparbete*, 2019, s. 74

¹⁰ Sandberg et al., s. 77. Övriga gåvor var andra böcker (biblar, bönbok, dopbok), tavla/ikon, smycke (kors, dopdropp) samt dopnalle mm.

kyrkan. Vad vi däremot inte vet är varför det är just dessa doppsalmer som dopfamiljer väljer. Under mina sjutton år som präst i Svenska kyrkan har jag döpt runt 250 personer och därmed lyssnat med vid psalmvalen, under dopsamtalen. Jag anar vissa motiv och kriterier men skulle vilja undersöka saken närmare.

Den lundensiske hymnologen Sven-Åke Selander refererar till en uppsats om upplevelsen i gudstjänsten av religionspsykologen Owe Wikström och liturgins funktion i riten. Med Wikström som grund konstaterar Selander att människor sjunger i kyrkan för att det hör till det rituella navet, för att de bärs av en socialt övertagen tradition, för att de upplever gudstjänstrummet positivt, för att psalmerna sätter ord och symboler på gudsupplevelse, för att psalmerna uttrycker samspelet mellan människors livsfrågor och den kristna tron, samt för att människor vill upprätthålla en religiöst kristen tradition där sången är ett viktigt inslag.¹¹

Definitionen av psalmer kan vara strikt, utifrån vad som godkänts i Svenska kyrkans böcker. Jag har ett mera funktionellt perspektiv på psalmer och är intresserad av vad som gör psalmer sångbara i ett gudstjänstsammanhang. Jag gör med denna uppsats en ansats att närma mig församlingen (liksom andra praktiska teologer såsom Rubenson, Lockneus med flera som forskat på kyrkvana gudstjänstfirare) snarare än de som professionellt arbetar med dopet. Dopföräldrar är i allmänhet inte så regelbundna gudstjänstfirare utan är en grupp som vi kan anta återspeglar Svenska kyrkans medlemmar i stort. Jag intresserar mig därför just för dem, deras relation till psalmer och vad de föredrar när de själva får välja. Detta förhållningssätt är ett sätt att vända mig bort från det som Jonas Eek, med stöd av Gustaf Wingren och Owe Wikström, kallat ”kyrkans självcentrering”.¹² Vad jag känner till finns ingen liknande nordisk undersökning som utgår från psalmval vid kyrkliga handlingar.

¹¹ Selander, Sven-Åke. ”Varför sjunger folk i kyrkan?” *Psalm i vår tid*. 2006, s. 164ff

¹² Klintborg, Caroline. *Gudstjänstupplevelser. En forskningsöversikt*
<https://su.diva-portal.org/smash/get/diva2:1790105/FULLTEXT01.pdf>, s. 38

1.1 Forskningsläget

Hymnologin är tvärvetenskaplig. Därför finns tidigare forskning inte bara inom teologin utan även inom musikkvetenskap och litteraturvetenskap. Avhandlingar i hymnologi spänner brett från psalmshistoria, till fokus på enskilda författare, koralböcker eller psalmböcker, till tematiska översikter och musikalisk gestaltning.¹³

Studier om dop har gjorts av först Eva Reimers, i hennes intervjuer av dopföräldrar och präster i avhandlingen *Dopet som kult och kultur* (1995). På detta bygger Elin Lockneus vidare i sin magisteruppsats, vilket blev boken *Döpt för livet*. Hon har nyligen disputerat på en avhandling om gudstjänstfirares praktiker, *Kyrkbänksteologi*. En annan

¹³ Exempel på avhandlingar enligt uppräknningen, i kronologisk ordning:

Selander, Inger, *"O hur saligt att få vandra": motiv och symboler i den frikyrkliga sången*, Gummesson, Diss. Lund : Univ., Stockholm, 1980

Göransson, Harald, *Koralpsalmboken 1697: studier i svensk koralhistoria*, Gidlund, Diss. Uppsala : Univ., Hedemora, 1992

Engström, Bengt Olof, *Ny sång i fädernas kyrka: församlingssången i Svenska kyrkan efter införandet av Den svenska psalmboken 1986*, Ed. Reimers, Diss. Lund : Univ., Stockholm, 1997

Nisser, Per Olof, *Ett samband att beakta: psalm, psalmbok, samhälle*, Artos & Norma, Diss. Lund : Lunds universitet, Skellefteå, 2005

Ekström, Alva, *Inget är skapat utanför: teologi och kontext i Anders Frostensons författarskap*, Religionsvetenskap, Estetisk-filosofiska fakulteten, Karlstads universitet, Diss. Karlstad : Karlstads universitet, Karlstad, 2006

Lejdhamre, Agneta, *Psalm - kön - kyrka: könsförståelse och kyrkosyn i Den svenska psalmboken och i Svenska kyrkans kyrkomöte*, Artos & Norma, Diss. Uppsala : Uppsala universitet, 2011, Skellefteå, 2011

Högberg, Per, *Orgelsång och psalmspel: musikalisk gestaltning av församlingssång*, Högskolan för scen och musik (HSM), Konstnärliga fakulteten, Göteborgs universitet, Diss. Göteborg : Högskolan för scen och musik vid Göteborgs universitet, Göteborg, 2013

Rossil, Helen, *Kingotone og brorsonsang - folkelig salmesang i Danmark: fra salmebøger og lydindspilninger*, Acta Universitatis Upsaliensis, Diss. Uppsala : Uppsala universitet, Uppsala, 2022

Från de andra nordiska länderna kan nämnas:

Östman, Catharina, *Psalm och språk: finlandssvenska revisioner av Runebergpsalmer 1865-1983*, Åbo akademi, 1985

Hansson, Karl-Johan, *En levande församlingssång: 1968 års svenska koralrevision i Finland, idé och verklighet*, Åbo akademi, 1985

Sarelin, Birgitta, *Behålla och förnya: den finlandssvenska psalmboksrevisionen 1975-1986*, Åbo akademi, 1998

Böckerman, Anna Maria, *Objektivitet och liturgisk förankring: strävanden att införa nu saklighet inom kyrkomusik och gudstjänstliv i Borgå stift åren 1923-1943*, Åbo akademi, 2005

Korkalainen, Samuli, *The Standardisation of Lutheran Congregational Singing and Liturgical Melodies in Nineteenth-Century Finland and Ingria*, Sibeliusakademien, Helsingfors, 2021

Bergheim, Irene, *Salmetoner i folketradisjonen. Analyse av ei samling salmetoner etter Knut D. Stafset*. Musikkvitenskapelig institutt NTNU, Trondheim: 2002.

Holter, Stig Wernø: *'Hellig sang med himmelsk lyd'. En studie av norsk kirkesang i endring og vekst med særlig vekt på Koralbok for Den norske kirke*. Bergen: Griegakademiet –Institutt for musikk, Universitetet i Bergen, 2003.

Vinnes, Sølvi Irene: *'Vi løbe dig med sang imod'. En sammenlignende analyse av noen sentrale julesalmer hos Brorson og Grundtvig*. Hovedoppgave i kristendoms-kunnskap, Det teologiske fakultet, Universitetet i Oslo, 2003

Wierød, Lea: *Formens funktion i salmesang: Melopoetisk metode i sanganalyse med særligt henblik på salmer med tekst af N. F. S. Grundtvig*, Århus universitet 2014

avhandling om prästers liturgiska praktiker vid dop har Joel Appelfeldt disputerat på, *Dopet som hantverk: gudstjänstaktivitet och liturgisk taktik i Svenska kyrkan och Ekumeniakyrkan*.

Studier om psalmer och deras bruk har gjorts ett flertal gånger. Ännu är den stora nordiska undersökningen av mest älskade psalmer av nätverket NORDHYMN, presenterat i boken *Dejlig er jorden*, relevant. Denna har följts upp av Anna Evertssons avhandling om begravningspsalmer *Gå vi till paradiset med sång: Psalmers funktion i begravningsgudstjänster*. Specifika undersökningar av doppsalmer har gjorts av Susanne Wigorts Yngvesson i *All din nåd är öppen famn: psalmernas sjungna teologier* och i Karin Runows uppsats ”*Vi tar en psalm som alla kan*”. Dessa studier, ett par artiklar och resultaten av dessa återkommer jag till i kapitel två.

1.2 Syfte

Syftet med denna uppsats är att undersöka dopföräldrars kriterier vid val av doppsalmer, eftersom vi idag vet vilka psalmer de väljer men inte varför, samt att undersöka om kriterierna går att tolka genom Paul Ricœurs begrepp *mimesis*.

Många präster och kyrkomusiker upplever att antalet kända psalmer bland allmänheten minskar. Samtidigt är psalmer trots detta mera kända än till exempel bibeltexter. Jag vill pröva om Paul Ricœurs mimesisbegrepp kan fungera också i en förståelse av psalmer och psalmsång, som alltså i högre grad än bibeltexter upprepas i människors liv och medvetande, som tolkningsnycklar för en kristen förståelse av tillvaron. Jag vill också undersöka hur föräldrarnas och dopkandidatens liminalitet ger en öppenhet inför dopets teologi och psalmskatten.

1.3 Avgränsning

Jag utgår i denna undersökning från dop av barn i Svenska kyrkan. För mitt empiriska material har jag valt ett geografiskt område, Helsingborgs pastorat, och familjer till barn döpta under perioden maj till oktober 2023 för en undersökning i form av intervjuer med dopföräldrar. Materialet visade sig inkludera även dopfamiljer som döpte såväl två-åringar som en familj till en fjortonåring, så åldersspannet är större än vad begreppet barndop åtminstone initialt ger vid handen eller en kyrklig förförståelse av det, då vi med

barndop ofta avser spädbarnsdop. Jag har i intervjuerna frågat om både psalmer och övrig musik, som ingångs- eller utgångsmusik samt eventuella solon eller andra gemensamt sjungna sånger.

Med psalm avses här psalmer som finns i något corpus som förekommer i Svenska kyrkan. Vanligast förekommande är *Den svenska psalmboken med tillägg* (sv.ps. 1986) samt *Psalmer i 2000-talet*. Dessa är de enda som framkommer som använda i intervjuerna. I princip kan vilken psalm som helst väljas till dop. Några psalmer i psalmboken, skrivna för just dopgudstjänster, står under rubriken *Dopet*, sv.ps. 68—69, 378—386, 723—724.

Jag hade initialt tänkt att utforska även agens och aktörskap, men av utrymmesskäl har jag fått avstå. För ytterligare fördjupning av prästens, dopfamiljernas, psalmbokens, kyrkorummets och dopljusets agens, hänvisar jag till Joel Appelfeldts avhandling, *Dopet som hantverk: gudstjänstskreativitet och liturgisk taktik i Svenska kyrkan och Equmeniakyrkan*.¹⁴ Aktörskap angränsar i sin tur till begreppet delaktighet. För ytterligare forskning om delaktighet hänvisar jag till Marie Rosenius *Delaktig i vilken mening? En teologisk analys av delaktighetsstrategier i svenskkyrklig gudstjänstliv* (2021) samt Caroline Gustavsson (numera Klintborg) *Delaktighetens kris: gudstjänstens pedagogiska utmaning* (2015).

1.4 Frågeställningar

Uppsatsen tar sin utgångspunkt i dopfamiljers uttryckta tankar kring val av doppsalmer. Följande frågeställningar avser jag besvara:

1. Har dopföräldrarna särskilda kriterier när de väljer psalmer och annan musik till dop? Vilka, i så fall?
2. Hur tar sig dopgudstjänstens liminalitet sig uttryck i valet av psalmer och musik?
3. Vilka teologiska motiv går att utläsa ur valet av doppsalmer?
4. Hur kan psalmväljandet tolkas i relation till psalmsångens upprepande funktion?

¹⁴ Appelfeldt, Joel, *Dopet som hantverk: gudstjänstskreativitet och liturgisk taktik i Svenska kyrkan och Equmeniakyrkan*, Artos & Norma Bokförlag, 2023, s. 191ff samt s. 209

1.5 Teorier

Jag inleder med att fördjupa mig i dopets funktion som övergångsrit genom att presentera liminalitetsbegreppet och pröva hur det kan förstås i doggudstjänsten. Min andra teoretiska byggsten utgörs av Paul Ricœurs tredelade begrepp *mimesis*, vilket behandlar hur en text som upprepas och lever i en hermeneutisk båge från liv till text till liv. Nu först en introduktion till nuläget inom praktisk teologi och en presentation av modellen teologins fyra stämmor.

1.5.1 Övergripande forskning i praktisk teologi

Praktisk teologi är en relativt ung akademisk disciplin vilken inte alltid är så lätt att definiera eller avgränsa. Åtminstone det senare delar den praktiska teologin för övrigt med hymnologin. Den praktiska teologin kan luta mer eller mindre åt andra näraliggande discipliner, som exempelvis religionssociologin. I en artikel i *Svensk teologisk kvartalskrift* "Praktisk teologi i ny skepnad" redovisar professor Ninna Edgardh hur ämnet återuppväcks som ett eget uttalat ämne vid Uppsala universitet efter att under 50 år ha varit en del av kyrko- och samfundsvetenskap. Hon beskriver hur ämnet förändrats:

Från att vara ett gensvar på den dominerande kyrkans praktiska utbildningsbehov utvecklades ämnet till en i huvudsak historisk vetenskap och därefter vidare till att söka sin teoretiska förankring och vetenskapliga legitimitet i en dogmatisk kyrkoförståelse.¹⁵

Sedan kom en vändning, ett förnyat intresse för det praktiska kyrkolivet, vilket tog sig uttryck i bland annat boken som skulle sammanfatta Edgardhs företrädares Sven-Erik Brodds tid som professor i kyrkovetenskap: *Ecclesiology in the Trenches: Theory and Method under Construction*.

Edgardh beskriver en metodutveckling inom ämnet från tidigare rent dogmatiskt orienterade textstudier, vilket skulle kunna kallas liturgivetenskap, till att det numera kompletteras med kvalitativa empiriska metoder inspirerade av etnologisk forskning. Det finns också en närhet till ämnet ecklesiologi, där båda discipliner kan tala om det levda i det kristna vardagslivet, i levd teologi och levd ecklesiologi. Som exempel på avhandlingsförfattare med en induktiv ansats, ett nedifrånperspektiv, kan nämnas Jonas

¹⁵ Edgardh, Ninna. "Praktisk teologi i ny skepnad". *Svensk Teologisk Kvartalskrift* 97 (2021), <https://journals.lub.lu.se/STK/article/download/22512/20853/57879>, [s. 13]

Ideström, Andreas Holmberg och Elin Lockneus som alla visar ett intresse för det partikulära och kontextbundna i sina studier av kyrkan.¹⁶

Denna empiriska vändning¹⁷ använder ibland ett begrepp från brittisk aktionsforskning, *the four voices of theology*, som bäst översätts *teologins fyra stämmor*. Utifrån en induktiv metod urskiljs olika stämmor, som tillsammans visar att teologin är hela kyrkans. Det är inte bara dogmatiska lärodokument eller kyrkohandböcker, utan även den levda teologin såsom den praktiseras av enskilda kristna eller hur man konkret firar nattvard i en viss församling, exempelvis ett mottagande i en stor cirkel under en Sinnesromässa som avslutas med Sinnesrobönen under handhållning. Såväl Andreas Holmberg som Elin Lockneus anknyter till teologins stämmor i sina avhandlingar, liksom det förekommer i den nytugivna nattvardsantologin *Som spridda sädeskornen*, där en av redaktörerna Teresia Derlén också använt sig av detta raster i sin egen kyrkohistoriska avhandling.¹⁸ De två förstnämnda stämmorna kan alltså ses som den tidigare delen av praktisk teologi, och de två senare som de nytillkomna delarna efter den empiriska vändningen. Dessa kan ibland uppfattas stå i motsättning till varandra, mellan ett uppifrån och ett nedifrån, men bör enligt modellen ses som en helhet av kyrkans teologi.

Engelska	Svenska	Innehåll
Formal	Akademiska	Teologi från akademien
Normative	Normativa	Bibeltexter, trosbekännelser, kyrkans liturgi m.m.
Espoused	Uttalade/anammade	Det personer själva uttalar som sin teologi
Operant	Praktiserade	Finns inbäddad i en grupps praktiker

Tabell 1. Teologins fyra stämmor, efter Lockneus¹⁹

¹⁶ Ideström, Jonas, *Lokal kyrklig identitet: En studie av implicit ecklesiologi med exemplet Svenska kyrkan i Flemingsberg*, 2019

Holmberg, Andreas, *Kyrka i nytt landskap: en studie av levd ecklesiologi i Svenska kyrkan*, 2019

Lockneus, Elin, *Kyrkbänksteologi: En studie av gudstjänstfirares liturgiska praktiker teologi*, 2023

¹⁷ Jämför med Ferdinand de Saussure, schweizisk lingvistik, upphovsman till strukturalismen, vilken i sin tur lett fram till det vi idag kallar *the linguistic turn*. Han ogillade begreppet ord och föredrog tecken, the sign. Varje tecken har två delar: *signifier* (ljudet, bilden av ordet) och *signified* (mentala föreställningen). Ord har inget samband med föremålet de beskriver, utan är tecken (språk är teckensystem). Tecken är inte självständiga utan finns i ett språkssystem, baserat på dualiteter eller motsatser.

¹⁸ Derlén, Teresia, *A most lutheran nation? On popular religion and eucharistic belief in post-reformation Sweden*, 2019

https://kclpure.kcl.ac.uk/ws/portalfiles/portal/121939756/2019_Derlen_Teresia_1256574_thesis.pdf

¹⁹ Lockneus 2023, s. 181. Hämtat från forskargruppen ACRS Action Research – Church and Society, med bland annat Claire Watkins. Bland deras material kan nämnas boken *Talking about God in Practice*

Den kritik som framförts mot modellen siktar främst in sig på tre områden.²⁰ För det första, relationen mellan rösterna. Jag kommer anföra att stämmorna ska ses som en fyrstämmig sats (jämför körmusik eller en koralsats). För det andra, den förvandling som sker när den praktiserade stämman nedtecknas, en invändning som egentligen gäller all etnografisk metod. För det tredje, vilken röst, om någon, som ska anses vara korrektiv. Praktisk teologi är komplex, men jag menar att styrkorna med denna fyrstämmiga modell överväger dess svagheter, och ger röst åt stämmor som ibland knappt uppfattas eller lyssnas på.

1.5.2 Liminalitet

Liminalitet är ett begrepp som utvecklats av Arnold van Gennep och Victor Turner, och som använts för att beskriva erfarenheten av att stå på en tröskel (av det latinska ordet för tröskel, *limen*). Liminalitet beskrivs som kvaliteten på tvetydighet eller desorientering som uppstår i det mellanstadiet av en övergångsrit, när deltagarna inte längre har sin pre-rituella status men har ännu inte påbörjat övergången till den status de kommer att ha när riten är klar.

De övergångsriter som Svenska kyrkan erbjuder är främst de kyrkliga handlingarna dop, konfirmation, vigsel och begravning.

Det får antas att dopföräldrar är väl bekanta med känslan av liminalitet, eftersom barnafödande just är ett sådant tillstånd, även om de troligtvis inte känner till begreppet. Liminaliteten kan påverka föräldrarna att välja dop, som ett sätt att markera övergången i familjen genom att välkomna den nya familjemedlemmen.²¹ Även själva förlossningen, oavsett om den sker vaginalt eller med kejsarsnitt, är ett tydligt liminalitetstillstånd där båda parter fullt ut blir föräldrar. Denna tröskel visar också att både liv och död är

²⁰ Här följer jag Mannerfelt, Frida & Derlén, Teresia (red.), *Som spridda sädeskornen: Perspektiv på nattvardens levda teologi*, Verbum AB, 2024, s. 337ff

²¹ Appelfeldt, s. 100f

synnerligen närvarande. Ett sådant samband kan lyftas även i dopgudstjänsten, såsom i böner²² eller doppsalmen sv.ps. 383 *Med vår glädje över livets under*²³.

Liminalitet kan också upplevas bland de som tjänstgör vid dopen. Appelfeldt skriver att ”liminalitet kan fånga in hur vissa särskilda omständigheter verkar bidra till ett större mått av taktiskt utrymme.”²⁴ Appelfeldt beskriver de liminalitetstillstånd som präster och pastorer kan befinna sig i, exempelvis vid byte av kyrkohandbok, vilket var fallen för båda de samfund han undersökte under den tid han gjorde sin undersökning.

Barndom kan ibland beskrivas som ett liminalitetstillstånd.²⁵ Tonårstiden har traditionellt varit ett annat liminalitetstillstånd som haft sina riter och dopföräldrar kan vara väl medvetna om att det är nästa möjliga rit i kyrkan för barnet. I de lutherska folkkyrkor som praktiserar barndop och konfirmation, kan föräldrarna önska att betona att det fortfarande är barnets val att välja sin framtid med kyrkan och Gud. Även andra psalmer kan uttrycka dopkandidatens egen liminalitet. Det uttrycks både i den populära psalmen 791 *Du vet väl om att du är värdefull* och i sv.ps. 289 *Guds kärlek är som stranden och som gräset*.²⁶

Eftersom liminalitet kan förekomma i livets alla skeden, genom både glädje och sorg, finns det inte en given känsla vid tillståndet. Det finns en likhet mellan liminaliteten mellan dop och vigsel, i en positiv förväntan på framtiden, med förhoppningar och drömmar inför barnets framtid.

²² Såsom i Tackbön 3: *Barmhärtige Gud, du är med oss i liv och död...*, prästens svar efter Trosbekännelsen: *Detta är den tro som vi döps till (i Kristi världsvida kyrka). I den får vi leva och dö för att uppstå till evigt liv eller förbön 1: Skydda henne/honom/dem i liv och död och i evighet.... Kyrkohandbok för Svenska kyrkan, s. 176; 181; 184*

²³ Vers 2. *Med vår bävan inför okänd framtid lägger vi vårt barn i dina händer. Det som sker i dopet gör oss trygga. Det som sker i dopet gör oss trygga. [...]* Vers 5. *Över tidens gränser lever alltjämt dina löftesord i dopets vatten. Dopets ljus förblir när livet slocknar. Dopets ljus förblir när livet slocknar.*

²⁴ Appelfeldt, s. 104

²⁵ Karin Rubenson utvecklar ett resonemang om bilden av barn som både *beings and becomings*, nutid och framtid.

Rubenson, Karin. *Karnevalessk gudstjänst: barns plats i kyrkans liturgi*. Diss. Uppsala : Uppsala universitet. 2021, s. 21f, 48f, 80 m.fl.

Se särskilt på s. 179 där Rubenson lyfter fram att just dopet utmanar denna dikotomi eftersom dopet bemyndigar döpta som kristna, så att åtskillnader mellan barn och vuxna omöjliggörs.

²⁶ 791, vers 2: *Det finns en uppgift just för dig, men du är fri att göra vad du vill med den, säga ja eller nej.* 289, vers 1. *Vi frihet fick att bo där; gå och komma, att säga "ja" till Gud och säga "nej"*

Nu vill möjligen vän av ordning hävda att de psalmer som står i tillägget till den svenska psalmboken inte i formell mening är en psalm, antagen av Kyrkomötet. Jag påminner om det funktionella perspektivet på psalmer och återkommer med en utförligare diskussion.

Vi har alltså konstaterat att liminalitet är givet i övergångsriter men, som Karin Rubenson påpekar, är även nattvardsfirande ”per definition ... en liminal praktik, som förenar sådant som det inte borde gå att förena.”²⁷ Därmed är alltså båda Svenska kyrkans sakramentet liminala.

Idag tänker vi sällan på att psalmsång alls finns utanför kyrkans sammanhang. Psalmsång förekom tidigare även i skolan, liksom psalmer sjöngs eller lästes i hemmen som enskild andakt. Idag förekommer psalmsång på andra platser i grupp, som allsång eller körsång. Ett sådant tillfälle är skolavslutningar, då det traditionellt sjunges åtminstone två verser på minst en sommarpsalm. Skolavslutningar och sommarlov är också liminala, då en årskurs avslutas med sommarlovet som en liminal fas innan nästa årskurs påbörjas.

1.5.3 Pauls Ricœurs tredelade mimesisbegrepp

Den hermeneutiske fenomenologen Paul Ricœur har utvidgat ett antikt begrepp, *mimesis*, som går att applicera vid texttolkning. Han bygger detta på Aristoteles skrift *Poetiken*, där begreppet *mimesis* är centralt, tillsammans med *poiesis* (skapande handling) och *mythos* (konsten att komponera en handling i en berättelse, intrigen). *Mimesis* betyder att *framställa, efterbilda* eller *imitera*, vilket Ricœur ser som en kreativ imitation (i motsats till en likartad upprepning). Ricœur föredrar därför själv att översätta *mimesis* med *ombeskrivning*.²⁸ I Ricœurs tolkning och utvidgning av *mimesis* i *Temps et Récit* blir begreppet tredelat och knyter an till den moderna hermeneutiken med och ibland mot Heidegger, Husserl och Gadamer, men även till Augustinus.

Paul Ricœur själv disputerade vid Sorbonne på ett dubbelverk bland annat om fenomenologen Edmund Husserl och en kommenterad översättning av dennes verk *Idéen* / 1950, ett arbete Ricœur påbörjat under sin tid som tysk krigsfånge. Bland hans första böcker finns också verk om existensfilosoferna Gabriel Marcel och Karl Jaspers.

²⁷ Rubenson, Karin, ”Helighet och gemenskap i rörelse. Om barns nattvardsfirande i Svenska kyrkan.” *Som spridda sädeskornen: Perspektiv på nattvardens levda teologi*, Verbum AB, 2024, s. 183

²⁸ Vikström, Björn (2000). *Verkligheten öppnar sig: läsning och uppenbarelse i Paul Ricoeurs bibelhermeneutik*. Diss. Åbo : Åbo akademi, 2000, s. 157

När han undersöker textens värld, följer han rörelsen från livet till texten och därefter från texten till livet.²⁹ Han ser *mimesis* som ”constructing the mediation between time and narrative by demonstrating emplotment’s mediating role in the mimetic process.”³⁰ Han vill se den hermeneutiska processen som angelägen: ”reconstructing the entire arc of operations by which practical experience provides itself of works, authors and readers.”³¹ Enligt Ricœur är berättandet som aktivitet viktigt för människan, snarare än berättelsen i sig själv, och därmed processen att berätta.³²

Ricœur själv skriver *mimesis* tre former med nedsänkta mindre siffror. Andra, som Kristensson Ugglå, skriver med romerska siffror, troligtvis för tydlighets skull. Jag vill följa Ricœur. I den svenska litteraturen återger jag Kristensson Ugglåskrivsätt och ändrar inte (tillbaka).

Mimesis i tre delar	Engelska	Svenska
Mimesis ₁	Prefiguration	förgestaltning
Mimesis ₂	Configuration	gestaltning
Mimesis ₃	Refiguration	nygestaltning

Tabell 2. Den hermeneutiska bågen, det tredelade *mimesis* hos Paul Ricœur

Att läsa är när ”the operator [...] joins mimesis₃ to mimesis₂.”³³ Samtidigt finns yttre ramar beroende på vem som ska tolka, vid läsning från gestaltning till nygestaltning. ”In this sense, the listeners or readers receive it according to their own receptive capacity, which itself is defined by a definition that is both limited and open to the world’s horizon.”³⁴ Mimesis₃ ligger nära det Gadamer kallar *application* och det som också kallas *intersektionalitet*.³⁵

²⁹ Vikström, s. 157

³⁰ Ricœur, Paul, *Time and narrative Vol. I*, Univ. of Chicago P., Chicago, 1984, s. 53f

³¹ Ricœur, s. 53

³² Kristensson Ugglå, Bengt. *Kommunikation på bristningsgränsen: en studie i Paul Ricoeurs projekt*. Diss. Lund : Univ, 1994, s. 417.

³³ Ricœur, s. 77.

³⁴ Ricœur, s. 77

³⁵ Ricœur, s 70f

Ricœur skriver med värme om poesin:

...that I have read, interpreted and loved. To understand these texts is to interpolate among the predicates of our situation all those meanings that from the simple environment (Umwelt), make a world (Welt). Indeed, we owe a large part of the enlarging of our horizon of existence to poetic works.³⁶

1.5.3.1 Ricœur hos Bengt Kristensson Ugglas och Björn Vikström

Två professorer som numera båda återfinns vid Åbo Akademi har disputerat på avhandlingar om Paul Ricœur. Bengt Kristensson Ugglas avhandling är från Lund 1994 och Björn Vikströms från Åbo 2000. Dessa två är de främsta teologiska uttolkarna av Ricœur på svenska.

Fenomenologin blir en möjlighet för Ricœur ”att återupprätta den ömsesidiga relationen mellan människan och hennes värld”, enligt Kristensson Ugglas.³⁷ När Ricœur beskriver språket delar han i det i tre olika diskurser: Det vardagliga, det vetenskapliga och det poetiska. En diskurs är enligt Ricœur att ”någon säger någonting åt någon om någonting”.³⁸ Kristensson Ugglas betonar att för Ricœur fungerar det poetiska språket ”som ett ’uppenbarande av möjlighet’ - ’disclosure of possibility’” vilket ger språket kapacitet att uppenbara nya världar.³⁹ När Ricœur ska definiera det religiösa språket pekar han på hur det pressar språkets gränser och öppnar den religiösa dimensionen genom den allmänna mänskliga erfarenheten.⁴⁰ Det kan finnas gemensamma erfarenheter i ett samfund eller en församling som påverkar vår läsning. Varje läsare eller grupp av läsare har en egen narrativ identitet, utifrån vårt livs lidande och handlande.⁴¹

Ricœur själv gjorde mycket få analyser av skönlitteratur, men *Temps et récit* innehåller en grundlig analys av den fiktiva tidsupplevelsen, i romanerna *Mrs Dalloway*

³⁶ Ricœur, s. 80

³⁷ Kristensson Ugglas, s. 111

³⁸ I en senare version av detta beskriver Ricœur diskurser som ”någon säger någonting åt någon om någonting på basen av gemensamma regler.” Vikström, s. 253

³⁹ Kristensson Ugglas, s. 364

⁴⁰ Vikström, s. 165

⁴¹ Vikström, s. 261

av Virginia Woolf, *Bergtagen* av Thomas Mann och *På spaning efter den tid som flytt* av Marcel Proust.⁴²

Vikström understryker att Ricœur ”uttryckligen ser sig som filosof och inte som teolog. Trots detta intar teologiska frågeställningar en central plats i hans produktion, vilket försvårar en entydig distinktion mellan dessa discipliner. Dessutom kan man konstatera att Ricœurs tänkande har gett upphov till en mer omfattande reception inom teologin än inom filosofin.”⁴³ Likaså understryker Vikström att för Ricœur är syftet med filosofin och hermeneutiken, med utgångspunkt i den franska reflektionsfilosofin, ytterst självförståelse.⁴⁴ Den hermeneutiska bågen går från naiv (i betydelsen omedelbar och okritisk) förståelse via förklaring till fördjupad förståelse, vilket kräver ett lyssnande.⁴⁵ Det innebär både en medkännande och en misstänkande hermeneutik, där den första är en systematisk spekulering av det poetiska och religiösa språket, medan det andra är en reflektion, som kritiskt undersöker vad som eventuellt kan ha förvrängt och påverkat vår tolkning.⁴⁶ Vidare finns hos Ricœur ett självklart samband mellan självförståelse och handling (en typisk luthersk tolkning är jag benägen att skriva). För vad är världen framför texten, som Ricœur betonar, om inte handlingar i det egna livet, som konsekvens av lyssnandet? Med detta sagt kan Ricœur understryka att Bibeln inte är klar, eftersom berättelsen om relationen mellan Gud och hans folk fortfarande pågår.⁴⁷

Den teologiska fantasin öppnar möjligheter för en ny kulturteologi, som utifrån ömsesidigheten och kommunikationen i ett skapelseteologiskt perspektiv, och dialektiken mellan det uppmärksamma lyssnandet och den kritiska misstanken i en kritisk hermeneutik, inte än en gång behöver dra med sig humanismens komplikation och medvetandeteologins dilemman.⁴⁸

⁴² Vikström, s. 200f

⁴³ Vikström, s. 14f

⁴⁴ Vikström, s. 16, 42

⁴⁵ Vikström, s. 124f, 141f

⁴⁶ Vikström. S. 173

⁴⁷ Vikström, s. 229

⁴⁸ Kristensson Ugglå, s. 564

1.5.3.2 Läsning av Ricœurs bibelhermeneutik med psalmglasögon

Paul Ricœur skrev om bibelhermeneutik, hur kan det beröra psalmer? Psalmboken har sitt ursprung i de tidigaste kristna texterna, nämligen gammaltestamentliga hymner, såsom Deboras sång och psaltarpsalmerna, troligtvis avsedda att sjungas. Dagens psalmer är en korsning mellan biblisk hymn och andliga visor, omtolkade till ett modernare poetiskt språk. Därför vill jag försöka att utifrån Ricœurs bibelhermeneutik undersöka hur psalmer kan tolkas som en hermeneutisk båge, från liv till text och åter till livet.

I Ricœurs uppräknings av Bibelns olika diskurser återfinns den hymniska diskursen, en av de mest grundläggande formerna av religiöst språk, vilken Ricœur delar in i lovsång, klagan och tacksägelse.⁴⁹ Han pekar på att den hymniska diskursen förekommer inne i de andra diskursformerna och tvärtom, exempelvis i Psaltaren där hymn blandas med narrativa element. I psaltarpsalmerna finns en överbrygning mellan såväl berättaren som läsarens tid såväl som Guds eviga tid.⁵⁰

Bibeln och psalmboken är bägge en form av corpus med verk skrivna med det poetiska språket. När Kristensson Ugglå ska beskriva Ricœurs syn på Bibeln passar samma beskrivning in på psalmboken, enligt min mening, med en dubbel betydelse av polyfoni: "...ett bibliotek och en värld, vars polyfoni ständigt kommunicerar ny innebörd genom en konfliktfylld cirkulation av dess olika diskurser."⁵¹ Liksom det i Bibeln finns en intertextualitet, återfinns detta också i psalmboken. Vid en högmässa syns det tydligast genom tre olika textläsningar, men även genom sång av olika psalmer valda utifrån samma tema.

Den teologiska fantasins mimesis-process förutsätter att tillvaron redan har en form (prefigurationen, mimesis I), men också att denna kan refigureras (mimesis III) genom konfigurationen (mimesis II).⁵²

Här närmar vi oss alltså ett funktionellt synsätt på berättelsen, liksom jag har ett funktionellt synsätt på psalmer, där psalmsjungandet är en del av dopgudstjänsten. Det innebär också att varje gång en berättelse berättas eller en psalm sjungs så finns det unika

⁴⁹ Vikström, s. 169

⁵⁰ Vikström, s. 210

⁵¹ Kristensson Ugglå, s. 557, jfr. Vikström, s. 167

⁵² Kristensson Ugglå, s. 561f

faktorer, samtidigt som de ingår i en hermeneutisk spiral av fördjupad och förnyad förståelse, där det främst är mimesis₂ och mimesis₃ som är relevanta för denna uppsats.

Psalmsången följer samma process som andra berättande eller poetiska texter. Psalmen har en form som tillkommit i prefiguration, som konfigureras när psalmen sjungs och samtidigt skapar nya minnen, rekonfigureras, av just detta tillfälle då psalmen sjungs. Ricœur själv talar om ”an endless spiral that would carry the mediation past the same point a number of times, but at different altitudes.”⁵³

1.6 Metod

Inspirerad av danska undersökningar om dop och predikan⁵⁴ har jag valt att utgå från en kvalitativ metod för intervjuerna. Det innebär öppna frågor som kan fördjupas och leda till semistrukturerade samtal. Dessa samtal har jag därefter analyserat via tematisk innehållsanalys. Ett annat alternativ kunde ha varit att skicka ut enkäter. Det kunde ha gett ett större material att analysera, men jag hade riskerat att inte lyssna in dopfamiljerna tillräckligt, även om jag hade haft öppna svarsalternativ.

För att få fram dopfamiljer, valde jag att kontakta föräldrar vars barn döpts i Helsingborgs pastorat. Helsingborgs pastorat består av tre församlingar, där jag varit församlingsherde i en. De två andra församlingarna har betydligt fler dop. I slutänden döptes endast ett av barnen i intervjuerna i ”min” församling. Jag tror inte att jag kände någon av dopfamiljerna sedan tidigare. Helsingborgs pastorat har idag tio kyrkor. I intervjuerna har tio av dopen skett i fyra av dessa kyrkor. Två är medeltida, en från sent 1800-tal och en från 1920-talet. Alla fyra är klassiska kyrkobyggnader, så till vida att de är fristående från andra byggnader som församlingshem och på både in- och utsida ser ut som gemene man föreställer sig en kyrka, även om två saknar torn. De har sålunda traditionell kyrkoarkitektur med långskepp, kor, kyrkportar, höga kyrkfönster, kors både på utsidan och insidan, altare, dopfuntar, kyrkbänkar, orglar m.m. Givetvis skiljer de sig också åt i materialval, storlek, inredning och annat. Ett barn döptes i ett tält hemma i trädgården.

⁵³ Ricœur, s. 72

⁵⁴ I avsnittet Tidigare forskning redovisas den danska undersökningen *Højmesse og dåb*, men här kan också nämnas Marianne Gaardens intervjuer om predikan i radiogudstjänster, *Prædikenen som det tredje rum*. Likaså finns Folkekirkens Uddannelses- og Videncenters två stora volymer *Religiositet og forholdet til folkekirken 2020*, med både kvantitativa och kvalitativa undersökningar.

Initialt valde jag att via dopprästerna skicka med ett brev som de kunde ge vid dopsamtalet till föräldrar vars barn döptes i augusti eller september 2023. Dessa distribuerades via församlingsherdarna i början av augusti med erbjudan om fysiska intervjuer, i hemmet eller Svenska kyrkans lokaler. Då halva september hade gått hade jag inte fått någon enda respondent. Detta kan bero på att prästerna inte delade ut brevet, eller att kontakten kom vid ett dåligt tillfälle då man ofta har mycket annat att tänka på inför dopet. Jag valde då att utöka sökningen till redan genomförda dop, att själv ta kontakt och erbjuda digitala intervjuer. Via församlingsexpeditionen fick jag en lista över de barn som döpts i Helsingborgs pastorat maj till och med juli 2023, för att inte överlappa med de brev som redan var distribuerade. I denna lista fanns namn och adress till den vårdnadshavare som bokat dopet, namn, adress och mobilnummer samt barnets namn, dopplats och datum för dopet. Totalt rörde det sig om 67 gudstjänster och 70 barn, 65 dogudstjänster med 68 dopbarn (tre tvilling- eller syskondop) samt två gudstjänster där det firades både dop och vigsel. Jag skickade ut 66 sms till den som bokat dopat (det saknades telefonnummer i ett fall). De som tackade ja fick då en inbjudan med förslag på tider för intervju på Teams. Redan vid denna inbjudan hade jag anonymiserat respondenterna och tilldelade dem var och en en bokstav (i den ordning de tackade ja till intervju).⁵⁵ Från att inte ha fått några svar alls, hade jag inom några timmar sju respondenter. Fyra respondenters barn döptes samma datum i juli. Denna första intervjuomgång renderade åtta intervjuer, ytterligare tre hade anmält intresse men föll ifrån.

Åtta intervjuer är bra men målbilden var att jag behövde 12 intervjuer. Jag valde då att göra en ny omgång med inbjudan via sms, denna gång till de som potentiellt redan fått brev i samband med dopsamtalen, med barn döpta i augusti eller september. Jag skickade ut 50 sms till, för 50 dogudstjänster med 51 dopbarn (ett syskondop), där en var kombinerad dop/vigsel. Detta resulterade i ytterligare två digitala intervjuer. Dessutom tillkom en förälder som fått ett brev, vars barn var döpt i oktober. Därmed var målbilden närapå uppfylld.⁵⁶ Sannolikt är musik- eller psalmtresserade dopföräldrar mest benägna

⁵⁵ Jag uteslöt dock bokstäverna I och O för att de inte skulle misstas för siffror..

⁵⁶ Svarsfrekvensen var högre än det faktiska antalet intervjuer då flera valde att svara vänligt nej med lyckönskningar inför arbetet. Antalet intervjuade blev alltså 10,3% av de kontaktade. För kvalitativ metod är siffran irrelevant men det säger något om hur svårt det är att få intresserade att intervjuas.

att välja att delta i min studie, liksom den förälder som själv arbetade med forskning. Mina respondenter är alltså som utgångspunkt mycket musikintresserade och medvetna om sina val.

Jag bedömer att det finns ett fönster på omkring tre månader efter dopet då det finns ett fönster för studier, då det både getts utrymme för perspektiv och samtidigt är tillräckligt nära för att minnet ska kännas tydligt. Helsingborgs pastorat följer samma trend som Svenska kyrkan i övrigt, med betydligt fler barndop under månaderna april till oktober.⁵⁷ Jag konstaterar också att papporna som ville delta var snabbast på att svara.

Efter att ha fått jakande svar bokade jag in intervjuer med dopföräldrarna, de flesta på normal arbetstid, även om jag också erbjöd tider på kvällar och helger. Intervjuerna hölls digitalt, i allmänhet via Microsoft Teams, i något fall enbart via telefon när tekniken fallerade. Eftersom de flesta genomfördes på vardagar och med kamera har jag i de flesta fallen med bebisdop sett både föräldern som är föräldraledig och bebisen. Jag har i flera fall fört samtal med både föräldern och dopkandidaten parallellt. Inspelningen gjordes dubbelt, via Teams och via röstmemo på en annan telefon. Jag var inte prästklädd under intervjuerna, men presenterade mig som präst, anställd i pastoratet men tjänstledig för studier. De fick också vidare beskrivet mitt uppsatsarbete och tillvägagångssätt. Hela introduktionen och frågorna finns i bilaga 1. De inspelade intervjuerna tog mellan åtta till tjugo minuter. De transkriberade intervjuerna omfattar 34 tättskrivna sidor, drygt 19000 tecken.

Jag antecknade under tiden jag intervjuade. Det gör att det i samtalen ibland blir pauser där det hörs att jag skriver. För det mesta lyckades jag ställa följdfrågor på sådant jag inte riktigt förstod eller hoppades att föräldern skulle utveckla ytterligare. Jag uppfattade alla föräldrar som mycket öppna med deras motiv, även när det kunde tyckas vara ett svar som jag som representant för Svenska kyrkan skulle kunna ogilla. Jag uppfattade dem också som nyfikna kring min undersökning och vad andra väljer.

Efter intervjuerna började jag transkribera dem. Under en period intervjuade jag mycket tätt och genomförde nya intervjuer innan allt var transkriberat. Som mest hade jag tre intervjuer samma dag. En förälder talade mycket snabbt och på en för mig

⁵⁷ Sandberg, Andreas. ”Dopens utveckling under 2010-2022 och dess betydelse för medlemsutvecklingen”. *Nyckeln till Svenska kyrkan - en skrift om organisation, verksamhet och ekonomi 2023*, s. 55. Det är upp till tre gånger så många dop under dessa månader som under januari eller december,

svårförståelig dialekt. Den intervjun var svårast att transkribera, trots att jag i uppspelningen sänkte hastigheten och då blev det nästan svårare att höra vad som faktiskt sades. Eftersom jag främst använde ljudinspelningen är jag inte säker på att jag skulle känna igen föräldrarna om jag mötte dem, men jag kan fortfarande höra deras röster när jag läser deras svar. Teamsinspelningarna finns inte heller kvar då de raderas automatiskt efter två månader.

Transkribering är tidskrävande men också ett mycket bra sätt att komma nära sitt material. Dels återupplever man intervjun och svaren flera gånger och dels såg jag mönster tydligare. Ett återkommande sätt att hitta tillbaka var att söka i dokumentet på när jag själv säger att något är ”intressant” eller ”spännande” samt när jag säger att ”jag antecknar”, eftersom jag ofta sa just detta när jag fick svar jag redan i stunden uppfattade som relevanta för studien.

När jag transkriberat alla intervjuer lät jag dem vila ett tag innan jag påbörjade analysen. Sedan läste jag alla i ett svep och fann då de ingångar som finns redovisade i uppsatsen. Det var dels saker som jag såg återkom och kunde söka på i transkriberingen, men jag har också sökt på mina egna reaktioner, som när jag säger att något är spännande eller att jag antecknar. Mina utrop visade på att jag redan i stunden insåg det intressanta i svaren. Som framgår redovisar jag flera föräldrars svar vid varje ingång, ibland med lite olika nyanser.

1.6.1 Reflexivitet

Här bör nämnas något kortfattat om mig själv, för att visa vem det hermeneutiska jaget i uppsatsen är. Jag är en kvinna med rötter i flera länder, född i Danmark där min mor kom ifrån, med en serbisk pappa. Båda mina föräldrar var ortodoxa, jag döptes fyra veckor gammal i hemmet och växte upp i den serbisk-ortodoxa kyrkan. Under tonårstiden tillbringade jag alltmer tid i Svenska kyrkan, som körsångare, konfirmandledare och söndagsvaktmästare, tills jag formellt konverterade vid 20 års ålder. Därefter påbörjade jag teologiska studier och prästvigdes vid 26 års ålder i Lunds stift, där jag tjänstgjort i fyra olika församlingar (varav två lades samman). Jag har varit förtroendevald i Svenska kyrkan, först på lokal nivå och därefter fem mandatperioder på nationell nivå i Kyrkomötet, numera också som ersättare i Kyrkostyrelsen. Jag har skrivit och fått igenom

åtskilliga motioner kring dopet. Som ordförande i gudstjänstutskottet då Svenska kyrkan antog Kyrkohandbok för Svenska kyrkan 2017 har jag haft och har fortsatt direkt inflytande på Svenska kyrkans normativa stämma, även om det kräver att jag får med mig en majoritet. Jag rör mig i Svenska kyrkan på lokal nivå som anställd och på nationell nivå som förtroendevald. Jag har fyra barn från skolålder till vuxen, alla döpta i olika kyrkor, i två olika församlingar i vilka jag tjänstgjort. Sedan ett par år har jag kompletterat min kandidatexamen från 2006 med masterstudier, delvis parallellt med arbete men det senaste året med tjänstledighet.

Jag har bott i Helsingborgs kommun större delen av mitt liv, 33 år, även om de senaste arton åren var i södra delen av kommunen, utanför Helsingborgs pastorat. Att jag själv bott lång tid i Helsingborg och är anställd ger mig en förförståelse som kan vara både positiv och negativ. Positiv förförståelse i bemärkelsen att jag ofta förstår vad dopföräldrarna avser när de talar om kyrkorummen, eller tjänstgörande personal, eftersom jag har egna erfarenheter och kunskap. Negativ kan förförståelsen vara i bemärkelsen att jag kanske inte lyckas förmedla denna kunskap vidare i min analys. Jag skulle också kunna vara för präglad av min kunskap och prästerliga erfarenhet så att jag inte ser skogen för alla träd eller lyssnar in respondenternas berättelser, utan bara ser mitt eget intresse eller prästperspektivet. Jag märker också av att jag som församlingsherde inte haft så många dop de senaste åren samt att mina egna barn nu är så stora att jag inte är jämngammal med föräldrarna längre. Jag hade aldrig hört talas om Humlan Djojj och stavade i mina anteckningar efter engelskan, ”Joy”, varför jag efteråt fick googla. Humlan Djojj är ett barnfenomen som gjort *Djurens vaggvisa* till en fast del av Spotifylistan Sverige topp-50 från sommaren 2022—2023.⁵⁸

Jag inledde varje intervju med en ganska lång presentation av mig själv och forskningsuppgiften. Jag redogjorde också för inspelningarna och anonymiseringen. Mina färdigformulerade frågor var ganska få till antalet. Först frågade jag om det aktuella dopet, om eventuella tidigare dop av syskon, om föräldrarna varit överens om dop och de själv var faddrar. Det blev en sorts introduktion av dopfamiljen och deras erfarenheter av dop. Därefter följde frågor om psalmvalen, vilka de valt, hur de valt dem och hur de hittade

⁵⁸ Artisten Humlan Djojj har 345000 lyssnare per månad. Djurens vaggvisa har i november 2023 haft nära 74 miljoner lyssningar på Spotify. <https://news.cision.com/se/the-book-affair/r/streamingsuccen-humlan-djojj-blir-till-fysisk-bok-hos-the-book-affair,c3818209>

dem. Sedan kom en fråga om de tittat mest på text eller musik, eller båda. Därpå kom utvärderande frågor om psalmerna, hur de tyckte att det blev med psalmerna under dopet och ifall någon av gästerna kommenterat dem. Detta följdes av frågor om övrig musik i gudstjänsten samt minnen av psalmerna och musiken de valt från andra tillfällen. Till sist frågade jag om de önskade tillägga något. Detta var standardformuläret men eftersom det var öppna frågor kunde jag ibland ställa fördjupande eller förtydligande frågor. Ibland hörde eller uppfattade jag inte svaren och frågade om.

Intervjusituationen är speciell, även om den är delvis förberedd med tid och tema känt i förväg. Jag kände inte dopföräldrarna och de inte mig. Det var en ny situation för både dem och mig. I nya möten kan det kännas nervöst. Det kunde också inträffa saker under intervjuerna, barnen behövde uppmärksamhet eller mat, en siren började tjuta i min närhet och störde större delen av inspelningen. Det blev ett samtal där de exakta frågorna varit okända för föräldrarna i förväg. Därför hände det ibland att jag fick ”felaktiga” svar. En pappa sa konsekvent fel namn på kyrkan (vilket jag förstod både på beskrivning, men också för att jag visste var dopet ägt rum då det stod i kontaktlistan jag fått av pastorsexpeditionen), en mamma nämner sånger som inte var med på det aktuella dopet (utan på det större syskonets) och en mamma kom inte ihåg vilken den andra psalmen var. Dock har jag kunnat identifiera dessa felaktigheter och dra slutsatser också från dem. Det kan också finnas en tendens att vilja svara ”rätt”, vilket innebär att föräldrarna skulle svara det de tror att jag vill höra, snarare än det de själva tycker. Jag konstaterar att de motiv jag hört när jag själv varit dopprästen återfinns i intervjuerna, men när jag intervjuar utifrån ett forskande perspektiv, efter att dopen har varit och som utomstående, får jag tydligare svar från föräldrarna kring deras val. Här är alltså tidigare erfarenhet en förstärkning och bekräftelse på intervjuernas svar, som jag inte alls uppfattar som en vilja att svara rätt, utan tvärtom är ärligare gentemot mig, då dopet redan skett och jag inte var dopprästen, vilket medförde att jag inte uppfattades kunna bli sårad av en uppfattning som stod emot dopföräldrarnas.

1.6.2 Översikt över respondenterna och dopen

Här följer en översikt över föräldrarna, barnen och dopen.⁵⁹

- Pappa A firade dop för en son, deras andra barn, som var nästan två år i den medeltida kyrkan i centrum. I slutet av dopgudstjänsten avslöjade prästen att föräldrarna också skulle gifta sig, så det blev dop med vigsel i samma gudstjänst. Tre psalmer.
- Pappa B firade dop för en son, deras andra barn, som var två år, i sin närmaste stadsdelskyrka. Dopet uppskjutet pga covid och husköp. Två psalmer, kusinerna sjöng en sång.
- Mamma D firade dop för en dotter på fjorton år, deras andra barn, i en medeltida kyrka. Dottern ska påbörja konfirmationsundervisning under hösten och åka på läger nästa sommar. Tre psalmer, mammans familj sjöng en sång.
- Mamma E firade dop för en son, deras första barn, på ettårsdagen tillika namnsdagen. Valet av kyrka påverkades av att deras lokala kyrka var upptagen av konfirmation och därför blev det medeltidskyrkan i centrum, där pappa och farmor döpts. Tre psalmer.
- Mamma F firade dop i hemmet för en son, deras andra barn, hemma i ett tält i trädgården, liksom för stora syskonet som döptes på samma vis under pandemins första sommar. Två psalmer.
- Mamma G firade dop för en dotter, deras andra barn, i en medeltida kyrka. Hon hade själv gjort program och utöver tre psalmer sjöngs också fyra andra sånger.
- Mamma H firade dop för en dotter, första barnet, i en medeltida kyrka. Tre psalmer. Barnets morbror spelade också flöjt.
- Mamma J firade dop för en dotter, deras andra barn, i den lokala församlingskyrkan. Två psalmer och tre sånger av en inhyrd solist.
- Mamma M firade dop för sin dotter, deras första barn i en medeltida kyrka. Två psalmer och önskad in- och utgångsmusik.
- Mamma N firade dop för en son, deras andra barn i den lokala församlingskyrkan. Två psalmer och önskad ingångsmusik.

⁵⁹ Föräldrarna C, K och L hade anmält intresse för intervjuer men jag lyckades inte få till tider som passade, eller så slutade de svara på sms. Jag uteslöt bokstäverna I och O pga likheten med siffror.

- Mamma P firade dop för en son, deras andra barn, i en stor kyrka i centrum. Två psalmer och ingångsmusik, spelad av en vän som är konsertpianist.

1.7 Disposition

I detta första kapitel har jag presenterat bakgrund, forskningsläge, avgränsning, frågeställning, teori, metod och reflexivitet. I det andra kapitlet gör jag en genomgång av resultaten i tidigare forskning kring dop och psalmer. I det tredje kapitlet görs en historisk, ekumenisk och liturgisk genomgång av barndop i Svenska kyrkan. I det fjärde kapitlet gör jag en genomgång av den information som ges inför dop av Svenska kyrkan. I det femte kapitlet presenteras och analyseras resultaten av intervjuerna med dopföräldrar. I det sjätte kapitlet kommer en analys utifrån de fyra stämmorna i teologin. Slutligen är det sjunde kapitlet en sammanfattande diskussion.

2 Tidigare forskningsresultat

Jag kommer här att presentera den akademiska stämman genom ett antal empiriska undersökningar av psalmer och/eller dop. Här finns andras analyser av den praktiserade stämman, och deras resultat.

2.1 Forskning om dop

Eva Reimers intervjuade både dopföräldrar och präster till sin avhandling *Dopet som kult och kultur* (1995), med huvudfrågan: Vad gör människan med riten?⁶⁰ Hon ifrågasätter, med flera religionssociologer i ryggen, om det är rimligt att kalla Sverige för ett sekulariserat land, och hur detta kan mätas som en negativ utveckling. Hon studerar riten dopet som många väljer för sina barn, trots att de själva anser sig sekulariserade. Hon betraktar dopet som en övergångsrit som kan ses både utifrån aspekterna förändring och kontinuitet.⁶¹ Samtidigt utmålar Reimers en åtskillnad mellan folkliga föreställningar av dopet och kyrkans dogmatik kring dopet. Hon verkar dela upp människors förståelse av dopet i föreställningar om kult och kultur, där ett är rätt och det andra fel.

Elin Lockneus läser även hon Reimers när hon i sin magisteruppsats från Umeå universitet undersöker dopföräldrarnas upplevelse av deras barns dopgudstjänster genom att intervjua 24 föräldrar till tolv barn som döptes under sommaren 2012 i fyra församlingar i Härnösands stift. *Döpt för livet* är en sammanfattande bok som visar resultaten. Hon delar in svaren i tre grupper av dopteologi: soteriologiskt, kristologiskt & ecklesiologiskt samt antropologiskt. Därefter söker hon, till skillnad från Reimers, efter likheter och kontraster mellan informanternas dopteologi och den dopteologi som Svenska kyrkan har. Inledningskapitlet i *Döpt för livet* avslutas med en psalm som Lockneus själv skrivit, *Glädjens psalm*, i vilken hon uttrycker sin dopteologi för livet och som hon föreslår kan sjungas på melodin till sv.ps. 48 *Vilken vän vi har i Jesus*.⁶² I intervjumallen finns inga frågor om psalmerna eller musiken. När hon beskriver dopordningen

⁶⁰ Reimers, Eva, *Dopet som kult och kultur: bilder av dopet i dopsamtal och föräldrantervjuer = Infant baptism as cult and culture : images of infant baptism in baptismal conversations and interviews*. Diss. Linköping : Univ. 1995, s. 13

⁶¹ Reimers, s. 30

⁶² Lockneus, Elin. *Döpt för livet: en undersökning av dopföräldrars uppfattningar om dopet i Härnösands stift*. Skellefteå: Artos, 2014, s. 13. Psalmerna återfinns i bilaga 2.

konstaterar hon att i ordningen (dåvarande ordning var Den svenska kyrkohandboken, 1986, nedan benämnd HB 1986) ”ingår också tre psalmer som också kan innehålla dopteologi”.⁶³ Visserligen vet vi inte vilka psalmer som sjöngs i de dopgudstjänster som ingår i Lockneus material, men eftersom även hon intervjuat dopföräldrar som firat dop under sommaren, kan vi utgå ifrån att det förekom sommarpsalmer, som inte innehåller specifik dopteologi. Lockneus beskriver sin upplevelse av att HB 1986s fakultativa doptal ofta uteblev. ”De som hållit doptal väljer ofta att tala om något annat (t.ex. frälsarkransen) eller så styckas doptalet upp och hålls i mindre bitar, som kommentarer till handlingar. Min erfarenhet är att den mesta dopteologi förmedlas i bönens form snarare än i direkt tilltal till föräldrar, barn eller andra närvarande.”⁶⁴ I den nuvarande kyrkohandboken (2017) är doptalet en fast punkt men med flyttbar placering inom dopgudstjänstens ram.

I Lockneus avhandling, *Kyrkbänksteologi*, identifieras och undersöks elva olika liturgiska praktiker. Hon framhåller att ”sjunga psalm” är en av dessa liturgiska praktiker som församlingsbor deltar i under gudstjänsten.⁶⁵ Den är dock mycket kortfattad presenterad:

Att sjunga psalm sker vid ett enskilt moment, psalmsång. Den liturgiska praktiken vävs då tätt samman med liturgin den relaterar till. Det liturgiska momentet psalmsång leds oftast av en musiker, vid ett instrument i kyrkorummet. Praktiken sker alltså i ett samspel mellan flera materiella enheter som psalmbok, instrument och rum. Att sjunga psalm är en av de praktiker som i svensk kontext numera inte så ofta återfinns i andra fält, även om det historiskt inte varit ovanligt med psalmsång i exempelvis skolan. Idag hör att sjunga psalm tydligt till fältet gudstjänstliv och till gudstjänstfirande. [...] Gudstjänstfirarna är aktörer, eftersom det är de som ägnar sig åt att sjunga psalm. Det förekommer i fältstudiematerialet att gudstjänstfirare väljer att inte sjunga, vilket synliggör att individen har agens. Som exemplet visar påverkar valet att sjunga psalm de andra gudstjänstfirarna. Den handlande aspekten är hörbar i praktiken. Att sjunga psalm är en liturgisk praktik som är tydligt sammankopplad med det liturgiska momentet psalm/psalmsång. Det kan därför inte ske när som helst i liturgin.⁶⁶

⁶³ Lockneus 2014, s. 33

⁶⁴ Lockneus 2014, s. 32

⁶⁵ Övriga praktiker är: att sitta, att lyssna, att ta emot, att ge, att gemenska, att samlas, att be, att stå upp, att läsa Bibeln, att bekänna.

⁶⁶ Lockneus, Elin. *Kyrkbänksteologi*. Skellefteå: Artos & Norma Bokförlag, 2023, s. 139f

Joel Appelfeldt disputerade i september 2023 på en avhandling om doppraktiker vid Enskilda Högskolan, *Dopet som hantverk: gudstjänstkonstruktivitet och liturgisk taktik i Svenska kyrkan och Ekumeniakyrkan*. Han utgår ifrån intervjuer med sju präster och pastorer samt observationer av dop. Appelfeldt iakttar deras liturgiska hantverk som liturgiska aktörer och använder sig av begreppen strategi, taktik, taktiskt kapital (omdöme och andra aktörer) samt lokala strategier efter bidrag från de Certeau, Bornemark och Latour. Även här saknas alltså dopfamiljernas eget perspektiv, det återges endast tolkat genom präster, pastorer och forskaren själv (som dock inte själv varit verksam vare sig som pastor eller präst). Fokus ligger på liturgens kreativitet och hantverksskicklighet som skapare av delaktighet. Appelfeldt skriver ganska lite om val av psalmer och sånger. Intervjuer med två svenskkyrkliga präster är relevanta. Den första prästen beskriver hur hon tar med sig psalmboken till dopsamtalet och sjunger förslag på psalmer. I det observerade dopsamtalet har föräldrarna på förhand valt noga, och dessutom valt en psalm ur en annan psalmbok, något präst och kantor blir positivt överraskade över. Prästen beskriver psalmvalet: ”Det är lika ofta som jag frågar dom: ”Hur har ni tänkt med psalmer? Har ni några förslag?” Eller har ni tänkt någonting?” Det är lika vanligt att de säger ”nej, du får gärna ge förslag”, eller ”vi behöver hjälp”.⁶⁷ Prästen föredrar dock att psalmval sker i dialog, genom att resonera tillsammans. Trots att hon precis introducerats för en ny psalm, anser hon att hon själv bidrar till större variation, bland annat genom att tänka kyrkoår. Just denna präst uppfattar att ”för många är melodin viktigare än texten” även om det hon enligt min uppfattning egentligen beskriver är sångbarhet, när hon framställer det som är lätt att sjunga.⁶⁸ En annan präst i Appelfeldts undersökning som döpt över 1000 personer frågar dopföräldrarna vilka psalmer som önskas och har erfarenheten att psalmerna ”390 (sic!) *Tryggare kan ingen vara* och psalm 791 *Du vet väl om att du är värdefull*” väljs. Han föreslår gärna andra psalmer, som sv.ps. 384 *Ett liv ur dina händer* och sv.ps. 21 *Måne och sol*.⁶⁹ Den sistnämnda uppskattar han för att den trinitariska texten passar dopet och är lättsjungen.

⁶⁷ Appelfeldt, s. 165

⁶⁸ Appelfeldt, s. 165

⁶⁹ Appelfeldt, s. 166

Religionssociologen Karin Jarnkvist skriver i ett inledande kapitel till *Nyckeln till Svenska kyrkan 2018* om hennes forskning om en förändrad syn på riter i Sverige, där den svenskkyrkliga riten allt oftare väljs bort till förmån för en borgerlig rit. Hon har särskilt tittat på borgerlig ritualisering i relation till vigslar. Hon utgår från ritualforskaren Catherine Bell och visar på ett ritualparadigmskifte där ritdeltagare i högre grad betonar det personliga uttrycket i ritualiseringen.⁷⁰ Hon beskriver hur det i borgerlig ritualisering kan övertas kristna symboler vid exempelvis namngivning, såsom en dopklänning, men som ges ny innebörd, vilken ofta förklaras uttryckligen som en del av riten.⁷¹ Hennes slutsats är att det i vår tid råder rituell hybridisering, där det både skapas nya riter, där rituella praktiker byter sammanhang och handlingar ges ny mening. Det personliga uttrycket är viktigare för individen än kyrkliga handlingars formaliserade karaktär. Det kan bidra till att allt fler väljer borgerliga riter, där en hybridisering lättare kan genomföras, men det finns ofta mer än ett skäl. Rit och ritualisering är föränderligt och komplext, skriver Jarnkvist.⁷²

Från Danmark hittas på senare år en rapport från Helsingørs stift, som är närmaste grannstift sett från Helsingborg. I *Højmesse og dåb*, från 2016 har man intervjuat åtta vana högmässfirare och sju dopföräldrar som deltagit i fem högmässor med dop (den vanligaste formen av dop i Danmark) eller fyra lördagsdop. En stor del av diskussionen berör just skillnaden mellan lördagarnas enskilda dopgudstjänster, en i Danmark ny företeelse för 2000-talet, kontra dop i söndagens högmässa. I vissa församlingar går det inte att välja. Respondenterna består av tre föräldrar som döpt i högmässan (en har valt, för de övriga två hade församlingen bara söndagen som alternativ) medan fyra valde enskilt dop på lördagen. I Danmark finns tre olika skolor kring fenomenet babysalmsång, vilket flera av föräldrarna känner till och enstaka av de intervjuade är en del av.⁷³ Föräldrarna motiverar valet av dop utifrån tradition och som något tillfälligt fram till

⁷⁰ Jarnkvist, Karin. *Reflektioner över dop, vigslar och begravningar*. Nyckeln till Svenska kyrkan - en skrift om organisation, verksamhet och ekonomi 2018, s. 13

⁷¹ Jarnkvist, s. 13f

⁷² Jarnkvist, s. 17

⁷³ Även detta fenomen har Folkekirken forskat på, genom rapporten *Babysalmsangens teologi – en gudstjeneste, en menighed. Et bidrag til forståelsen af babysalmsangens teologi og dens rødder* av Rose Marie Tillisch, [https://www.fkuv.dk/_Resources/Persistent/7/d/2/c/7d2ca0020e9aff71562f64c47a66c348b8ff3fe1/Babysalmsangens teologi. 2. udgave \(2023\).pdf](https://www.fkuv.dk/_Resources/Persistent/7/d/2/c/7d2ca0020e9aff71562f64c47a66c348b8ff3fe1/Babysalmsangens%20teologi.2.%20udgave%20(2023).pdf)

konfirmationen och vuxenbeslut om medlemskap i kyrkan. Det förs också en diskussion om föräldrarna som både aktiva medskapare i dopet och som passiva åskådare av handlingen. Som aktiva medskapare lyfter flera föräldrar fram att de varit med och valt psalmer.⁷⁴ Det är den personliga och medindragande aspekten av psalmer med mera, som föräldrarna understryker och för dem medverkar till upplevelsen av ett lyckat och berörande firande av barndop.

2.2 Forskning om psalmer

Det nordiska hymnologiska nätverket NORDHYMN initierade en bred nordisk enkätundersökning med närmare 6 500 formulär utskickade till slumpvis utvald personer under åren 1994—1995. Där avgavs över 3 700 svar på vilka psalmer personer kände till, var de lärt sig psalmer, om de brukade sjunga med när tillfälle gavs och hur viktiga psalmer var för dem. Nordhymns stora projekt redovisades i boken *Dejlig er jorden*. För Sveriges del skickades 1 270 enkäter ut och efter påminnelser inkom svar från 720 personer, vilket gav 57% svarsfrekvens.⁷⁵ Den psalm som nämndes flest gånger, av 208 personer, var sv.ps. 199 Den blomstertid nu kommer. På tredje plats, vald av 121 personer, fanns sv.ps. 248 *Tryggare kan ingen vara*. Av de tio mest nämnda psalmerna finns det två sommarpsalmer (sv.ps. 199 & 200), fyra psalmer för livsriter (sv.ps. 297, 248, 249 & 190) och fyra julpsalmer (sv.ps. 114, 134, 103 & 105).⁷⁶

I en studie om psalmbokens användande genomförde Susanne Wigorts Yngvesson en kvantitativ studie av psalmer, riktad till präster och kyrkomusiker i Svenska kyrkan under sommaren 2018. Denna redovisas i boken *All din nåd är öppen famn: psalmernas sjungna teologier*. Det var en enkät som gick ut på mail till 4 361 präster och musiker, med ett totalt antal svarande på 1 401 personer, där två tredjedelar var präster.⁷⁷ När Susanne Wigorts Yngvesson ställer frågan om tre psalmer som präster och kyrkomusiker uppfattar

⁷⁴ Enggaard, Nete Helene. ”Højmesse og dåb - Helsingør Stift.” *Tradition og fornyelse. Teologiske perspektiver på gudstjeneste og liturgi*. København, Eksistensen forlag, 2018, s. 149

⁷⁵ Hansson, Karl-Johan, Bohlin, Folke & Straarup, Jørgen (red.). *Dejlig er jorden: psalmens roll i nutida nordiskt kultur- och samhällsliv* : studier. Åbo: Åbo akademis förlag, 2001, s. 276

⁷⁶ *Dejlig er jorden*, s. 292. Indelningen är Anna Evertssons, jag har skrivit ut psalmerna enligt den ordning de står på denna tio i topp-lista, där de nämns av mellan 45-208 personer.

⁷⁷ Wigorts Yngvesson, Susanne. *All din nåd är öppen famn: psalmernas sjungna teologier*. Stockholm: Verbum, 2019, s. 243

att alla kan drygt 20 år senare ser listan delvis annorlunda ut jämfört med *Dejlig er jorden*. I topp kommer sv.ps. 199, 248, 297 och 249. Därefter kommer ”nykomlingen” sv.ps. 116 *Nu tändas tusen juleljus*, följd av 114 och 200, innan tre nykomlingar sv.ps. 791 *Du vet väl om att du är värdefull*, 201 *En vänlig grönskas rika dräkt* och 21 *Måne och sol*. Jag återkommer till denna undersökning, som även undersökte de vanligaste dop- och begravningspsalmerna.

I den undersökning som Susanne Wigorts Yngvesson gjort är en fråga mest relevant för denna uppsats, nämligen vilka psalmer som används mest vid dop. Jag återger här tio i topp.⁷⁸

	Psalm	Antal informanter
1.	248 Tryggare kan ingen vara	1026
2.	791 Du vet väl om att du är värdefull	937
3.	21 Måne och sol	292
4.	193 Gud som haver barnen kär	245
5.	606 Det gungar så fint	106
6.	381 Gud har en famn	75
7.	383 Med vår glädje över livets under	73
8.	901 Lilla liv	70
9.	386 Upp ur vilda, djupa vatten	44
10.	928 Sov du lilla	28

Tabell 3. Vilka psalmer används mest vid dop, Wigorts Yngvesson 2018.

Som framgår är det ett stort hopp i svarsfrekvensen mellan de två första och resten av de psalmer som finns upptagna på listan. Det innebär att de två första är betydligt vanligare förekommande än psalmer som återfinns längre ner på listan. Sett ur ett funktionellt perspektiv är det omöjligt att inte kalla sv.ps. 791 för en psalm, då den är så pass frekvent använd i dopsammanhang. Det är noterbart att först på plats 6-10 förekommer psalmer som står under rubriken ”Dopet” i respektive psalmböcker.

⁷⁸ Wigorts Yngvesson, s. 245

Det fanns psalmer som nämndes av mellan en och tjugo informanter.⁷⁹ Wigorts Yngvesson nämner dem bara med nummer, jag väljer att för tydlighets skull skriva ut även titel och tar med hela listan för att visa på spannet i val av psalmer till dop.

- 5 Nu tacka Gud, allt folk
- 11 O store Gud
- 41 Vem är det som kommer på vägen
- 134 Gläns över sjö och strand
- 179 Morgon mellan fjällen
- 181 Nu är det morgon
- 190 Bred dina vida vingar
- 199 Den blomstertid nu kommer
- 200 I denna ljuva sommartid
- 201 En vänlig grönskas rika dräkt
- 210 Jag lyfter ögat mot himmelen (melodi Oscar Lindberg)
- 212 Långt bortom rymder vida
- 236 Guds källa har vatten tillfyllest
- 241 Bort med tanken, sorgsna hjärta
- 245 Jag nu den säkra grunden vunnit
- 249 Blott en dag
- 289 Guds kärlek är som stranden och som gräset
- 291 Sänd av himlens sol en strimma
- 297 Härlig är jorden
- 380 Fader, du som livet tändar
- 384 Ett liv ur dina händer
- 385 I Jesu Kristi namn vi ber
- 393 Du öppnar, o evige Fader
- 602 Så länge solen värmer jorden
- 607 Jag är hos dig, min Gud
- 647 Jag lyfter ögat mot himmelen (annan melodi, Rudolf Lagi, även med finsk text)
- 701 Vi vill ge Dig ära
- 723 När du ser en droppe glittra
- 724 Gud Fader har skapat mig
- 730 Må din väg gå dig till mötes
- 745 Dansa med änglarna
- 751 O, vad världen nu är skön
- 767 Möt mig nu som den jag är
- 768 Du omsluter mig
- 781 Jesus, Guds son
- 787 Nära marken
- 790 Ge kyrkan kraft att höras
- 792 Lär mig höra din röst
- 832 Sov du lilla (nummer i Psalmer i 90-talet)⁸⁰

⁷⁹ Wigorts Yngvesson, s. 245

⁸⁰ Borde ingått i siffran för nr tio på hennes tio-i-topp-lista

879 Inte en sparv faller till marken (Ps. i 90t)
897 Det sker ett under i världen
899 Innan
900 Barnet döps i nådens hav
Idas sommarvisa⁸¹

Tabell 4. Övriga psalmer nämnda i Wigorts Yngvessons material

Psalmer som är upptagna i psalmboken under rubriken ”Dopet”, men som inte nämns alls är sv.ps. 68 *Jag tror på Gud som med sitt ord*, 69 *Glad jag städse vill bekänna*, 382 *Vi tackar dig, vår Skapare* samt 898 *Vid dopets källa*. Andra psalmer som saknas, från listan av våra tio mest älskade psalmer är flera julpsalmer, där det tydligt märks att vi i Sverige traditionellt sett inte döper lika ofta på vinterhalvåret. Dock finns sv.ps. 134 *Gläns över sjö och strand* med, vilket skulle kunna förklaras utifrån kyrkoårssöndagen med temat *Jesu dop*, Första söndagen efter trettondagen. Likaså återfinns flera av sommarpsalmerna i listan, både av de tio mest älskade men också mera ovanliga, som exempelvis 751 *O vad världen nu är skön*.

I en tid då allt fler dop sker av ungdomar och vuxna påverkar det också valet av psalmer. En del psalmer återspeglar ungdomstidens psalmer, antingen dopkandidaternas egen eller föräldrarnas, såsom sv.ps. 289 *Guds kärlek är som stranden och som gräset* eller 701 *Vi vill ge dig ära*. Några psalmer torde avse dop av vuxna, som sv.ps. 241 *Bort med tanken, sorgsna hjärta* och 781 *Jesus, Guds son*, med en betoning på ett aktivt jag/mig med existentiella livserfarenheter.

Karin Runow, kyrkomusiker och numera musikkonsulent vid Kyrkokansliet, har skrivit om sina erfarenheter av dop- och begravningspsalmer i en kandidatuppsats vid Ersta-Sköndal, numera Marie Cederschiölds högskola. Hennes uppsats, ”*Vi tar en psalm som alla kan*”, bygger på två enkäter med svarande i Stockholms stift. I den första enkäten har präster svarat på frågor om vilka dop- och begravningspsalmer som används mest, hur valet av psalm går till och när det blir bäst psalmsång. Även om Karin Runows undersökning är lokaliserad till Stockholms stift med endast elva informanter är hennes

⁸¹ Idas sommarvisa är inte en psalm men står med i Wigorts Yngvessons uppräknig. Det finns en kristen barnsång som sjungs på samma melodi, *Det finns hundratusende stjärnor*, som står bland annat i Nya barnpsalmboken, nr 210 med text av Britt G Hallqvist.

*Det finns hundratusende stjärnor, Gud känner varendaste en.
Precis som han känner var fjäril, var blomma, vart strå, varje sten.
Det finns ingen stjärna och blomma som Gud inte kallar vid namn.
Det finns inget barn i all världen, som inte får plats i hans famn.*

frågor i enkäten relevanta och jag redovisar här delar av hennes enkät med resultat.⁸² När Runow frågar vilka psalmer som sjungs vid barndop från 1986 års psalmbok med tillägg har hon frågat efter alla psalmer som står under rubriken ”Dopet”, samt sv.ps. 193 *Gud som haver barnen kär*, sv.ps. 248 *Tryggare kan*, 787 *Bara den som vandrar nära marken*, 791 *Du vet väl om att du är värdefull* och sv.ps. 606 *Det gungar så fint* (hennes ordning) och har därefter gett möjlighet att själv lista psalmer som förekommer ofta till ibland. Resultatet är likt Wigorts Yngvessons. I klar topp finns sv.ps. 248 och 791. Därefter förekommer sv.ps. 193 och sv.ps. 606, medan övriga är mera sällan till aldrig förekommande. Bland frisvaren återfinns de tre sommarpsalmerna och enstaka andra psalmer. Bland *Psalmer i 2000-talet* är frekvensen högst för 901 *Lilla liv* och 928 *Sov du lilla*.

De, enligt enkätundersökningen, tio mest använda psalmerna, ligger till grund för den andra delen av Runows undersökning. I den har kyrkomusiker låtit 99 körsångare, ungdomsledare och konfirmander i olika åldrar, först få höra och sedan sjunga första versen på psalmerna, för att sedan ange hur väl de känner till psalmen, om den är lätt eller svårsjungen samt vad de tycker om den. Karin Runow skriver om psalmsången med oro, utifrån sina erfarenheter från orgelpallen, där kyrkan önskar delaktighet från församlingen men det ibland blir en distanserad duett mellan präst och kyrkomusiker från var sitt håll i kyrkorummet medan övriga delen av församlingen är tyst:

Så hur kommer det på sikt kommer att påverka upplevelsen av tillhörighet med Svenska kyrkan, då allt färre sjunger med i de psalmer som sjungs där? Kan det rent av få lika allvarliga följder för kyrkan som det får för naturen, om bin och humlor slutar surra?⁸³

Runow gör en ansats att hitta psalmer som alla åldersgrupper kan sjunga med i. Hon frågar också prästerna hur dopsamtalet går till. Eftersom respondenterna kan markera flera möjligheter anger tio att de tittar och väljer tillsammans under dopsamtalet, nio att dopfamiljerna kommer med egna förslag och sju att prästen föreslår psalmer som de väljer bland.⁸⁴ Bland frisvaren framgår att dopfamiljerna, i de fall de tänkt på psalmer i förväg

⁸² Runow, Karin. ”Vi tar en psalm som ”alla” kan!” Vilka är de vanligaste dop- och begravningspsalmerna, och hur kända och omtyckta är dom i olika åldersgrupper? Stockholm, Ersta Sköndal, 2019, s. 10ff

⁸³ Runow, s. 4

⁸⁴ Runow, s. 11

har ett förslag och att det oftast är sv.ps. 248 *Tryggare kan ingen vara*. Prästerna instämmer i hög grad med påståendet att dopfamiljerna tycker det är viktigt vilka psalmer det blir, att välja psalmer som alla kan, men är tudelade kring om de vet i förväg vilka psalmer de vill ha. Andra relevanta kommentarer är:

- På dop är det vanligare att familjen hittat psalmer på nätet de vill sjunga, och är benägna att välja någon många inte känner igen, än på begravningar.
- De flesta kan inga psalmer, därför är det av pragmatiska skäl svårt att hävda att det är viktigt att välja psalmer som alla kan.⁸⁵

Runows femte enkätfråga utgår från vilka psalmer som ger bra psalmsång:

I dopgudstjänsten blir det ofta bra psalmsång när vi sjunger denna/dessa psalmer:

248 Tryggare kan ingen vara	8
200 I denna ljuva sommartid	8
201 En vänlig grönska	8
199 Den blomstertid nu kommer	7
791 Värdefull	6
21 Måne och sol	3
193 Gud som haver	3

Tabell 5. Runows lista över psalmer som ger bra psalmsång⁸⁶

Detta är alltså psalmer som upplevs vara välkända och insjungna, men detta undersöks djupare i den andra delen av Runows undersökning kring sångbarhet. I denna redovisning av sångbarheten hos psalmerna använder Runow sig av bubbeldiagram, för att visa på korrelationen mellan hur omtyckt en psalm är och hur lätt den upplevs vara att sjunga.⁸⁷ Ett högt procenttal visar hur omtyckt den är och bubblans storlek hur lätt den uppfattas vara att sjunga. Bubbeldiagrammen är indelade efter åldersgrupper och visar att åldersgrupperna skiljer sig åt i sin syn på olika psalmer. Det är ett intressant grepp att använda dessa bubbeldiagram som ett mått på det annars något diffusa begreppet sångbarhet.

⁸⁵ Runow, s. 12

⁸⁶ Runow, s. 12

⁸⁷ Runow, s. 16-20

Som vi sett tidigare är många psalmer idag kasualpsalmer, det vill säga psalmer som sjungs till alla typer av kyrkliga handlingar. Anna J Evertsson undersöker i sin avhandling, *Gå vi till paradiset med sång: Psalmers funktion i begravningsgudstjänster*, material från 222 begravningsgudstjänster i Svenska kyrkan 1997 med fokus på psalmernas funktion, med frågor kring om psalmernas blir en integrerad del av gudstjänsten eller något vid sidan av. I detta material är de tio vanligaste psalmerna i begravningsgudstjänster:

Psalm	Antal begravningar	Andel begravningar
297 Härlig är jorden	1168	52,6 %
249 Blott en dag	1081	48,6 %
190 Bred dina vida vingar	508	22,9 %
251 Var jag går i skogar, berg och dalar	261	11,7 %
285 Det finns djup i Herrens godhet	216	9,7 %
304 Lär mig du skog att vissna glad	211	9,5 %
200 I denna ljuva sommartid	195	8,8 %
198 Likt vårdagssol i morgonglöd	187	8,4 %
201 En vänlig grönskas rika dräkt	182	8,2 %
277 Så tag nu mina händer	139	6,3 %

Tabell 6. Tio vanligaste begravningspsalmerna, Evertsson 1997

Kyrkomusikern Margareta Gårder Forss har skrivit en kandidatuppsats i musikvetenskap, en fenomenografisk undersökning av upplevelsen av psalmsången i en mässa, med den lindensiske hymnologen Folke Bohlin som handledare. Här analyseras psalmerna och församlingsbornas upplevelser av dem, utifrån sångbarhet, sångförmåga, känslomässig beröring, kroppslighet, uttryck, gemenskap, delaktighet och samstämmighet. Den är värd att nämna i detta sammanhang eftersom den undersöker gudstjänstfirares egna upplevelser av psalmer, även om den berör en högmässas psalmer.

En liknande ansats har den norske lektorn i kyrkomusik, Henrik Ødegaard, i sin artikel *Salmevalg og salmesang*. ”Man blir del av noe større”,⁸⁸ som undersöker psalmsången och dess ledning av främst organisten i fyra olika norska församlingar en Marie Bebudelsedag. I två av dessa hölls det dop i söndagens högmässa. Det verkar som att föräldrarnas val varit starkt begränsade. Den första församlingen sjöng sin första psalm först efter inledning och dop, motsvarande svensk gradualpsalm. Ingen av de fem psalmerna eller de två körsångarna i den gudstjänsten hade doptema. Den andra församlingen sjunger totalt åtta psalmer. En är en doppsalm och en är en välsignelse på fyra strofer (NOS 638 *Må Gud velsigna deg*), som upprepas för vart och ett av de tre dopbarnen. Det är brukligt i denna församling att göra just så och doppsalmen varieras mellan gudstjänsterna medan välsignelsen alltid är densamma.

I en av menighetene hadde man valgt å gjennomføre dåp uten å syngje dåpssalme, mens man i en annen hadde både dåpssalme og et eget dåpssalmevers for hvert av de tre dåpsbarna. Disse ulike hymnologiske prioriteringene fører til ulik fokusering på dåpshandlingen. Dåp uten dåpssalme synes å være et bevisst valg, i og med at man avviker fra gjeldende gudstjenesteordning. For noen vil det å utelate dåpssalmen være et sterkt signal om nedgradering av dåpens liturgiske betydning, mens det for andre vil være et velkomment bidrag til å bedre flyten i høymessens inngangsdel.⁸⁹

Det är enligt min uppfattning inte bara en liturgisk nedgradering att inte låta föräldrarna välja åtminstone en doppsalm. Det är också ett sätt att låta de praktiserade och normativa stämmorna ta över föräldrarnas egen uttalade stämma och inte låta deras teologiska tankar få plats i gudstjänsten, om inte de är delaktiga i högmässans övriga psalmval.

I nästa kapitel går jag igenom dopet i Svenska kyrkan, historiskt, ekumeniskt och liturgiskt.

⁸⁸ Ødegaard, Henrik, ”Salmevalg og salmesang”, *Teologisk tidsskift*, Årgang 9, nr. 02-2020, s. 55–70, <https://www.idunn.no/doi/pdf/10.18261/issn.1893-0271-2020-02-04>

⁸⁹ Ødegaard, s. 15

3 Doggudstjänsten - en historisk, ekumenisk och liturgisk bakgrund

I detta kapitel presenteras såväl den akademiska som den normativa rösten, genom forskning från nationell nivå⁹⁰ samt de dokument och böcker som Svenska kyrkan har och följer kring dopet, ett av Svenska kyrkans två sakrament.

3.1 Dopet under 1900-talet och fram till idag i Svenska kyrkan

Följande avsnitt är en sammanfattning av den forskning kring dopet som kommer från Svenska kyrkans forskningsenhet.

1900-talet är en vändpunkt för dop i Sverige, där dopseden ändras. Från att ha skett i kyrkan med familj och församling, inträffar flera förändringar. Rörelser som förespråkar troendedop har vuxit fram under 1800-talets andra hälft och ökar initialt under 1900-talet, även om det kan innebära att en individ i andra samfund döps flera gånger under livet. Parallellt skedde under en period de flesta barndop på BB, ibland utan såväl familj som församling. Detta innebar mycket höga dopsiffror, räknat i andel av befolkningen. Inför relationsförändringen mellan Svenska kyrkan och staten beslutas att dopet från 1996 ska vara medlemsgrundande. Tidigare blev nyfödda automatiskt medlemmar om minst en förälder var tillhörig. Dopet är alltså numera både ett sakrament och en tillhörighetshandling till Svenska kyrkan.

Från 1970-talet började i Sverige en nedåtgående trend vad gäller både antalet och andelen barn som döps. Samtidigt döps allt fler barn i enskilda gudstjänster och dopföljerna växer.⁹¹ Det innebär att varken antalet doggudstjänster eller antalet gudstjänstfirare inte nödvändigtvis minskar i lika hög utsträckning, utan snarare omfördelas.

En ny företeelse för dop är också så kallat drop-in-dop, då odöpta inbjuds till en särskild dag, tid och plats, då dop kan ske med få förberedelser. Svenska kyrkan döper också allt fler som inte är under året gamla. Det finns en större andel av befolkningen som inte är

⁹⁰ Svenska kyrkan har en egen forskningsenhet, som på ett vis inte är fristående från Svenska kyrkan på samma sätt som universiteten men dock från församlingarna och som bedriver inomkyrklig forskning. Jag väljer att här att inkorporera detta i den akademiska stämman. Till större delen handlar det om kvantitativa men även kvalitativa undersökningar. Jag har även fört ett kort resonemang med kulturgeografen Andreas Sandberg utifrån den statistik Svenska kyrkan samlar in genom församlingarnas årsvisa redovisningar av exempelvis antal deltagare i doggudstjänster och kön på såväl dopbarn som konfirmander och unga ledare.

⁹¹ Sandberg et al., s. 17

barndöpt (spädbarnsdöpt) och väljer det själv senare. Det gäller såväl ungdomar, som ska konfirmeras och i vissa fall även deras yngre syskon, men även vuxna, som till exempel odöpta föräldrar eller faddrar till barn som ska döpas.

2022 döptes 44 000 personer, varav drygt 40 000 barn. Drygt 2 800 var dop av konfirmander.⁹² Under pandemiåren 2020 och 2021 påverkades dopen av variationerna på restriktionerna men minskade totalt sett med en tredjedel. Ännu kan vi inte se en återhämtning av dessa odöpta, utan siffrorna verkar stabilisera sig till att följa den tidigare trenden med en långsam nedgång.⁹³ Sandberg resonerar kring 7 000 ”förlorade dop” som inte kom att genomföras på grund av pandemin, och att några av dessa kan komma att genomföras också under 2023, men att återhämtningseffekten håller på att ebba ut.⁹⁴

Anledningar att döpa sitt barn är enligt en enkätundersökning gjord av Svenska kyrkan 2018 där flera val var möjliga: att barndop är en fin tradition (72%), att det är en tradition i släkten (49%), för att barnet ska tillhöra Svenska kyrkan (43%), för att få en fin högtidsdag med släkt och vänner (29%), för att föräldern har en kristen tro och vill att barnet också ska få det (17%), för att det förväntades av släkten (14%), för att partnern ville det (13%) och slutligen för att barnet ska tillhöra Gud (10%).⁹⁵ Om detta återspeglas i valet av psalmer så är tradition och släkt viktigast för valet.

Sandberg har även gjort en fördjupad genomgång av dopföräldrarnas bakgrund. Det finns stora skillnader i nivåer mellan kyrkligt starka och svaga regioner i landet, men utvecklingen sker i samma nedåtgående takt. Huruvida ett barn döps eller ej beror alltså främst på var det föds, medan föräldrars socioekonomiska bakgrund, inkomstnivå och utbildningsnivå ger mera komplexa svar, där ytterligheterna åt var sitt håll kan inverka negativt.⁹⁶

⁹² Sandberg 2023, s. 47f

⁹³ Sandberg 2023, s. 53ff

⁹⁴ Sandberg 2023, s. 55f

⁹⁵ Sandberg et al., s. 42

⁹⁶ Sandberg, Andreas. Dopföräldrar – vilka är de och vad har deras bakgrund för betydelse utvecklingen av antalet dop (sic!). *Nyckeln till Svenska kyrkan - en skrift om organisation, verksamhet och ekonomi 2018*, s. 50

3.2 Dopet i ljuset av det ekumeniska dokumentet *Dop, nattvard, ämbete*

Dopet är en av tre stora trosfrågor som avhandlas i BEM (*Baptism, Eucharist, Ministry*), även kallat Limadokumentet (1982). Det var Kyrkornas Världsråds kommission för Faith and Orders (Tro och kyrkoordning) första konvergensdokument. Vid Lundakonferensen 1952 hade man försökt undersöka en gemensam syn på dopet men när arbetet redovisades 1960 var skillnaden stor och ekumeniskt utmanande mellan barndöpande och troendedöpande kyrkor. Arbetet fortsatte dock vid Montrealkonferensen 1963 och en föregångare till BEM togs fram vid kommissionens möte i Accra 1974. Detta dokument, *One Baptism, One Eucharist and a Mutually Recognized Ministry*, beslutade generalförsamlingen 1975 i Nairobi att skicka ut till medlemskyrkorna för kommentarer. 140 svar inkom från kyrkor, enskilda och teologiska fakulteter. I det fortsatta arbetet talades om konvergens, till skillnad från konsensus, och man beslutade att lägga till kommentarer för att ange skiljaktigheter som inte övervunnits eller frågor som krävde fortsatt arbete. Alla kommentarer bearbetades och när det presenterades i Lima röstades det enhälligt igenom.

Den tidigare ekumenikchefen för Svenska kyrkan, Christopher Meakin, skriver i förordet till SKRs nytgåva av BEM på svenska (2014):

Konvergens kan liknas vid linjer som möts om de dras vidare. Mötesplatsen är den konsensus som är nödvändig för förverkligandet av den synliga enheten. Alltså är BEM viktigt därför att det speglar en process och uttrycker vad kyrkorna kan säga tillsammans under resan mot mötesplatsen, inte när man har nått målet. [...]

Relationer föder konvergens, och konvergens ger näring åt relationerna.⁹⁷

I en kommentar (21 b) till grundtexten, under rubriken *V. Hur dopet firas*, finns denna kommentar:

I många stora europeiska och nordamerikanska majoritetskyrkor praktiseras ofta barndop på ett till synes urskillningslöst⁹⁸ sätt. Detta bidrar till att kyrkor, som praktiserar troendedop, tvekar att erkänna barndopets giltighet. Detta förhållande bör leda till mer kritiska övervägande av dopets betydelse inom dessa majoritetskyrkor själva.

⁹⁷ *Dop, nattvard, ämbete: grunddokument för samtal om kyrkans enhet : den officiella texten från Faith and Order - den så kallade Lima-texten 1982*. Bromma: Sveriges kristna råd, [Ny utg.] 2014, s. 9

⁹⁸ Jag reagerade så på ordet att jag ville säkerställa att jag förstod rätt genom att jämföra de olika språken. I den engelska versionen, *indiscriminate*. På franska, *sans aucune discrimination*. På tyska, *unterschiedslosen Weise*.

Det är till denna kritik av Svenska kyrkans dopsed som Reimers ansluter sig, även om här inte finns vare sig konsensus eller nära konvergens. På det stora hela har BEM och det ekumeniska arbetet påverkat utvecklingen av dopets liturgi och teologi i Svenska kyrkan. *One Baptism: Towards Mutual Recognition* (2011) är ett studiedokument, för att föra kyrkornas samtal om dopet vidare för synlig enhet. I den ställs frågor för egen reflektion inom respektive samfund. Det är tydligt att framsteg har gjorts och att Svenska kyrkan har påverkats liturgiskt i dopgudstjänsten av dessa ekumeniska samtal och dokument, men också att några frågor fortfarande är olösta, inklusive synen på barndop. Målet kvarstår: gemenskap i nattvardsfirande. Ännu är vi inte där.

3.3 Kyrkoordningen om dop och psalmer

I *Kyrkoordning för Svenska kyrkan* [hädanefter *Kyrkoordningen*] kapitel 19 finns en inledande text om dopet, samt tio paragrafer under rubrikerna ”Grundläggande bestämmelser”, ”Vem som får leda en dopgudstjänst”, ”Dop i krissituation”, ”Dopundervisning”, ”Fadder” samt ”Information om kyrkotillhörighet och dop”. Här betonas såväl det praktiska genomförandet, i rent vatten och i Faderns, Sonens och den heliga Andens namn, men också det dubbla i en ”engångshandling” som samtidigt gäller hela livet, med ett kristet liv i kyrkan. Denna anknytning finns också i det som Svenska kyrkan benämns dopuppföljning. Församlingarna delar ut dopljus i dopgudstjänsten att tändas, bland annat på dopdagen, men kan också uppmärksamma döpta på de första dopdagarna genom hälsningar, gåvor och inbjudan till olika aktiviteter i församlingen. Det finns en mening som jag studsar över och undrar om Svenska kyrkan efterlever, nämligen den sista i detta stycke:

Dopet är en engångshandling, vid vilken Gud treenig tar upp människan i sin gemenskap och för henne in i sin kyrka och församling. Dopet sker därför vanligen i församlingens gemensamma gudstjänst.⁹⁹

Alla Svenska kyrkans gudstjänster är offentliga. För flera av de intervjuade i min undersökning har dopet skett i en kyrka mitt i en storstad, där besökare kommer och går, ber och tänder ljus, också under pågående dopgudstjänst, även när de sker som det som inom Svenska kyrkan ibland kallas ”enskilda dopgudstjänster”, vanligtvis på en lördag

⁹⁹ *Kyrkoordningen*, https://www.svenskakyrkan.se/filer/1374643/KO_1_jan_2023.pdf?id=2518231, 2023, s. 52

eller strax efter en annan gudstjänst, i motsats till i en (huvud-)gudstjänst på söndagen, som kan uppfattas vara mera av församlingens gemensamma gudstjänstfirande. Här finns en dubbelhet i att dopfamiljer kan uppfatta enskilda dopgudstjänster som deras egna, samtidigt som det firas mitt i församlingen, både med ett öppet kyrkorum och församlingsbor, vare sig dessa är spontana besökare eller schemalagda kyrkvårdar.

I Kyrkoordningens kapitel 18 regleras användningen av Svenska kyrkans gudstjänstböcker, varav *Den svenska psalmboken (1986)* är en. Vad gäller användandet av psalmer slås följande fast i den fjärde paragrafen:

Psalmboken ska användas vid huvudgudstjänster och kyrkliga handlingar. Psalmer får bytas ut mot andra psalmer eller församlingssånger som inte ingår i psalmboken om den präst som leder gudstjänsten och den tjänstgörande kyrkomusikern är ense.¹⁰⁰

3.4 Doggudstjänstens liturgi i Svenska kyrkan

Kyrkohandbok för Svenska kyrkan 2017 innehåller två ordningar för dop. En för dop i krissituation och en för reguljära dop. Det finns alltså ingen uppdelning utifrån dopkandidatens ålder. Enligt anvisningar för doggudstjänst i *Kyrkohandbok för Svenska kyrkan 2017* innehåller en doggudstjänst minst två psalmer med flexibel placering i gudstjänsten, även om det finns föreslagna platser. ”I dopordningen föreslås att psalmsång finns med i gudstjänstens inledning och avslutning och/eller efter bibelläsning eller före förbön.”¹⁰¹

Ordningen för doggudstjänsten ser ut som följer:¹⁰²

Klockringning

Musik

Samlingsord

Psalm

Inledningsord

Tackbön (inkl. namnfrågan)

Bibelläsning (Evangeliet om Jesus och barnen)

¹⁰⁰ *Kyrkoordningen 2023*, s. 51

¹⁰¹ *Kyrkohandbok för Svenska kyrkan: antagen för Svenska kyrkan av 2017 års kyrkomöte*. Del 1, Svenska kyrkan, [Uppsala], 2018, s. 170

¹⁰² Kursiv text betyder att momentets placering är flexibelt för psalmerna, och valfritt för musiken samt ytterligare bibelläsningar utöver dopbefallningen. Asterixen innebär att församlingen står under momenten. Parentes innebär att momentet är fakultativt. För flera moment finns olika alternativ att välja på. Det är i allmänhet prästen som väljer vilket alternativ som ska väljas, även om någon annan genomför själva läsningen, som exempelvis tackbön.

Befrielsebön
Psalm/musik
Bibelläsning/*ar/* (dopbefallningen *m fl*)
Doptal (kan flyttas till annan plats)
Psalm/musik
Dopbön
*Trosbekännelsen
*Dophandlingen
Välkomnande
Doptal
Psalm/musik
Förbön
Herrens bön
Välsignelsen
(Sändningsord)
Musik

Tabell 7. Ordningen för dopgudstjänst enligt Kyrkohandbok för Svenska kyrkan

Doptal är, liksom två psalmer, ett fast moment med flexibel placering. Det finns alltså möjlighet att ha två-fyra psalmer, liksom musik vid fyra tillfällen. Totalt innehåller ordningen sex föreslagna möjligheter för musikaliska inslag.

Dopsamtal förutsätts som en förberedelse för dopet i anvisningarna i *Kyrkohandboken*. ”Dop föregås av dopsamtal då dopfamiljen och den som ska döpas kan förbereda sig för dopet.”¹⁰³ Prästen träffar familjen, antingen i hemmet eller i församlingens lokaler någon eller några veckor i förväg. Samtalet rör sig både kring undervisning av dopets innebörd men också en praktiskt genomgång av vad som ska ske, då olika val görs. Det rör val av psalmer men också genomförande av konkreta uppgifter som exempelvis att bära kors, läsa böner och hålla upp dopvatten. Dopsamtal är en relativt ny företeelse, Reimers visar att den växte fram på 1970-talet.¹⁰⁴

I praktiken vet vi vilka psalmer som är mest valda, senast genom Wigorts Yngvessons kvantitativa undersökning. Vad vi inte vet är varför dopfamiljerna väljer just dessa. Det återkommer vi till, men först en genomgång av de teorier jag vill undersöka vidare från ett psalmperspektiv.

¹⁰³ *Kyrkohandbok för Svenska kyrkan*, s. 171

¹⁰⁴ Reimers, s. 108

3.5 Biskopsbrev om dop och psalmer till undervisning

Det finns ett biskopsbrev som uteslutande handlar om dopet, *Leva i dopet* (2011). Det inleds med en genomgång av dopritens byggstenar, alltsedan kyrkans begynnelse. I den tidigaste kristna kyrkan är vi osäkra på vad som sjöngs. Troligtvis är det därför psalmer utelämnas som en sådan byggsten. Vidare finns i biskopsbrevet en tolkning av Svenska kyrkans förståelse av vad dopet är. På flera punkter ligger biskopsmötet här nära det som också uttrycks i BEM-dokumentet: att dö och uppstå med Kristus, att klä sig i Kristus, att vara kyrka, att födas på nytt, att bli ren och ta emot Guds Ande, att förlåtas, att ha ett uppdrag, att leva i och av nåd samt att vara välsignad. Därefter går biskopsbrevet igenom dopseden idag, teologiska frågor om dopet och praktiska frågor kring att döpa för reflektion bland präster och i församlingarna.

Leva i dopet är fullt av bibelcitater och psalmverser. Doppsalmer som citeras är av det ovanligare slaget, sv.ps 69:4 *Glad jag städse vill bekänna*, 383:5 *Med vår glädje över livets under*, sv.ps. 378:4 *Gud, hos dig är livets källa* och 898 *Vid dopets källa*, samt en psalm står under temat Framtiden och hoppet, sv.ps. 625:2 *En dag jag lämnar mitt hem*.¹⁰⁵

I biskopsbrevet *De kyrkliga handlingarna i en mångreligiös kontext* från 2012 ges tydliga direktiv om att föräldrarna ska vara eniga om att dopet ska genomföras. Vidare fastslås att barnvälsignelse inte är förenligt med Svenska kyrkans pastorala praxis. Dessutom betonas att barn och föräldrar i första hand bör tillhöra samma kyrka, i enlighet med ekumeniska kriterier, men om detta är omöjligt bör konsekvenskriteriet väga tyngst och barnet ändå döpas i Svenska kyrkans ordning. Biskopsbrevet tar också upp frågan om hur prästen ska hantera önskemål om fadderskap för en icke-kristen. Egna avsnitt finns för dop av konvertiter samt dop av asylsökande och papperslösa. I avsnittet om konfirmation nämns att ortodoxt döpta har konfirmerats i samband med dopet, och med en annan betydelse av konfirmation.

I biskopsbrevet om lärande och undervisning, ”...och lär dem” från 2021, ger biskopsmötet förslag på bibeltexter, böner och psalmer:

De bibelberättelser, böner och psalmer som tidigare var allmänt kända är inte längre det. Därför lyfter vi i detta biskopsbrev fram exempel på viktiga bibeltexter, böner och psalmer i vår kristna tradition. Det är ett urval för att stimulera och

¹⁰⁵ *Leva i dopet: brev från biskoparna till Svenska kyrkans präster och församlingar*. Uppsala: Svenska kyrkan, 2011, förordet samt s. 23, 39f och 76

vägleda arbetet med undervisning och lärande i kristen tro. Det är inte menat att utesluta eller exkludera andra bibeltexter, böner och psalmer. Det är inte heller tänkt att vara en kanon av bibeltexter, böner och psalmer. Urvalet rymmer sådant som är centralt i kyrkans liv och förkunnelse.¹⁰⁶

De föreslagna psalmerna är totalt trettioen till antalet, fördelade på grupperna

”Kyrkoåret”, ”Kyrka, gudstjänst, dop och nattvard” samt ”Tro och liv”. Här återfinns psalmer som är väl bekanta för både vana kyrkobesökare men också för sällanbesökare.

Åtta av psalmerna från Nordhymns undersökning finns med (sv.ps. 21, 103, 105, 114, 190, 199, 248, 297) . Det finns tre från Wigorts Yngvessons undersökning av doppsalmer (sv.ps. 21, 248, 386) och fyra från Evertssons undersökning av begravningspsalmer (sv.ps. 190, 201, 248, 297). Jag noterar att folkligt populära sv.ps. 791 *Du vet väl om att du är värdefull* inte är med på biskoparnas lista.

¹⁰⁶ "och lär dem ...": Ett biskopsbrev om lärande och undervisning. Uppsala: Svenska kyrkan, Biskopsmötet, 2022,, s. 42

4 Svenska kyrkans information om dop

Detta kapitel handlar om den information som Svenska kyrkan ger om dopet i olika kanaler. Eftersom det rör sig om informationsinsatser är det ett försök att visa på den praktiserade stämman, även om den normativa ligger som grund. Den normativa stämman är dock i allmänhet för ogenomtränglig för en genomsnittlig medlem och därmed görs försök att göra populärversioner av information till den breda allmänheten, exempelvis på nätet men för psalmer också i kommersiella appar som Spotify, men också den egenproducerade barnappen *Kyrkan*.

4.1 Att hitta information om dop

För femton år sedan lade kyrkan stor kraft på att göra särskilda dopsajter för att nå dopföräldrar, såsom dopsajten.se. Det skedde delvis för att konkurrera med mera allmänt hållna (kommersiella) sajter som exempelvis dopguiden.se. Båda dessa nämns i biskopsbrevet *Leva i dopet*. Dessa sidor är idag obsoleta och det visar sig att föräldrarna inte i första hand letar på sådana sidor. Numera finns all information om dopet i Svenska kyrkans ordning samlat på en gemensam sida på nationell nivå, www.svenskakyrkan.se/dop. Här finns allmän information om dop men samtidigt sökfunktioner för att hitta den lokala församlingen för att boka dop. Dopföräldrar är en åldersgrupp som snabbt anpassar sig till teknikens möjligheter och det gäller för kyrkan att följa med i denna utveckling.

För barn finns appen *Kyrkan*. Där finns en kort film om när lillebror ska döpas. Psalmer nämns inte men under själva dopakten spelas *Tryggare kan ingen vara* instrumentalt.¹⁰⁷ I appen, där man kommer in i ett kyrkorum syns kyrkbänkar med psalmböcker, predikstol, psalmtavla, ljusbärare, altare med altartavla och nattvardssilver, kyrkfönster, dopfunt, stjärna och orgel. Här finns olika uppgifter för barnet, som att hålla vatten i dopfunten eller placera figurer i krubban, men också fyra filmer i raden längst ner på skärmen. Filmen om dopet hittas om man klickar på duvan.

¹⁰⁷ Kan även ses på Youtube: <https://youtu.be/vz4kgk2nC98>

4.2 Att hitta psalmer till dop på nätet

Det finns en egen sida om psalmer, som hänvisar till nationell nivå's Spotifylista.¹⁰⁸ Den enda psalmtext som finns utskriven, eftersom rättigheterna för publicering är fria, är sv.ps. 248 *Tryggare kan ingen vara*. Många populära doppsalmer har upphovsrättsinnehavare som ännu lever, varför det kommer dröja innan de är helt fria att publicera på nätet. Detta är till nackdel för dopföräldrarnas tillgänglighet till texten. Den som letar efter doppsalmer, använder främst Google, Youtube och Spotify. Det är inte alltid så enkelt att hitta texten, och ofta hamnar man på den finlandssvenska psalmboken, psalmbok.fi.

Musiken är enklast att hitta. På Spotify finns ett album från 2014 med titeln *Psalmer för dop* av Västermalms församlings körer, den rymmer nära en timmes inspelning av 24 psalmer, nämligen 248, 210, 193, 379, 901, 68, 21, 744, 342, 42, 289, 900, 378, 380, 928, 381, 382, 41, 385, 791, 897, 383, 606, 386. Dessa är i särskilda sättningar, med olika röster av både barn och vuxna, både solister och körgrupper, ibland också olika stämmor.

På Spotify hittade jag även *Livets ljus*, från Svenska kyrkan Hägersten. Här finns 20 sånger och psalmer blandade, utan att det framgår vilket som är vad. Psalmerna är 210, 897, 899, 606, 898, 744, 901, 381, 928, 193, 383, 607. Sångerna är *Lilla barn, Du lilla barn, Det gåtfulla folket, Nu i ro, Isabellas dopsång, A Child is Born, Maria, och Jag är som jag är*.

Båda dessa album utgör grunden för flera stora spellistor på Spotify, *Dop - psalmer*, skapad av prästen Veronica Pålsson (31 förslag), *Psalmer till dop*, skapad av Svenska kyrkan på nationell nivå (13 förslag), och namnen *Dop - psalmer*, skapad av Viktor Backlund (26 förslag). I spellistan *Doppsalmer* av profilen AnnaAhlander finns 16 förslag, men inkluderar även den för begravningar typiska sv.ps. 304 *Lär mig, du skog, att vissna glad* och en svensk version av *You raise me up*, som inte är en psalm idag.

På Youtube hittade jag även Kulla pastorats ”Populära dop-psalmer” (sic!) en lista med tretton psalmer: 193, 381, 378, 248, 383, 386, 730, 899, 901, 928, 21, 297. Det är den mest koralliknande och autentiska inspelningen med orgel och mestadels församling (som nog är församlingens musiker) som sjunger, inkl. någon hostning.

Likaså på Youtube finns ”Psalmer till dop” av finlandssvenska Jomala församling på Åland (vilken ingår i Borgå stift), elva psalmer där majoriteten är bekanta, motsvarande

¹⁰⁸ Psalmer vid dop, <https://www.svenskakyrkan.se/dop/psalmer-vid-dop>

385, 832/928, 606, 386, 379, 382 (med ny melodi, alltså inte den av J Clarke som den står på i sv.ps.), 21, 248, 210, 210/647 (med den finska melodin av R Lagi).¹⁰⁹ Det är värt att notera att psalmerna 385, 379 och 382 hör till de sällan sjungna doppsalmerna i Sverige. Men här återfinns även ur det finlandssvenska psalmbokstillägget nr. 880 *Tänk att paradiset ligger i ett barns klara blick* av Kerstin Hesslefors Persson och Kerstin Andeby.¹¹⁰ Ytterligare en av psalmerna på listan sjungs på annan melodi i Finland, *Upp ur vilda, djupa vatten* på melodin som i Sverige sjungs på sv.ps.15 *Halleluja, sjung om Jesus* av RH Prichard. Detta är den enda spellista som kombinerar visning av texten samtidigt som man hör melodin. Dopp praktiken ser dock annorlunda ut i Finland, då många barn tidigare döpts hemma. Det innebär att psalmsång på dop i Finland ofta även i kyrkan skett oackompanjerat och á capella, lett av prästen eller annan sångkunnig. Vad jag förstått sker nu ett paradigmskifte i Finland så till vida att det blir allt vanligare att kyrkomusiker tjänstgör på dopgudstjänster i kyrkan.

Spellistor är sätt att introducera psalmer och sånger för psalmovana föräldrar, genom att finnas på plattformar som den generationen använder. De är dock bara undantagsvis en återgivning av hur församlingssången skulle kunna låta på själva barndopet. De är antingen enkla solistiska inspelningar av sång och orgel eller piano eller utbroderade musikproduktioner. Kulla pastorat utgör undantaget.

I nästa kapitel ska vi möta dopföräldrarna själva.

¹⁰⁹ De fem mest populära psalmerna i svenskspråkiga Finland är *Tryggare kan ingen vara, Gud som haver barnen kär; Jag lyfter ögat mot himmelen, Måne och sol*, samt den i Sverige ej i psalmböcker förekommande, *Det finns en plats* av Eva Norberg Hagberg och Per-Erik Styf. <https://www.abosvenskaforsamling.fi/dop/psalmer-for-dopet>

¹¹⁰ Finns i bilaga 2.

5 Resultat och analys av intervjuerna med dopföräldrar

Detta kapitel berör alla fyra stämmor men främst två, då både den uttalade och den praktiserade stämman möts i uppsatsens empiri, alltså dopföräldrars levda teologi, i skärningspunkten med den normativa stämman. Mina kommentarer blir den akademiska stämman. Det svåra är att låta den uttalade stämman komma tydligt till tals. Jag har därför valt att ha med flera långa citat, för att de ska kunna stå på egna ben i sammanhanget utan att jag förklarar för mycket och den akademiska stämman tar över. Det ger förhoppningsvis också en transparens i samtalen. I de långa citaten är jag ”S”, medan respektive förälder har fått en bokstav efter ordningen de inkom med svar till mig i, alltså ”A” till ”P”, med undantag för de bokstäver som föll bort. Vid kortare citat står föräldrarnas bokstäver direkt efter citatet. Jag har anonymiserat även kyrkorna.

Här påbörjas nu en genomgång av det empiriska materialet som utgår från de elva samtal jag hade med dopföräldrar, två pappor och nio mammor, till barn som döpts under maj till oktober 2023 i Helsingborgs pastorat. De flesta av de intervjuade föräldrarna döpte sitt andra barn, sju av de intervjuade. Det är också två barn som fortfarande är småbarn men två år gamla vid dopet och en fjortonåring, resterande var bebisar vid doptillfället. Detta påverkar såväl prästens praktik vid tillfället som psalmvalen. Två av dessa dop är därmed en del av pandemiårens förlorade dop och återhämtningseffekten som Sandberg talar om.¹¹¹ I mitt lilla urval är det en stor andel, något som förvånade mig, eftersom jag trodde att de barnen redan skulle vara döpta.

5.1 Valda psalmer från intervjuerna

Efter introduktion och inledande frågor kring vem, var och när de hade haft dop kom frågorna om vilka psalmer de valt.

På de elva dopen förekom totalt tolv olika psalmer. Sv.ps. 791 *Du vet väl om att du är värdefull* förekom på fler än hälften av dopen. Därefter fanns fyra psalmer (sv.ps. 21, 199, 200 & 248) som förekom på tre dop och en (sv.ps. 201) på två dop. Dopen hade ägt rum mellan maj och oktober 2023, därav var val av de vanliga sommarpsalmerna vanligt förekommande medan inga advents- eller julpsalmer förekommer av naturliga skäl.

¹¹¹ Sandberg 2023, s. 55f

Psalm	Dop	Frekvens
21 Måne och sol Text: Britt G Hallqvist Musik: Egil Hovland	F, G, P	3
199 Den blomstertid nu kommer Text: Israel Kolmodin/JO Wallin/BGH Musik: svensk folkvisa 1693	A, B, G	3
200 I denna ljuva sommartid Text: Paul Gerhard, BGH m fl Musik: Nathan Söderblom	A, G, J	3
201 En vänlig grönskas rika dräkt Text: Carl David af Wirsén Musik: Waldemar Åhlén	A, D	2
248 Tryggare kan ingen vara Text: Lina Sandell Musik: svensk variant av tysk folkmelodi	F, (N), P	3
289 Guds kärlek är som stranden och som gräset Text: Anders Frostenson Musik: Lars Åke Lundberg	D	1
383 Med vår glädje över livets under Text: Svein Ellingsen/BGH Musik: Egil Hovland	H	1
723 När du ser en droppe glittra Text: Holger Lissner/Per Harling (övers) Musik: Holger Lissner	H	1
791 Du vet väl om att du är värdefull Text: Ingemar Olsson Musik: Ingemar Olsson	B, D, H, J, N, M	6
811 Vi tackar för skörden Text: Brian Wren/Tomas Boström (övers) Musik: traditionell (engelsk?)	M	1
897 Det sker ett under i världen Text: Gerd Grønvold Saue/Py Bäckman (ö) Musik: Kjell Mørk Karlsen	E	1
901 Lilla liv Text: Py Bäckman Musik: Hans Kennemark	E	1

Tabell 8. Psalmer som förekommer i mitt material

Intervjuerna är slumpmässiga så till vida att vilka psalmer de hade valt varit okänt för mig i förväg. De valda psalmerna återspeglar inte heller till fullo de vanligaste doppsalmerna som identifierats i exempelvis Wigorts Yngvessons undersökning. Av psalmerna som valts av de intervjuade dopföräldrarna var jag mest förvånad över två psalmer från *Psalmer i 2000-talet* som jag aldrig tidigare stött på vid dop: skördepsalmen 811 och doppsalmen 897. Den första har jag stött på vid gudstjänster på Tacksägelsedagen men texten, framförallt inledningen på sista versen, är passande för dop under hösten.¹¹² Den sistnämnda är förvisso en doppsalm, men inte så vanligt förekommande i Sverige, som den är i ursprungslandet Norge.¹¹³ Själv hade jag varken hört eller varit med om att den använts vid dop, så det var en ny bekantskap och en fin psalm att upptäcka. Det är tydligt att föräldrarna i samtliga fall har gjort mycket medvetna, aktiva val och att några har gjort ansträngningar för att välja utöver det vanliga.

5.2 Processen för psalmval

Processen kring valet av psalmer ser likartad ut enligt mina intervjuer. Det verkar nästan alltid vara en kombination av

1. sökning på nätet eller i appar (Google, Youtube, Spotify)
2. de psalmer som prästen presenterar under dopsamtalet
3. egna önskemål.

5.2.1 Sökning på nätet eller i appar

Idag söker föräldrar information i första hand på internet, i allmänhet genom sökmotorn Google. För psalmer och musik används även apparna Youtube och Spotify.

Den blomstertid, nej, eh jo, Den blomstertid nu kommer, tror jag, för det var ju sommartid, och lite så i början på sommaren och sen så det väl det, att vi googlade först, och sen så kom prästen med förslag och sen så var det något förslag vi inte ville ha med där och sen så tog vi något eget, så det var tre komponenter, kan man säga: Google, prästen och våra egna liksom tankar, så gick vi och kollade vad som är do-able så att säga.

Pappa B

¹¹² *Psalmer i 2000-talet* nr 811, vers 5: Vi tackar för skörden, för kärlekens skörd/ som gör oss till ett och som ser och berör,/ som gladdes med dig och som led när du led/ som vågar att glänta på dörren till fred,

¹¹³ Enligt en snabb enkät gjord av Marta Axner Ims i en Facebookgrupp för norska präster under november 2023 är detta den vanligaste doppsalmen. 67 personer, eller 33% av de svarande, angav att 591 *Det sker et under* var den vanligaste doppsalmen, därefter följd av 586 *Fylt av glede* (dvs sv.ps. 383) som fick 51 röster, 25% och 582 *Milde Jesus*, ursprungligen skriven av FM Franzén, som fick 30 röster, 15%.

Pappa B ger ett typexempel som visar processen i urvalet. Sökningar på olika delar av nätet fyller dock olika funktion. Via Google kan man hitta dopgudstjänstens ordning och via Spotify lyssna på doppsalmer. Mamma H letade text både via Google och Youtube, där det inte är ovanligt att psalmen är inspelad och textad, så att man kan öva hemma, ungefär som med karaoke. Mamma M fick uppsöka sin församlingskyrka för att få fram texten till en modern psalm hon hittat på Youtube.

5.2.2 Prästers påverkan av psalmvalet

Jag vill nu ge utrymme för en kort kritisk reflektion kring prästers påverkan på psalmvalet. Som framgår av Appelfeldt ovan, anser präster att de bidrar till variation. Men frågan är om de verkligen gör det? Prästen i hans material blir själv introducerad för en ny psalm, liksom jag blev positivt överraskad av en skördepsalm som passade utmärkt till dop.

När jag som präst haft dopsamtal kan jag självkritiskt konstatera att jag har haft en tendens att föreslå samma psalmer, i en bestämd ordning (ungefär sv.ps. 21, 193, 248, 383, 386, 723). Efterhand som jag sjungit igenom den har jag skrivit upp en lista på de sjungna förslagen och prickat för dem jag uppfattat att de gillat. Jag har också brukat fråga om tidigare dop, vad de haft för psalmer då. I en av mina tjänster i en församling med många dop var vi tre präster som hade nästan alla dopgudstjänster. Bara genom att fråga om tidigare dop och psalmer, kunde jag identifiera vem av mina kollegor som haft det. Det berodde delvis på att en kollega konsekvent föreslog enbart nya psalmer, utanför den röda psalmboken. Jag har givetvis också fört en dialog utifrån deras önskemål, när de exempelvis önskat sommarpsalmer, samt om vilka verser det är vanligt att sjunga. Jag noterar också att det är ovanligt med en kontakt mellan dopföräldrarna och tjänstgörande kyrkomusiker, utan kommunikation om önskade psalmer och musik går i de allra flesta fall via prästen.

I mitt material finns en positiv påverkan där präster föreslår psalmer, även om det sällan leder till just dessa utan det som sagt är en kombination av dessa tre i processen. Men det finns också en negativ påverkan, där präster styr antalet psalmer till fler än de två som är minimiantal och där den tredje psalmen inte alltid blir så lyckad. Det är exempel på avvikelser som enskilda präster gör från den fastställda ordningen, med Appelfeldts

ord, egna praktiker. Nackdelen med att präster utvecklar egna praktiker för dop är att föräldrar som firar flera dop avslöjar dem. Ett exempel är mamma A som talar om hur många psalmer de ”behövde” ha på första respektive andra dopet, där dopprästen vid det första sagt två (vilket är korrekt minimiantal) medan dopprästen vid det andra sagt tre. Andra exempel är prästen som sa till mamma E att det inte gick att ha ”bara” psalmer från *Psalmer i 2000-talet*, utan lade till en psalm (sv.ps. 199) ur Den svenska psalmboken.¹¹⁴ Hon var ändå nöjd efteråt medan mamma G som tvingades välja en tredje psalm och valde sv.ps. 21 fick en negativ upplevelse.¹¹⁵

5.2.3 Egna önskemål

Ibland vet föräldrarna instinktivt vad de vill ha för psalm. Mamma F letade ingen annanstans utan var ”fast besluten” om vilka psalmer hon ville ha. Det är vanligare med egna önskemål till övrig musik än till psalmer och mycket sällsynt att prästen varken tillfrågas eller rådgör om denna musik.

Flera av föräldrarna återkommer till sånger de sjungit under perioder i ungdomen då de varit mer aktiva i kyrkan.¹¹⁶

5.3 Kriterier för psalmval

Vi övergår nu till de kriterier jag identifierat i intervjumaterialet för föräldrarnas psalmval. Jag har försökt identifiera teman som återkommit i dopföräldrarnas val av psalmer till dopet och om de har uttryckt vilka kriterier de haft. Det innebär alltså att flera föräldrar uttryckt samma sak, men alla har inte haft samma kriterier och kan ha tolkat samma psalm olika. Flera av citaten uttrycker mer än ett kriterium, eftersom de ofta är sammanvävda.

Något schematiskt skulle man kunna säga att dopföräldrar väljer psalmer som sätter en stämning, som beskriver dopsituationen, som beskriver barnet eller familjen, som följt

¹¹⁴ Vad som är en psalm brukar definieras utifrån att finnas i ett tryckt corpus som godkänts av Läronämnd och Kyrkomötet. Strikt taget är en psalm då enbart sv.ps. 1—700. *Psalmer i 2000-talet* är dock framtaget av en nämnd tillsatt av Kyrkostyrelsen. På så sätt borde det vara självklart att tillåta endast *Psalmer i 2000-talet* medan däremot sv.ps. 791 från ett fristående tillägg är mera tveksamt att definiera som psalm i Kyrkoordningens mening. Sett ur mitt funktionella perspektiv är det uppenbart att det är en psalm som fungerar, är välkänd och ofta önskad. Då bör den normerande stämman stå tillbaka för övriga och på sikt ändras.

¹¹⁵ Se citat under 5.3.8

¹¹⁶ Mammorna E, J och P. Mamma E specificerade inte sitt engagemang, men mamma J hade sommarjobb på kyrkogård och mamma P varit ledare i barn- och ungdomsverksamhet samt varit kyrkvärd.

familjen och som kan följa vidare genom livet. De väljer också psalmer som är barnvänliga och som är lätta att sjunga med i (även om det inte alltid hjälper), men texten trumfar melodin.

5.3.1 Psalmer som sätter en stämning

Dopfamiljerna ser dopgudstjänsten som ”sin”, kallar det för sitt dop,¹¹⁷ och vill att det ska vara en fin och stämningsfull¹¹⁸ högtidsstund. Dopet är ett glatt tillfälle att samla familjen. Valen inspireras ofta av årstiden.

...alla sjöng ju med. Det är ju såna psalmer som folk i allmänhet kan, så det är ganska, det är trevligt att man känner att det blir gemenskap. Mamma P

S: Nej. De här sommarpsalmerna som ni hade valde, har du några specifika andra minnen av just dem?

A: Ja, alltså vem har inte det? Nämen, de är väl, de växte jag upp med, alltså hela livet, hört så oändligt många gånger på skolavslutningar och på, jag var engagerad i kyrkan när jag var ung i, var konfirmandledare och annat, så man kan ju ändå utan och innan, så det är klart att, men det är ju såhär, kanske som sticker ut mer, nä men skolavslutningar, Den blomstertid nu kommer är ju skolavslutning för mig, alltså, det är ju. Det kändes lite som det i slutet av våren också, kändes väldigt passande att ha som, att folk fick sån känsla i kroppen. Pappa A

Ja men, dels så var det ju sommartider och den 200 är ju somrig, sommarpsalm så det kändes passande och 791, den kan man liksom, (skratt) den har man sjungit mycket. Fint när gäster och släkt och sånt också kan hänga med, så att, därför valde vi de två. Vi ville inte ha fler, för vi hade tre sånger också. Vi hade en som sjöng [solist, min anm]... Mamma J

Att välja psalmer som sätter en önskad särskild stämning av sommar eller skolavslutning kräver en upprepning av en tidigare hermeneutisk båge, det vill säga att man återupprepar mimesis₂ och mimesis₃, inte bara för sig själv men för alla som deltar i dopet. För många är detta alltså inte bara en båge, utan en del av spiralen, förbi samma punkt. Detta skapar gemenskap över tid och rum, inom det egna livet men också över generationer.

¹¹⁷ Se mamma E, citat under 4.2.3: *vi ville sätta vår prägel, vår prägel på vårt dop...*

¹¹⁸ Mamma H: *Det kändes som att vi valde rätt och att det var stämningsfullt.*

5.3.2 Psalmer som beskriver situationen

Dopföräldrarna väljer utifrån att situationen, med ett begrepp som också kommer från bibelvetenskapen *Sitz im Leben*, är en dopgudstjänst. Ändå kan det finnas anledningar att välja psalmer med andra teman, vanligen för att öka deltagande i sången genom att välja från de vanligaste kasualpsalmerna, men även för att markera en mer sekulär hållning till det kristna genom att välja allmänmänskliga texter.

Pappa A visar resonemanget kring valet av tre sommarsalmer till en kombinerad dop- och vigselgudstjänst, dock var vigseldelen hemlig för alla som var med i planeringen i övrigt.

S: Hur valde ni just dem?

A: Alltså, vi..., det är ju sånger. Det var vår så vi kände att det var fint som tema. Sen så tror jag vi var inne på, eller jag var inne på, ska vi ha "Trygga räkan" som jag tror vi hade på storasyrrans dop, jag tycker också den är ganska fin och så, eh, men jag tror att vi enades om att hålla det... de är ganska lättsamma, jag tror att det är det som: lättsamma, somriga, alla kan dem och ja, de är inte för. Nej, men om jag ska vara helt ärlig så tror jag att det är mera att man vill. Jag tror att NN, min fru nu då, hon är lite mera sekulär och tycker att det är lite såhär. När vi provtryckte några andra psalmer, det var bland annat en som en lokal förmåga hade tagit fram och sådär ["Vem kunde ana" av kyrkomusikern John Perry, min anm]¹¹⁹

S: Just det

A: Men det blev att, det kändes för mycket intentionen liksom så. Så, nej det var väl lite av en kompromiss. Jag hade väl kunnat tänka mig lite annorlunda, variera lite grann men samtidigt så kändes det helt rätt för det tillfället. Så

S: Kan du beskriva det som du nu kallade för provtryckningen?

A: Vi hade lite diskussioner här. Vi hade diskussioner med mina svärföräldrar om vad som passar för rummet och för tillfället och för gästerna, så att det var väl mera så det var att vi hade ett par sittningar, hela agendan egentligen, hur vi skulle, vad den skulle innehålla, men psalmer; vi hade hyfsat lätt faktiskt att komma överens om just psalmerna, det var det ändå.

S: Mm, och när ni liksom pratade om psalmer, du sa att ni valde bort "Trygga räkan". Men tittade ni någon särskild stans, var fick ni influenser från?

A: Nej, men vi, prästen bidrog på ett väldigt bra sätt med att komma med kanske, kan man tänka sig att det var tio tolv vanliga doppsalmer, eh, så att det var väl utifrån det, framförallt. Sen tittade vi tillbaka på framförallt storasyrers dop vad vi hade gjort där, sen kollade vi också hur vi, med dem som skulle spela och sjunga och känna att det var rätt, att det skulle vara någon form av, inte röd tråd kanske men att det skulle hålla ihop på något bra sätt. Så det var framförallt det.

¹¹⁹ Denna finns i bilaga 2

Här valdes alltså medvetet och efter noga genomgång av åtskilliga doppsalmer, att hålla ett mera neutralt tema, vår, i psalmvalen, för att kunna rymma både dop, hemlig vigsel och mammans önskemål om ett mera sekulärt språk. Han sa skrattande att psalmerna de valt var ”helt unika och aldrig använda på dop tidigare” samt att

vi körde inte alla verser heller, så att det blev väldigt lagom, fokus på innehållet för vi visste vi skulle ha lite, kanske en kvart längre än ett planerat dop, så att vi ville inte ha det för långt heller.

Mamma H resonerar kring deras tre psalmer, med två doppsalmer och *Du vet väl om att du är värdefull*. Hon beskriver barnet som en gåva, teologiserar kring en skapelseteologi och en förhoppning om att barnet ska känna sig värdefullt alltid.

S: Nej. Så när det nu var dags för dop, vad valde ni för psalmer, kommer du ihåg det?

H: Ja, jag har skrivit ner dem här (skratt). Alltså hur vi valde dem, det var egentligen att kolla på Youtube så att man hörde melodin och kunde se texten samtidigt. Det var ganska svårt att välja och sen så till slut, så bara, nej, då väljer vi. Då hittade vi tre stycken vi tyckte var fina. ”Med vår glädje över livets under”, för då kände vi att liksom det här var en gåva till oss, att bebisen var en gåva till oss på något sätt (skratt) så då tänkte vi att den liksom stämde. Och sen har vi ”När du ser en droppe glittra”, ehm och den valde vi för att man ska se det stora i naturen liksom, man ser inte bara en droppe utan man ser verkligen att det är en droppe (skratt) och att min farmor sa ibland att havet glittrar i ett kör när det är soligt, så vi skojar alltid om att havet glittrar i ett kör, så jag tyckte att det hade någon koppling till den psalmen. Så, för vi gillar liksom djur och natur och så...

S: Ja, fint.

H: ”Du vet att du är värdefull”, jag har för mig att det var NNs pappa som valde den. Och den är ju som alla kan, eller den är ju... Den är ju lite mer känd, tror jag, och det är ju också att NN ska veta att hon är värdefull i alla lägen i livet, hela livet. (Barnjoller)

Här återfinns alltså kontrasterna mellan de som väljer mera allmänt hållna psalmer och det väldigt specifika, utifrån samma situation men med olika önskemål om vad som förmedlas i stunden. Det är inte osannolikt att den första familjen valde bort specifika doppsalmer också för att de visste att det skulle bli en vigsel direkt efter.

5.3.3 Psalmer beskriver barnet eller familjen

Flera föräldrar uttrycker en längtan efter identifikation, att känna igen sig själva, barnet eller familjen i texterna. Mamma E ville inte ha de klassiska doppsalmerna, varför

föräldrarna metodiskt gick igenom texterna både på det de valde bort (sv.ps. 248, 791) och det de sedan valde (*Psalmer i 2000-talet* nr 897 och 901).

E: Eh, nej, mer än bara att det alltid är de som är på dop och vi kände väl att vi ville sätta vår prägel, vår prägel på vårt dop och att texterna mer skulle symbolisera oss och vår son som skulle döpas. Så det var väl mer att vi läste texterna, för det var min sambo som sa: men vi kan ju inte, vi ska ju inte välja bort dem bara för att de är så vanliga. Men så läste vi texterna och kände liksom att det är ingenting som just ... symboliserar oss.

S: Nej, men det hittade ni däremot i de som ni valde.

E: Ja.

Även de som döper andra barnet kan ibland välja andra psalmer vid det andra barnets dop, för att visa på barnens individualitet.

S: Ja, hur hade ni valt dem då?

G: Jamen det, det är ju för att vi är en musikalisk familj, som, min man jobbar med musik också, jag har ju liksom musik sen barnsben, så vi har ju massor av låtar och låttexter som vi tycker passar in på olika sätt som vi liksom har velat spela för båda våra barn.

S: Ja... Spelade ni då samma musik på första dopet som ni gjorde nu på dopet för lillasyster?

G: Nej.

S: Utan helt andra?

G: Helt andra, ja, för hon är helt annan person än den första (skratt)

S: Ja, ja, och är det så att ni har några andra minnen knutna till den musiken ni valde då? Alltså till exempel är det något ni har spelat under graviditeten eller är det, hur valde ni den musiken?

G: Ja, men det är jättemycket olika. Det är, bland annat, eh, en av de första låtarna som poppade upp i mitt huvud, som jag sjöng för henne när hon var helt nyfödd.

S: Mm.

G: Eh, som fick komma med där. Någon låt som vi tycker liksom speglar hennes personlighet, hur hon, hur hon är som bebis och människa. Eh, som beskriver henne, liksom. Ehm. Och vi har haft, eh, men där finns låtar som eh... beskriver föräldrskapet på ett sätt liksom som vi identifierar oss med.

Här finns en tydlig koppling till den önskan om individualisering av riten som Jarnkvist beskriver,¹²⁰ inom ramen för vad som är möjligt i en doggudstjänst i Svenska kyrkan.

Dessa dopföräldrar visar tydligt att de känner till vad som är vanligt, att det går att kopiera psalmvalen från det första dopet, men vill göra ett annorlunda val. Därmed görs en tolkning av mimesis₂ till det egna mimesis₃, med direkt koppling till föräldrarnas önskemål för dopkandidaten.

¹²⁰ Jarnkvist, s. 13

5.3.4 Psalmer som följt familjen

Flera dopföräldrar uttrycker att det finns psalmer som följt dem själva genom livet och som de nu för vidare till sina barn. Mamma F berättar om sitt eget dop, som finns inspelat. Därför finns även barnens dop, även de döpta i trädgården, inspelade. De tittar gemensamt på inspelningarna då och då.

F: Alltså "Tryggare kan ingen vara" hade jag på mitt dop.

S: Ja.

F: och mina föräldrar har spelat in mitt dop, så jag har ju sett det redan som barn. Och "Tryggare kan ingen vara", och jag hade också mitt dop i trädgården.

S: Ah!

F: och har alltid tyckt att det var väldigt fint och "Tryggare kan ingen vara" har varit den texten som jag har fastnat för, som barn.

Mamma P berättar om hur hon sjöng sv.ps. 21 på sin lillebrors dop. Jag är inte säker på att hon minns det själv, men det har blivit ett gemensamt minne för familjen.

P: Alltså, Måne och sol... Nämen det är en sån jätterolig grej. När min, jag är född 85, min lillebror är född 89 och när han döptes, så finns det en så rolig historia, det finns ju inga filmer på det här, det filmades inte på det sättet då, men min farmor berättade alltid att det var så roligt för jag kunde sjunga "Måne och sol" för det hade jag lärt mig på Öppna förskolan, så att, när det var, när min lillebror döptes, stod jag framme vid dopfunten och sjöng för kung och fosterland och hade psalmboken upp och ner, men sjöng ändå "Måne och sol", så det har liksom varit såhär självklart att den skulle vara ...

S: (skratt): Det är en helt underbar historia!

P: Min farmor lever inte längre, men jag känner, det var väldigt viktigt ändå. Det är klart vi ska ha "Måne och sol"!

Tre av dopbarnen är dopföräldrarnas andra barn, döpta i samma kyrka, i ett område med många barnfamiljer. Alla har gått med sina storasyskon på öppen förskola i den från kyrkobyggnaden fristående men närbelägna kyrkliga lokal. Där sjungs varje gång under ljusständning sv.ps. 791 *Du vet väl om att du är värdefull*.¹²¹

B: Men "Du vet väl om att du är värdefull" hade vi med på båda faktiskt.

S: Ja. Och jag fick intrycket av att det var något av det som ni tänkte själva, spontant?

B: Ja, exakt ja, men jag tror faktiskt, ja vete katten om inte det kom upp på Google också. Men den har vi alltid haft i bakhuvudet, den är väldigt fin och har en fin innebörd tycker vi.

S: Mm. Är det så att ni har använt den vid något annat tillfälle också?

¹²¹ Se även mamma N nedan i avsnitt 5.3.6 om barnvänliga psalmer, som beskriver hur storasyster sjunger den hemma

B: Vi är på, det heter inte Kyrkans barntimmar, men det heter..., ja, det är [medeltidskyrkan i staden, men han menar egentligen deras församlingskyrka, min anm] har vi varit på ganska mycket och så även på [annan församlingskyrka], ja, du känner till den, eh och då har man en del dem låtarna när det är såhär lugnt och tända ljus och sådär. Så att den har varit med oss hela vägen och även när jag var liten. Men speciellt då kanske så att man har kommit in i den låten. Och där har man väl också fått inspiration till de här Kyrkans barntimmar, Öppna förskolan heter det, sorry, eh och det har varit lite mer inspiration därifrån också.

Här kan vi alltså se mimesis₃ i anknytning till dopfamiljen, i de två första fallen mamman och hennes ursprungsfamilj, men i det sista fallet, som får representera tre av respondenterna, hela dopfamiljens nuvarande liv, både föräldrar, syskon och nu dopkandidaten själv som inkorporeras i den hermeneutiska spiralen.

5.3.5 Psalmer som kan följa vidare genom livet

Mamma D berättar om tonårsdotterns dop, som sker på sommaren innan konfirmationsundervisningen ska påbörjas under hösten. Mamman är själv döpt som tonåring. Livssituationen var vid dotterns dop inte alldeles enkel, eftersom föräldrarna just då genomgick en skilsmässa med pågående betänketid. Dottern är i en ålder då hon är både stor och liten samtidigt. Ibland skäms hon för sin mamma när hon sjunger hemma i köket men på dopet fick mamman sjunga med sin syster och pappa vilket dottern uttryckte stolthet och glädje över. Det var mamman som var drivande i valen av psalmer och musik under dopsamtalet. Det sjöngs en psalm som uttryckte mammans personliga erfarenheter av en gåva given av tidigare generationer som hon nu gav vidare till dottern.

D: Nej, så jag valde psalm 791 "Du vet väl om att du är värdefull"

S: Ja (antecknar)

D: Och det är liksom, det är en psalm, eller som jag tänker på det som en dikt som finns med väldigt mycket, väldigt kopplad till min mormor, både min mormor och min farmor är livet, de är i nittioårsåldern och mormor är, är ganska aktiv i kyrkan och hon, hon blev väldigt glad också att NN skulle döpa sig så de var med på dopet. Jag vet inte hur många vi var, trettio, fyrtio personer eller någonting. Eh, jag kopplar nog den psalmen ganska mycket till min... eh, mormor, eh och så är den liksom som en, ja vad ska jag säga, den är väldigt kärleksfull. Jamen man kan ha med sig den i livet när det är... lite tufft, eh. Ja, så jag har mycket känslor kring den psalmen.

Här finns en hermeneutisk båge där en psalm gått i arv, från mormor till dotter och som hon nu ger vidare till tonåringen. Det blir en släktspiral, men också en hermeneutisk gåva

att vända tillbaka till i livets alla situationer. Mamma F funderar på deras val av dop till barnen som små i relation till en senare konfirmation,

F: Jag har sagt det att döpa dem det tycker jag absolut att vi skulle göra, sen får de själva om de vill konfirmeras eller sådär det är ett val de får göra men att döpas och välkomnas in i Svenska kyrkan det ville jag, i den kristna tron. Eller hur, NN? Sen får ni välja om ni vill ta vidare det eller inte. Eh, så är det ju liksom.

S: Mm.

F: Men jag tror att jag har valt de klassiska låtarna.

S: Ja, det har du gjort. Jag berättade precis för en annan mamma nyss, alltså i topp, 70% väljer Tryggare kan ingen vara och Du vet väl om att du är värdefull. Och sen är det ett hopp ner till de andra psalmerna, men Måne och sol ligger också i tio i topp. Det är så.

F: Jag kan tänka mig det. De andra vet jag inte riktigt. Det är ju de låtarna jag känner igen och som jag känner mig bekant med, så är det också liksom, man känner att man kan associera till och som kan ge någonting i livet, tänker jag.

S: Ja.

F: Så. Det blir väl dem som man väljer, som tilltalar en. Eller hur, NN? (Barnjoller)

5.3.6 Psalmer som är barnvänliga

Flera föräldrar som döper andra barnet uttrycker att de väljer psalmer som ska passa de barn som deltar i dopgudstjänsten, ibland utifrån egna erfarenheter i barndomen.

Och sen så "Tryggare kan ingen vara", alltså den, jag gillar den, alltså det känns som en bra barnpsalm, och det känns som en sån som, om jag nu tänker tillbaka på när jag har jobbat inom kyrkan med juniorer och miniorer och så där, så är det ju den man har sjungit, så den känns nära till hands, eller vad man ska säga...

Mamma P

Alltså "Måne och sol" har jag fastnat för sen, i äldre dar för att den är så, så enkel i melodin, så barnvänlig. Så. Den är lite trallvänlig, och jag tänker att de förstår den. Den är mysig liksom. Så därför valde vi den.

Mamma F

I ett av dopen var det kusiner som sjöng för dopbarnet. Eftersom dopbarnet nästan hunnit fylla två finns det en tydlig relation dem emellan.

...NN som döptes har två kusiner och vi önskade att de skulle sjunga en låt faktiskt eh och det gjorde de tillsammans med en kantor som de övade in och blev jättelyckat. Det är alltid speciellt när det är barn som sjunger till barn så.

Pappa B

Mamma N mindes inte exakt vilka psalmer som sjöngs men var tydlig med kriterierna för urvalet: välkända, fina, barnvänliga.

S: Och nu kommer vi till pudelns kärna, kommer du ihåg vad ni valde för psalmer?

N: Nej, eller "Du vet väl om att du är värdefull", tror jag att den ena var och sen vet jag inte vilken den andra var. Jag vet inte om du kan se det?

S: Inte just nu kan jag inte det, men jag kan ta reda på det.

N: Men jag vet om att vi valde psalmer, dels för att vi vill ha psalmer som var, alltså välkända och som vi tycker är fina liksom, eh... inför... jamen som hör till dop, då, så de är lite mer barnvänliga eller vad man ska säga.

S: Yes, eh, du bland de här intervjuerna jag har haft nu är det flera som är döpta i [församlingskyrka] och flera har valt "Du vet väl om att du är värdefull" och de har då nämnt att det är för att de går på Öppen förskola på [församlingslokal] där den förekommer flitigt.

N: Ja, så är det... men det är inte därför vi tog den faktiskt. Men där, den förekommer ju flitigt där och faktiskt nu när jag har gått dit med NN och NN så NN (storasyster) vill ju sjunga den hemma för den är så himla fin och jag kan hålla med henne det är en väldigt fin, både melodi men också text och innebörd.

[...]

S: Och när ni sen hade själva dopet, hur tyckte du att det blev med psalmerna?

N: Jättebra, dels för att vi tog välkända psalmer så att alla kunde sjunga med och sen också, de är, de var liksom, men det var såna här riktiga doppsalmer... så, så att det passade in med barnen, vi hade så mycket barn med så det var fint.

S: Upplevde du att de också kunde sjunga med, barnen?

N: Nej, de är så små, så att det kunde de inte men, jag tänker bara. Vi är jättenöjda med dopet, att det var, att barnen liksom fick ta plats och de skulle inte sitta tysta i, i bänkarna, utan det gjorde ingenting att de var framme vid dopfunten och gick runt och kollade lite och så liksom.

Här visas både en längtan efter ett språk som talar till barnen och som de kan förstå, men också en glädje efter att de fått ta plats i rummet med både röst och kropp. Psalmerna är inte bara till för de vuxna, utan även för barnen fast de inte är med och sjunger.

5.3.7 Psalmer som är lätta att sjunga med i (även om det inte alltid hjälper)

Dopföräldrarna väljer inte bara utifrån egna preferenser utan ofta utifrån att även släkten ska kunna sjunga med.

S: Mm. (Antecknar). Eh, när ni tittade då, när ni letade psalmer, tittade ni mest på text

eller mest på musik eller..?

B: Både ock. Det var... Prästen hade ett förslag. Oh, det kan jag inte heller... den. Men eh, nu kan jag inte i huvudet vilken det var, men, men. Jag fick svårt att få till den. Jag fick svårt att få till, jag är inte alls musikalisk men vi fick inte till. Han sjöng lite granna sådär, eh så absolut med takt. Vi letade efter en bra takt om man så säger. Eh. Och den fanns inte, den låten, den får vi inte ihop. Så att då hoppade vi den faktiskt. Så det är både absolut text men även melodi. Att det blir lättsjungen, när man har spretiga släktingar som ska sjunga också.

De vill ha psalmer där man kan ta i när man sjunger.

Eh, sen så då så valde vi den sista 201 "En vänlig grönskas rika dräkt", så jag tänkte. Generellt så tänkte jag såhär, jag ville ha psalmer som..., jag tycker det är väldigt härligt med psalmer som man kan ta i och sjunga och psalmer som folk känner igen och så var det sommar och så, ja, så jag tycker att den "En vänlig grönskas rika dräkt" är väldigt fin. Jag tittade också på "I denna ljuva sommartid" men då tycker jag att "En vänlig grönskas rika dräkt" är finare. Ehm. Så det var också mycket sådär att hela församlingen som var med i kyrkan skulle kunna sjunga med och känna igen psalmerna som vi sjöng. Mamma D

Som doppräst har jag, liksom Runow, upplevt att det händer att nästan ingen sjunger, även när dopföräldrarna valt de vanligaste psalmerna. Det beskrev även mamma E.

Men jag vet inte. Det är något med folk och inte sjunga psalmer. Vi var på dop bara två veckor senare och då var det de där två psalmerna, "Du vet väl om att du är värdefull" och "Tryggare kan ingen vara", men folk sitter ju helt knäpptysta. Jag vet inte vad det är, alltså man behöver ju inte vara troende för att sjunga psalmer, jag vet inte riktigt vad det... Mamma E

Vad är det som gör det lätt att sjunga med i en psalm? Jag tror det dels kan sammanfattas i igenkänning, antingen att man hört sången tidigare, eller att det är tonspråk och text, som trots att de kan vara nya för den sjungande, känns igen, är relaterbara och lättillgängliga. Samtidigt måste man vilja sjunga med. Om man är obekvämt med att sjunga eller obekvämt med situationen kommer man välja att avstå från att sjunga med. Även det är ett val, som Lockneus visar i sin studie av liturgiska praktiker. Det finns olika sätt att se på psalmsång. Mamman ovan verkar framförallt se psalmsång som allsång. Det gjorde även mamma G (nedan), som hade inkorporerat flera sånger i dopgudstjänsten. Dock fanns för henne en gräns där texten övergick till att bli en performativ bekännelse. Detta visas tydligt i hennes sätt att förhålla sig till sv.ps. 21 *Måne och sol*, vilken har en tydlig trinitarisk karaktär med en bekännande och tackande refräng. Då blev både mamma G och församlingen tyst, enligt hennes beskrivning. Valet av psalmer med en "lämplig" text görs alltså även av dopföräldrarna för att undvika en tyst församling, eller snarare, sett ur en positiv synvinkel, för att stimulera sång.

5.3.8 ...men texten trumfar melodin

Mamma E, som varit kyrkligt aktiv, hade varit på en sångstund vid dopfunten, där de sjöng olika psalmer avsedda för kommande dop. Hon valde en i Sverige ovanlig

doppsalm, som dock är melodiskt enkel och med refräng. Det var dock texten som avgjorde valet. Detta kallas inom hymnologin för *logocentrism*, i motsats till *melocentrism*, där melodin trumfar igenom en text som vi kanske sjunger men inte skulle tala.¹²² Logocentrism kan också kännetecknas vid att det särskilt i populärkulturen är vanligt förekommande att man skriver ut texter på sånger och möjligen ackord, men utan notskrift.¹²³

*S: (antecknar) Du sa ju nu, att, eftersom du har ju provsjungit dem så att säga. Och så den andra sa du att den valde ni från texten, "Det sker ett under i världen". Hur mycket skulle du säga att melodin spelade in?
E: Väldigt mycket. Den var lite, lite, lite svårsjungen men texten var så betydelsefull för oss.*

När dopföräldrar letar psalmer är det ofta lättare att hitta melodin inspelad än texten på nätet, eftersom *Den svenska psalmboken* inte är publicerad på nätet. En del anstränger sig lite extra för att få tag på texten.

*M: Vi hade 791 "Du vet väl om att du är värdefull" och 811 "Vi tackar för skörden", någonting sånt.
S: Mm. Och hur valde just dessa?
M: Mm, nej, men vi, eh, tittade runt lite, framförallt jag som har varit hemma, haft lite tid när hon har sovit i min famn, så på Youtube finns det någon sån här spellista från Svenska kyrkan som jag har lyssnat mer eller mindre på, på de psalmer som hade en titel som var liksom tilltalande på något vis. Och sen hade ett litet förslag som jag visade för min man, med några olika som vi lyssnade mer på och läste texterna till och så, och sen så bestämde vi oss för de här två. Som vi tyckte passade både för dop och för oss som familj.
S: Ja. Ja. Spelade du? För du sa ju att du lyssnade på psalmerna, och sen tittade ni på texterna tillsammans, spelade du upp melodin då också för honom också? Det jag är ute efter, tittade ni på text eller musik eller kombinationen?
M: Kombinationen. Båda två. Och sen då den sista där, vad heter det, den är från här Psalmer i 2000-talet eller vad det heter så den har vi inte hemma så då gick vi även till vår närmsta kyrka för att slå upp texten. För att liksom, det går inte alltid att höra texten på sångversionen.*

Ibland blir det otydligt med texten vid dopsamtalet. En mamma, som fick höra att de behövde välja en tredje psalm, utöver de två de själva tänkt på inför dopsamtalet till deras

¹²² Detta är i fokus för Lea Wierød Boržaks avhandling om Grundtvigs psalmer. Jämför även begreppet *logocentrism* hos Derrida, som dock betonar det talade ordet över det skrivna, här skulle man kunna hävda det sjungna över det talade.

¹²³ I kyrkliga sammanhang förekommer detta vanligen vid så kallade lovsånger med musik av popigare karaktär.

andra barns dop, fick inte med hela texten på sv.ps. 21 *Måne och sol*, utan tyckte att den lät trevlig. Dock ville hon inte ha så mycket Gud och så blev det en trinitarisk psalm som upprepar Gud som Herre i tre refränger. Här kunde prästen varit mera lyhörd och mamman refererade till andra tillfällen då det fungerat bättre. Hon identifierade sig själv som agnostiker och maken som traditionsbunden kristen.

G: Ja, nej, alltså vi försökte... jag identifierar mig inte som kristen så därför så vill jag ha så lite Gud som möjligt

S: Ja?

G: Så därför passar det ju bra med "I denna ljuva sommartid" och "Den blomstertid nu kommer" för då känns det som att det är allmängiltigt eh... men när blir såhär väldigt mycket, det är Jesus och det är Gud och det är ditten och det är datten, då blir det liksom lite jobbigt för mig, för då blir det ju någonting som inte... ja, jag är som sagt, jag identifierar mig inte som kristen så då blir det eh, konstigt att sjunga en massa Gudgrejer... helt enkelt och så då när jag pratade med min väninna om att eh, här var en som prästen föreslog, eh och den började såhär med "Måne och sol" eh... så då, ja då tog jag den (skratt) men sen var det jättemycket Gud

S: Ja, det är en refräng med jättemycket Gud i, skulle jag säga (skratt)

G: (skratt) Ja, det var enormt mycket Gud (fniss) så då blev det liksom lite... men då jag hade sagt nu tar vi den så då blev det som det blev...

S: Ja..

G: Mina väninnor tyckte det var lite roligt att det blev som det blev helt enkelt

S: Mm (antecknar), ja...

G: Men jag tror också att vi hade en präst andra gången som var mycket mer Gud än vi hade första gången liksom, att, den prästen som vi hade på det första dopet, att hon var ändå mer så: nä, men jag förstår och man behöver inte vara, liksom, eh ja, (tystnad) man behöver inte tro på Gud för att döpa sitt barn så därför kan vi också liksom vara behjälpliga här. Och det var likadant när jag begravde min pappa.

S: Ja?

G: Då hade vi också en präst som var såhär: nej, man behöver inte vara troende för att, för att vara här och ha ceremonier och traditioner eh och också hade mycket förståelse för det och jamen ändrade i gudstjänsten för att det skulle passa.

S: Ja.

G: Men nu andra gången ändrades det kanske inte helt enkelt, nu är vi i kyrkan så då är det Gud

S: Okej, sades det?

G: Nej, det sades inte.

S: Nej, men det var din upplevelse?

G: Ja

S: Mm... Du sa till mig ju att du tittade på texten och nu förstår jag ju varför, liksom. Vad du letade specifikt efter.

G: Ja.

S: Förutom att prästen sjöng för er, eh, letade du också efter musiken? Alltså för att få höra den?

G: Eeeeh, nej, inte denna gången. Men "I denna ljuva sommartid" var jag ju osäker på hur den var så då youtubade jag ju det.

S: Ja... (Antecknar) Yes. Under och efter dopet, hur tyckte du själv att det blev med psalmerna?

G: Eh, jag tyckte det blev lite knasigt.

S: Okej?

G: För att. Det finns ju nya och gamla versioner av dem.

S: Ah.

G: Och eftersom att jag hade tryckt ett dopprogram, där jag hade valt nya, de nya texterna, eh, medans psalmböcker som fanns på plats, och prästen och prästens mm, eh, lärarkandidat, vad heter det, prästkandidat

S: Okej

G: De sjöng de gamla, så i kyrkan, så de som höll i psalmböcker sjöng en version och de som höll i programmen sjöng en annan version (skratt), så det sjöngs lite olika ord liksom

S: Ja

G: Så det blev lite konstigt men annars blev det väl bra, tycker jag och sen så var ju ingen som sjöng på den där Gudlåten

S: Okej.

G: Ja.

S: Nej.

G: Och inte jag heller, för att det blev för mycket för mig. Ja...

S: Mm.

G: Så, ja, det var väl sådär. Men de andra två, klämde hela församlingen i.

Här märks också problematiken med att den finlandssvenska psalmboken finns på nätet, men inte den svenska. Programmen innehöll alltså texterna till psalmerna så som de står i den finlandssvenska psalmboken, med avvikelser i varje vers, då vi anpassat efter tidens språk på olika sätt.¹²⁴ Förhoppningsvis märktes det inte så mycket nere i församlingen, där alla hade samma, men för dopföljet som står intill anställda med svenska psalmböcker märks det tydligt och återkommande i varje vers.

¹²⁴ Vår senaste gemensamma psalmbok var 1695 års psalmbok som användes i Finland fram till 1886. Efter Finlands uppgående i det ryska riket fanns ingen instans som kunde godkänna en luthersk psalmbok, då en rysk ortodox tsar knappast kunde godkänna en annan kyrkas bekännelsesdokument och den finska kyrkan först inte hade ett kyrkomöte. 1853 tillsattes en psalmbokskommitté på svenska och 1863 en finsk psalmbokskommitté. Men det dröjde till 1886, efter att det under större delen av århundradet arbetats fram fyra olika psalmboksförslag, innan de första i Finland producerade psalmböckerna kom, då samtidigt på finska och svenska. 1695 års svenska psalmbok kom alltså att användas i Finland i nästan två århundraden, då den wallinska psalmboken kom efter splittringen mellan Sverige och Finland,

Det hermeneutiska fokuset ligger alltså helt på texten, som i bästa fall bärs och förtydligas av en passande melodi. Samtidigt hinner dopföräldrar inte alltid med i samtalet att läsa hela texten och är troligtvis mest uppmärksam på inledningen av en psalm.

5.4 Reflektion över psalmvalen i efterhand

Ett samband jag trodde fanns, men inte kunde bekräfta, var påverkan av mormor/farmor. Tidigare forskning har visat att kvinnor har stor påverkan på om det faktiskt blir dop, främst mammorna men annars en annan kvinna snarare än pappan eller en annan man.¹²⁵ Den äldre generationen kvinnor har dock lyst med sin frånvaro som påverkansfaktor i mina intervjuer, åtminstone vad gäller psalmval. Om någon frågas till råds i denna fråga är det i allmänhet vänner och föräldrar bara om de är involverade i själva musiken. Istället letar man musik i första hand i de källor där man letar musik i vanliga fall, nämligen via Google, Youtube och Spotify. Däremot verkar det vara den äldre generationen som kommenterat psalmvalen efteråt, åtminstone hos familjerna A och J.

S: Nu blev ju gästerna överraskade av vigseln förstås, men var det någon som kommenterade psalmerna efteråt?

A: Jaa, jo men det var det ändå, eh, nej men alltså bara positivt sådär, alltså vad bra, vilka fina fina sånger, vad glad man blir när man hör de där klassikerna då, men det var framförallt äldre generationen som kommenterade det efteråt. Så det var ja, inga invändningar på valen.

S: och var det någon av gästerna som kommenterade ert val av psalmer?

J: Ja, men det var det. De äldre tyckte att det var väldigt fina och så... Den yngre generationen kommenterade inte så mycket (skratt) men det var mor- och farföräldrar så som...

Mamma M fick inga kommentarer om psalmerna men hade efter dopgudstjänsten en tipsrunda där gästerna fick svara på vilka psalmer de sjungit.

Dopföräldrarna själva efterlyser delvis nya psalmer. Det gäller både psalmer som uttrycker mindre av trosvisshet (mamma G), men också psalmer med fokus på gladare melodier (mamma M). Flera av de nyare doppsalmerna går i folkviseton, ofta med en harmonisering i moll, särskilt i de inspelningar som finns på Spotify. Det finns äldre doppsalmer, med glada melodier, men där det nog är texten som anses för svår. Som

¹²⁵ Sandberg et al., s. 26

exempel kan nämnas sv.ps. 69 *Glad jag städse vill bekänna* och sv.ps. 378 *Gud, hos dig är livets källa*, med ord som *städse*, *förgäter* och *hägn* liksom verbformen *skola*.

S: Ja (antecknar). Ja... nu har jag ställt alla frågor som stod på min lista, är det något som jag har glömt fråga om eller något som du vill tillägga?

G: (tänker) Nej, en önskan till Svenska kyrkan

S: Ja?

G: Lite mindre... alltså jag fattar, jag fattar att det handlar om att man ska vara troende och sånt. Men det finns ju också. Det finns ju väldigt många som vill vara en del i gemenskapen utan att, att behöva bekänna tro

S: Mm

G: Och jag vet om att det finns en stor del av Svenska kyrkan som är väldigt inkluderande men där finns ju också en del som inte är det och vid vissa, vissa grejer som till exempel bröllop, begravning och dop, så tänker jag att man skulle kanske tjäna på att vara lite mera inkluderande mot de som inte är så... troende.

S: Mm

G: För det kan hända att våra barn blir det.

S: Mm

G: Bara för att inte vi är det betyder det att inte de... ja... du förstår hur jag menar.

S: Ja, ja. Tänker du något särskilt då kring psalmer? Alltså skulle det vara positivt om det fanns fler psalmer som var mer öppna?

G: Ja, ja, precis. För enligt, enligt kyrkan så har ju Gud skapat naturen och naturen sjunger vi jättegärna om. Vi sjunger ju jättegärna om grönskan och vi sjunger om, liksom om naturens gång och, och allt det där och det kan finnas metaforer i det som man, som man kan sjunga om istället för att faktiskt nämna Gud och Jesus hela tiden. Och att säga, i psalmer så står det, jag ger mig själv till Gud eller jag bekänner min tro till Gud eller så att eh, mycket sånt. Och det känns jobbigt att sjunga ifall man inte, ifall man inte känner så. Det känns liksom lite falskt, och fel.

S: Mm

G: Och sen så är det ju också, vi bjöd ju in våra muslimska vänner till det här, de kanske inte heller vill sjunga dem?

S: Nej.

G: Men de kom till kyrkan i alla fall, vissa av dem, vissa valde att komma till festen efter men vissa valde att komma till kyrkan, och då kan de också få lov att vara med fullt ut, ifall man väljer det, tänker jag.

S: Precis.

G: Ja, det var väl min tanke.

När jag frågar definierar mamma G sig själv, utan att tveka, som agnostiker. Hon vill därför inte att psalmsången ska vara bekännande, av en Gud hon inte tror på. Hon påpekar dessutom att det inte ska behövas i en folkkyrka som säger sig vara öppen även för sökare. Hon beskriver den skapelseteologi som är genomgående i sommarpsalmerna, som

fungerar som kasualpsalmer och önskar mera av det. Dessutom visar hon på den mångkulturella och mångreligiösa församling vi kan förvänta oss också i dopgudstjänster, vilket påverkat även henne i psalmvalet. Mamma G svarade även på frågan om hon var fadder, att hon var det, till ”två stycken odöpta” barn.¹²⁶

Men det finns också andra aspekter av mångkultur, som när olika traditioner kring dop inom familjen ska mötas:

S: Och när ni fick barn, var ni överens om att barnen skulle döpas?

P: 110 procent. Eh, NN, som är min sambo, pappa till barn, han är assyrier så han är kristen från Irak, de är ju katoliker. Så den, nu låter detta jättekonstigt, men för den släkten är det superviktigt och där hade vi problem med storebror. han döptes, han föddes i januari 2021 men döptes i augusti 2021 pga corona (skratt), för att som sagt, du förstår säkert att det finns en ganska stor släkt bakom här på hans sida, så nej så det var lite krångel här, men det tyckte ju då familjen på den sidan att det var lite jobbigt att det dröjde så länge innan han skulle döpas, för att det var ju... Jag ska inte säga, för att det är klart att det är viktigt för mig också, absolut men... du förstår, trosuppfattningen väger tyngre på den sidan.

S: Mm, jamen precis, det är olika traditioner, så är det ju. Och de kanske traditionellt döper kanske ännu snabbare än vad vi gör, under vanliga omständigheter, att barnen kanske bara är några veckor eller så.

P: Ja, och sen så nu valde vi den Svenska kyrkan att det ville vi göra, men det var det inga konstigheter med, det tyckte de var helt okej men det var konstigt att det tog så lång tid. Det är ju samma, det tog ju lite tid med NN också. Han föddes i februari, vi döpte honom i september så det ... men det kunde vi ju skylla lite på att vi gjorde samma sak med storebror...

Mamma M hade andra önskemål för psalmer:

M: Mm, jag kan väl säga också att vi... När man läser om dopet på Svenska kyrkans hemsida så står det bland annat att det ska vara livets första fest, ehm, och det var inte jättelätt att hitta uppiggande och glada psalmer som är lite festliga.

S: Nej.

M: Det var bland annat ett sånt kriterium som vi hade, att det skulle låta glatt när man sjöng dem.

S: och då tänker du mest på text eller mest på musik?

M: Både ock.

S: Ja.

M: Annars vet jag inte, eller så... Det var inte lätt att hitta...

Här finns alltså önskemål både om nya texter och om nya melodier. Kanske kan det skrivas ny text till någon av sommarpsalmernas melodier, likt Christina Lövestam som

¹²⁶ Jämför Jarnkvist som skriver om hur kristna symboler, som dopklänning, övertas och ges en annan innebörd i borgerliga dopceremonier, s. 13f.

skrivit en vigselfsalm på den svenska folkmelodin, som är mest känd som *Den blomstertid nu kommer* med texten *På bröllopsdagen ber vi?*¹²⁷

5.5 Annan vald musik i dopgudstjänsten

I flera av dopgudstjänsterna förekommer det ytterligare musik, utöver psalmerna. En del av musiken förekommer som allsång, en del som solon, en del instrumentellt, som solo alternativt ingångs- eller utgångsmusik. Vanligast är att tjänstgörande musiker ackompanjerar till solist eller gemensam sång samt spelar ingång- och eventuell utgångsmusik. Det är dock vanligt förekommande att fotografering sker direkt efter gudstjänstens avslutning och att det inte blir gemensam utgång under musik.

Det finns en familiaritet till solisterna i dopen som skiljer sig från mina erfarenheter av soloinsatser vid vigslar och begravningar. Med ett undantag, där det fanns en av dopfamiljen inhyrd solist, var det anhöriga som spelade och sjöng soloinsatser på dopen, till exempel morbror, dopbarnets kusiner, dopmamma med syskon och far (dvs dopkandidatens morfar). Det går att ställa högre krav på framförande av en inhyrd betald solist än av släktingar, även om det bland familjens valda solister fanns en konsertpianist. Men här framstår en närhet som där det är viktigare vem som framför, än vad som framförs. Det framstår också som mindre viktigt att framförandet blir av en viss nivå. I en dopgudstjänst förekom allsång till inspelad musik.

I de elva intervjuerna nämns femton olika sånger, bara en av dessa förekom på mer än ett dop. Jag har inte kunnat googla sångtexterna under tiden jag intervjuat, utan har i stunden främst förstått motiven där jag känt till sångerna men jag kan se spår av vad föräldrarna uttryckt i intervjuerna i sångtexterna i efterhand. Det är givetvis mina tolkningar som jag läser mellan raderna.

¹²⁷ Melodin används redan till fem psalmer i sv.ps.86: 71 *Som spridda sädeskornen*, 162 *Som sol om våren stiger*, 197 *Den blida sol är inne*, 199 *Den blomstertid nu kommer* och 324 *Med lust och glädje tänker*.

Titel	Artist	Ev film	Dop
A thousand years	Christina Perri	The Twilight Saga: Breaking dawn- part I	G
Better place	Rachel Platten		J
Daughter	Loudon Wainwright III		G
Det kommer bli bra	Laleh		G
Djurens vaggsång	Humlan Djoj		N
En helt ny värld	Myrra Malmberg, Peter Jöback	Aladdin	M
För kärlekens skull	Ted Gärdestad		J
If ever you were mine	Natalie MacMaster		H
Imse vimse spindel	Trad.		M
Isn't (s)he lovely	Stevie Wonder		A
(Stor nog)	Timbuktu	Hokuspokus Alfons Åberg	(G)
(Sweet child o' mine)	Guns n' roses	(flera filmer)	(G)
Sång till friheten	Björn Afzelius		D
Vart du än går	Niklas Strömstedt	(Så mycket bättre 2015)	J
You are the sunshine of my life	Stevie Wonder		G
Är på väg/On my way	Björn Skifs/Phil Collins	Björnbröder/Brother bear	B, P

Tabell 9. Övrig musik i mitt material

Sångerna inom parentes är sånger som var med vid storasyskonets dop, men som ändå nämndes i vårt samtal. Det beror på otydlighet från min sida, men kändes ändå relevant att ta med eftersom det visar att föräldrarna valt olika till olika barn. För just dessa föräldrar var det viktigt att välja utifrån barnens personlighet, men också utifrån deras eget föräldraskap. En sång var från storasyskonets dop, den andra hade spelats under gravidvattengympan och därmed följt barnet från magen ut i livet på utsidan.

G: Eh... den här Alfonslåten. Eh, med Timbuk (sic!)

S: Ja

G: Vet du vilken jag menar då?

S: Nej, men det googlar jag

G: Ja, eh, Stor nog, heter den. Den, den beskriver liksom det här föräldraskapet tillsammans, vi är starka tillsammans, vi, vi simmar över haven, vi springer över ängarna, liksom vi gör det här ihop.

S: Ja

G: Eh, det är också liksom ett fint budskap, tycker jag. Eh, vad hade vi mer för någonting? ... Ja, åh, just det, Aaah. Vi hade ju den här Thousand years, heter den, tror jag, Christina Perri.

S: Ja

G: Ja, precis. Den spelade de på vattengympan, gravidvattengympan när jag var gravid med Meja, och det är såhär, vi har väntat på dig i tusen år liksom och vi har älskat dig så länge, alltså ja, jag grät varenda vattengympapass, det var såhär avslappningslåten. (Skratt). Fick den komma med på dopet också, såklart.

Denna sång förvirrade mig. I filmen *Hokus Pokus Alfons Åberg* från 2014¹²⁸ finns det nämligen två sånger, på samma melodi, båda en parafras av artisten Timbuktu över Georg Riedels titelmelodi till Alfonsfilmerna från 1980. Den ena heter *Inte stor nog*, inleds med akustisk gitarr och sång, och den andra *Stor nog*, som inleds med keyboard, hummande och rap. Refrängerna uppfattar jag som musikaliskt identiska, med brass och sång. När jag googlade hittade jag först den första versionen, som är Alfons egna känslor av att vara liten, vilket inte gick ihop med mammans tolkning. När jag väl förstod att det fanns två olika sånger hittade jag den andra texten, som understryker det mamma G tolkar in om föräldraskapet. Huruvida det i filmen faktiskt avser Alfons ensamstående pappa, eller inkluderar andra vuxna generellt, i filmen personifierat av den äldre mannen, är oklart, men normalt kallar inte barn sina föräldrar vän.

*Tråkigt blir det ofta när man står där helt själv
För det bästa som kan hända vill man dela med en vän
Om nån hjälper till så kan man klättra högre upp
Om man inte orkar e de någon som kan ge en skjuts
Om du vill hålla i min hand blir jag inte lika rädd
Om jag får hålla i din hand så kan vi gå två i bredd
Du och jag dansar när vi hör takten
Du och jag simmar så fort vi ser vatten*

¹²⁸ Filmen, baserad på en bok med samma namn av Gunilla Bergström, handlar om att Alfons får höra att han är för liten för att få en hund och när han och vännerna inte heller får leka med de stora barnen, sjunger de *Inte stor nog*. Under filmen lär han känna ett äldre par som har en hund vilken Alfons lånar. Mannen trollar och kallas Trollkarlen. I slutscenen fyller Alfons år, han firas av pappa, det äldre paret och får hunden Zingo. Därefter spelas *Stor nog* under eftertexterna.

*Du och jag klättrar högst upp i träden
Du och jag springer så fort över gräset
/Riedels Alfonsmelodi, i brass och gitarriff/
Du och jag dansar när vi hör takten
Du och jag simmar så fort vi ser vatten
Du och jag klättrar högst upp i träden
Du och jag springer så fort över gräset*

Denna erfarenhet understryker för mig vikten av att förstå exakt vilken sång föräldrarna avser, vid önskemål om musik, eftersom ett enda ord kan avgöra om det blir rätt eller fel.

Mamma M beskriver deras val av övrig musik med ett teologiserande eller existentiellt funderande.

M: Ja, när vi gick in och ut. När vi gick in, spelade pianisten och vi sjöng alla tillsammans "Imse vimse spindel", och när vi gick ut, så spelades det något stycke från, "En helt ny värld" från Disneys Aladdinfilm.

S: Hade ni önskat dem?

M: Ja, det är sånger som vi sjunger mycket här hemma, oftast flera gånger om dagen sen vi fick vår dotter.

S: Ja, okej. Och de här, ni sjunger det flera gånger om dagen? Någon särskild anledning till just dessa, "Imse vimse" och "En helt ny värld"?

M: Ja, "Imse vimse" tycker hon om, eller intresserar henne för att det är handrörelser till, tror jag och jag kunde den sen innan, så att... Sen tycker jag också att den har en bra text. Om man sjunger den så mycket lägger man märke till att den är rätt så positiv. Dels har vi väldigt mycket spindlar i vårt hus, så jag tänkte det är lika bra hon lär sig att spindlar är snälla, men också liksom att när det finns motgångar, så kommer solen sen igen, så kan man göra ett nytt försök. Och den här andra, från Disney, den har bara funkad på henne när hon behöver komma till ro eller vad man ska säga.

Sångerna är till stor del riktade till just barn och befinner sig i den tidiga barndomens *Sitz im Leben*, så som relationen till barnet beskrivs för en nybliven förälder i *Better place*, *Isn't (s)he lovely* och *Vart du än går* eller det lilla barnets upptäckt av världen, som i *Daughter*, *Sweet child o' mine* och *Är på väg/On my way*. Det finns också sånger som nog ursprungligen (prefigurativt, med Ricœurs begrepp) är menade som kärlekssånger mellan vuxna, eller åtminstone behandlas så i de filmer som några av sångerna förknippas med, men som övergår (refigureras) till att också passa på den villkorlösa kärleken som finns mellan förälder och barn, som *A thousand years*, *En helt ny värld*, *För kärlekens skull* och *You are the sunshine of my life*. Det var flera föräldrar som brukade lyssna på och/eller

sjunga de valda sångerna på dopet också i hemmet, mest uppenbart är *Djurens vaggsång* och *Imse vimse spindel*. I övrigt är de sånger, likt några av psalmerna, som är tänkta att kunna följa genom livet, som *Det kommer bli bra* och *Sång till friheten*.

Vi har tidigare sett att sånger som använts i populärmusikaliska sammanhang införs i psalmböcker, som exempelvis *Stad i ljus* (830 i *Psalmer i 2000-talet*) som deltog i melodifestivalen. Om några av dessa skulle vara aktuella tror jag just det skulle gälla dessa sista. Just sånger av Laleh och Mikael Wiehe tillhör de tusentals förslag som inkommit till Svenska kyrkans arbete med nya psalmer.¹²⁹

Skillnaden mellan psalmer och vald musik är djupet i relationen till det valda genom livet. Flera av dessa sånger skulle nog inte upprepas vid barnets konfirmation eller vigsel, men det kommer sannolikt en del av psalmerna.

Ingångs- och utgångsmusik hade föräldrarna i intervjuerna inte själva valt. Två föräldrar uttryckte dock glad förvåning över musikernas val, som de kunde identifiera var *Det gåtfulla folket* och *Idas sommarvisa*.¹³⁰

5.6 Noterbart från intervjuerna

Det framkom flera omständigheter under intervjuerna som inte är direkt knutna till psalmerna i sig, men som ändå är värda att lyfta fram.

Föräldrarna reflekterar över rummet och kan resonera ganska ingående. Det överraskade mig som vet att vi som tjänstgör ofta gör det, men tänkte inte att det var en så stor del av föräldrarnas val av plats. En förälder hade noterat att förnamnet på biskopen som invigt kyrkorummet var samma som dopbarnets.¹³¹ Eftersom flera av de intervjuade föräldrarna döpt flera barn och ibland i olika rum kan de jämföra. Några föredrar det pampiga, andra uppskattar det mer intima.

S: och sen när själva dopet var, hur tyckte du att det blev med psalmerna?

J: Men jag tyckte det blev bra. Där, just i den kyrkan, för sist var vi inne i stan i den här [stora medeltidskyrkan] där på det torget, så det här satt man liksom runt, så det var rätt så mysigt och det blev väldigt intimt och många sjöng med. Och det

¹²⁹ Laleh och Mikael Wiehe bland artisterna som kan hamna i psalmboken, <https://www.dn.se/kultur/laleh-och-mikael-wiehe-bland-artisterna-som-kan-hamna-i-psalmboken/>, [2024-01-30]

¹³⁰ Eftersom musikerna valde utan föräldrarna står de inte med i listan över vilka sånger föräldrarna valde, tabell 6. Det gällde dock mamma D och mamma H.

¹³¹ Här skriver jag medvetet inte ut vem, för att inte riskera anonymiteten.

var fin akustik där inne med. Nej, men det blev stämningsfullt precis så som vi ville ha det. Så det var kul.

En annan förälder hade gjort samma byte.

Ja, och så tycker vi den är väldigt gullig och fin och ljus, om man tänker som [stora medeltidskyrkan] är ganska, alltså den är ju fin på sitt sätt men är ganska mörk och murrig, medans [1920-talskyrkan] är väldigt, jamen lite, gemytlig, ljus, liksom så det var vi väldigt glada över att vi hade dopet där. Mamma N

Mamma E döpte sitt första barn, men den kyrka de ville ha var upptagen av konfirmation.

De valde istället pappans och farmoderns dopkyrka.

S: Mm. (Antecknar) Och när ni sen hade dopet då, hur tyckte du att det fungerade med psalmerna? Var du nöjd, blev det som du hade tänkt dig?

E: (suck) Alltså grejen är, [stora medeltidskyrkan] var, är inte den bästa att ha dop i för att man hörde inte. Dels var det så mycket spotlights på oss, så man varken såg eller hörde publiken, men jag tror ju att de kunde sjunga med i alla fall. Hade vi varit här i [lokala kyrkan] så tror jag det hade blivit en helt annan stämning.

En förälder hade planerat för dop på Ven, men det blev en sen ändring och fick då välja bland de kyrkor som var lediga det aktuella datumet.

Så vi kikade vilka kyrkor som var lediga, då var ju inte [medeltidskyrkan] ledig, ehm, vilket kanske hade varit det naturliga valet då eftersom att NN är döpt där och vi bor nära. Men då när vi tittade på de kyrkorna som var lediga, så... jag är lite gammaldags. Jag ville ha en riktig kyrka, och jag vet om att det är en riktig kyrka även om det inte är en riktig kyrkobyggnad, i den mån som du ber en femåring rita en kyrka, men ja, och då var det [1800-talskyrkan] som är per definition en riktig kyrka om du förstår vad jag menar; ingen skugga ska falla över de andra kyrkorna, men för mig känns det viktigt att det var så. Mamma P

De allra flesta uttryckte en stor tacksamhet över dopen.

Ja, men det är väldigt, alltså rent generellt, är det ju... ehm, väldigt bra skött av Svenska kyrkan detta. Eh, liksom. Det sa jag till prästen också. Det är väldigt fina forum, känns väldigt speciellt den dagen. De rår om det på ett bra sätt så att jag tycker att det, det gör de väldigt fint. Pappa B

Ja, jättebra. Vi är väldigt nöjda med allting, jag tror det blev ännu bättre att vad man vågar föreställa sig, alltså, hela, både psalmer och helheten. Mamma M

D: Alltså det var ju en fantastisk kantor. Hon var nog... Jag skulle kanske kollat upp. Är det viktigt för dig att få namn så kan jag kanske skicka över?

S: Nej. Var det en man?

D: Nej, det var en kvinna som var vikarie i [medeltidskyrkan], eh och hon spelade piano framme vid, inne i... jag tror; nu ska vi se, undrar om hon spelade på orgel när vi gick in kanske men att hon kom fram och spelade piano till psalmerna och... ja, nej men hela ceremonin var väldigt omhändertagande och väldigt, både prästen och kantorn och vem är mer där, det är ytterligare en person som är lite sådär...

S: Vaktmästaren?

D: Nej, är det vaktmästaren? NN hette hon också, samma (som dopkandidaten, min anm), en kvinna i åttioårsåldern, eh

S: Hon var... NN är nog kyrkvärd, om jag tänker efter.

D: Precis, ja, kyrkvärd, stämmer; hon heter ju också samma som NN. Och prästen. Eller du vill att jag ska prata om musiken såklart.

S: Nää, men det går bra.

D: Ja, det blev jättefint liksom.

Ibland uttrycks också tacksamhet i relation till andras val.

Nej, men jag tycker att fler i ens umgängeskrets väljer bort dopet för namngivning och så och vi har alltid tyckt att dopet är något fint och stämningsfullt och så att... idag känns det som att det har blivit mer ovanligt med dop, med dem vi umgås med och det tycker jag är tråkigt. För kyrkan är ju något speciellt. Ja, vi gillar det i alla fall, så vi är väldigt glada att vi har döpt våra barn. Mamma J

Flera av föräldrarna ställde i slutet av intervjun frågor till mig. Flera undrade om de valt de vanligaste psalmerna. Det kan vara ett sätt att fråga om de valt rätt. Det blev fina samtal om våra vanligaste psalmer. Frågorna till mig kunde också gälla praktiska frågor som uppkommit i samband med dopet, som att dopljuset knäckts eller när dopfisken som hängts i ett nät vid dopet skulle hämtas. En mamma berättade att hon ångrat att hon inte konfirmerat sig. Liksom hos Lockneus verkade det uppskattat med ett uppföljande samtal.¹³² Det är möjligt att detta kunde vara en form för dopuppföljande verksamhet, som inte nödvändigtvis behöver vara dopprästen, utan skulle kunna vara exempelvis en pedagog eller diakon.

¹³² Lockneus 2014, s. 51

5.7 Sammanfattning av analysen av det empiriska materialet

I mina intervjuer kunde jag identifiera följande process och kombination för psalmval: sökning på nätet (Google, Yoube, Spotify), de psalmer präster presenterar under dopsamtalet och egna önskemål.

Deras kriterier för psalmval var att välja psalmer som sätter en stämning, som beskriver dopsituationen, som beskriver barnet eller familjen, som följt familjen och som kan följa dem alla vidare genom livet. De väljer också psalmer som är barnvänliga och som är lätta att sjunga med i (även om det inte alltid hjälper), men texten trumfar melodin. Några vill ha klassiker,¹³³ medan andra vill ha något unikt,¹³⁴ en del väljer både ock. En mamma ville uttryckligen ha glada psalmer.¹³⁵ Några vill ha allmänt hållna psalmer, gärna utifrån ett skapelseteologiskt perspektiv,¹³⁶ andra vill ha psalmer som uttryckligen handlar om dop¹³⁷. Eftersom man väljer flera psalmer är man sällan helt konsekvent i sitt val. Det visar också resultaten av tidigare undersökningar. De två vanligaste doppsalmerna, sv.ps. 248 *Tryggare kan ingen vara* och sv.ps. 791 *Du vet väl om att du är värdefull*, uttrycker helt olika typer av teologi, men väljs ofta till samma gudstjänst. En del av den normativa teologin kan dopföräldrarna känna sig främmande och obekväma inför, vilket gör att man inte bara väljer sina favoritpsalmer, utan också väljer bort andra psalmer. Det gäller både av hänsyn till den egna obekvämheter, men också hänsyn till gästerna.

När det gällde musiken de valde, utöver psalmerna, valdes musik utifrån relationen mellan det nyfödda barnet och föräldern, det lilla barnets upptäckt av världen, kärlekssånger omtolkade till att handla om den villkorslösa kärleken mellan föräldrar och barn, sånger som redan sjöngs med barnet och sånger tänkta att följa genom livet.

¹³³ Pappa A, mamma F

¹³⁴ Mamma E

¹³⁵ Mamma M

¹³⁶ Mamma G, pappa A

¹³⁷ Mamma E och H

Psalmval	Överlappande	Musikval
Sätter en stämning	Beskriver relationer	Det lilla barnets upptäckt av världen
Beskriver dopsituationen	Följt familjen	Kärlekssånger om villkorslös kärlek
	Kan följa vidare	
	Barnvänliga	

Tabell 10. Kriterier för psalm- och musikval

När jag jämför dopföräldrarnas kriterier för psalmer och min analys av deras val av musik, överlappar en del kriterier varandra medan annat är specifikt för psalmer respektive musik. Det kan också variera beroende på om musiken är allsång eller framförs solistiskt. Det är möjligt att tabellen kunde sett annorlunda ut vid andra psalm- och musikval. Exempelvis handlar sv.ps. 787 *Nära marken* om små barns upptäckt av världen, liksom sånger om villkorslös kärlek skulle kunna handla om Guds kärlek till människor. Man hade också kunnat tänka sig sånger skrivna just till dop, som inte finns i psalmböcker (än?) men som beskriver dopsituationen.

I följande kapitel drar vi ihop trådarna kring teori, resultat och analys.

6 En flerstämmig analys av empirin

Detta kapitel fokuserar på ett möte mellan alla fyra stämmor. Här blir nu utrymmet för en sammanvävande komposition.

Med aktionsforskningens fyra stämmor, vilket passar sällsynt bra som tolkningsraster i en hymnologisk uppsats, blir här den uttalade (ibland kallad anammad) stämman sopranen, genom intervjuerna. Nästa stämma, alten, talar om den praktiserade stämman som beskriver hur dopet gick till och psalmerna sjöngs, med Lockneus ord: de liturgiska praktikerna. Den normativa stämman, här representerad som basen, är psalmerna, såsom de finns i psalmböckerna, och ordningen för doggudstjänst, såsom den står i *Kyrkohandbok för Svenska kyrkan*. Den akademiska stämman får vara tenoren, som ibland har överstämman för hela kören och ibland är den tredje och sista tonen i ackordet. Ibland är alla stämmor unisona, men oftare delar de sig. Det är bra när stämmorna eftersträvar fyrstämmig harmoni, men även dissonans kan vara värt att lyssna på och ha något att berätta.

När den danska sångforskaren Lea Wierød Boržak fick frågan om när människan först sjöng påpekar hon att detta är något som är svårt att fastställa, till skillnad från att visa när människan först spelade musik. Världens äldsta instrument är en flöjt som är flera tusen år gammal), medan sången försvinner i samma ögonblick som den klingat ut, även om minnet av den lever kvar i oss. Det finns kraft och känslor i våra minnen av sång. Så är det också med psalmer, som sjunger in teologi i de som deltar i gudstjänster med psalmsång. Att sjunga psalmer är, sett från ett hermeneutiskt perspektiv, att läsa och berätta samtidigt. Jag har försökt visa hur psalmsång i doggudstjänster är en del av den hermeneutiska livsspiralen av kasualpsalmer.

Paul Ricœur har mig veterligen inte skrivit om psalmer, bortsett från de hymner som ingår i Bibeln. Däremot växte han upp som protestant, alltså i en tradition vars liturgiska praktiker utmärks av sin psalmsång, en del av det som med hans ord är ”gudstjänstlivets poesi”¹³⁸. Han följer Karl Barths tankar om evangeliet som något radikalt annorlunda som tränger in i vår kultur och samtidigt redan är en del av kulturen, genom språket, konsten

¹³⁸ Vikström, s. 130

och filosofins påverkan av evangeliet.¹³⁹ Jag hoppas inte att jag gör våld på Ricœurs bibelhermeneutik genom att tillämpa den på psalmer, men jag anar att just psalmer med sitt poetiska språk har varit och är ett sätt för evangeliet att nå fram till människor genom kulturen. I den protestantiska folkkyrkan Svenska kyrkan är trots allt psalmer mera spridda än bibelberättelser för större delen av medlemmarna. De upprepas på ett annat sätt genom livet än bibelberättelserna, eftersom psalmerna inte varierar lika mycket då deltagare i exempelvis dopgudstjänster allt oftare väljer samma casualpsalmer. Vid dessa tillfällen, då familjerna själva väljer psalmer, ser vi att refiguration, *mimesis*₃, spelar roll. Jag vill anföra att *mimesis*₃ består av två delar, en som tar form vid själva dopgudstjänsten som i sig är starten på den andra, en livstydning som kan vara hela livet. *Mimesis*₃ är därmed inte enbart ett avslut på en hermeneutisk båge utan kan vara starten på en hermeneutisk spiral, där enstaka psalmer blir punkter att refigurera, om och om igen.

6.1 ”Rymden ljuder av glädjens ord” - prefiguration

I begynnelsen var Ordet, i Honom var liv och det blev sång. Så kan man poetiskt beskriva den hermeneutiska bågen genom *mimesis*.

Uppsatsens titel är ett citat från doppsalmen sv.ps. 383 *Med vår glädje över livets under*. Det talar till mig och andra om det ofattbart stora som det är att få barn som en gåva, något som på en gång är mitt och samtidigt alltid är något eget, något som är känt av Gud långt före och långt efter mig.¹⁴⁰ I denna psalm märks tydligt psalmförfattarens egen erfarenhet, prefigurativa erfarenhet, av att ha förlorat ett barn och nu ändå döpa ett nytt liv. Den är han inte ensam om. Många föräldrar delar erfarenhet av att ha förlorat barn, både under och efter graviditet. Vi talar sällan med dopfamiljer om psalmens ursprung, dess prefiguration i *mimesis*₁, även om det ibland skulle finnas anledning för att underlätta möjliga tolkningar och ge möjlighet till egen livstydning.

Inte heller talar vi ofta om ursprunget till titeln på detta avsnitt, hämtat ur den berömda psalmen sjungen i stora delar av den världsvida kyrkan, sv.ps. 114 *Stilla natt*, om en trasig orgel i en landsbykyrka så att det istället framfördes en sjungen koral, som

¹³⁹ Vikström, s. 122

¹⁴⁰ Det senare finns även uttryckt i sv.ps. 899 *Innan*.

verkligen växt in i många kyrkors psalmskatt, efter konfigurationen, där glädjen i den omgivande rymden fångades i texten.

6.2 ”Psalm som är sjungen från tid till tid” - konfiguration

Att skriva en psalm sker alltid i en kontext, men det är oklart för författaren vilken framtid som väntar. Den som skriver en psalm vet aldrig i förväg om den kommer att få liv, om den kommer att få växa från en silvertråd till en katedral, som den danska psalmförfattaren Iben Krogsdal uttrycker det:

Salmer er overleverede åndelighedsformer, som man bliver bevæget af at synge, og i det øjeblik, man synger, er man trådt ind i en overjordisk katedral, og man mærker, at man ikke bare synger med dem, der måtte sidde lige ved siden af én, nej, man synger med alle dem, der nogensinde har sunget med på salmen, alle de sørgende og jublende og nu forstummede døde; i det øjeblik salmen går i kødet gennem stemmen, er man ét med de gamles stemmer, og man kan mærke mennesker glide igennem én i et kæmpesug af fortid, samtidig med at man på mystisk vis også synger med alle dem, der engang skal synge salmen – alle de endnu ikke fødte eller sørgende eller kristne – som i en vag forudanelse om, at vi alle engang, i al vores forskellighed, skal blive ét med hinanden. Tusinder af gange har jeg fortabt mig lykkeligt ind i gamle salmers visdomsfylde – i det forenende, der kommer af høj alder alene – men jeg er også åben for, at salmer hele tiden bliver skrevet, og jeg kan lide, at alle salmer begynder som små. Jeg forestiller mig, at en ny salmetekst er tynd som en sølvtråd, men at den, for hver gang den bliver sunget, vokser i tyngde og rumfang, og på et tidspunkt bliver den en erindring, først måske bare på størrelse med et lille kammer i brystet, så en fylde i hele kroppen, så en hvælving om flere mennesker, så en kirke, så en katedral, og til sidst en himmel. Vores salmebøger op gennem tiden er fulde af alle disse himle, som stiger omkring os med vældige solopgange, eller synker gennem os som dyb, varm altervin. Skulle jeg tale som den teolog, jeg ikke er, ville jeg sige: Salmer er ord, der bliver kød og tager bolig blandt os.¹⁴¹

Den som skriver psalm skriver väl medveten om att formen måste tåla upprepning. Detta är en grundförutsättning för konfigurationen. Samtidigt finns inga enkla regler att följa för

¹⁴¹ Krogsdal, Iben, *Det utrolige*, s. 39—48 Detta citat hörde jag Iben berätta på ett föredrag på Leiturgia hösten 2023. Jag ville gärna återge en skriftlig källa och kontaktade Iben som generöst delade med sig i förskott av en del av hennes bok som ges ut i slutet av januari 2024 Eftersom boken ännu inte är utgiven då jag skriver uppsatsen, har jag fått läsa ett avsnitt av boken enligt följande sidor men vet inte exakt på vilken sida detta citat står. Tack Iben för att jag fick läsa i förväg!

hur en psalm ska skrivas för att hålla. Psalmsång är till sin natur refigurativ varje gång efter urframförandet. Men hur många gånger den fortsätter sjungas och hur mycket den kommer att växa kan bara tiden visa.

6.3 ”Ordet skapar vad det benämner” - refiguration i sång

Appelfeldt skriver: ”Genom psalmboken sammanlänkas en gudstjänst med psalmförfattare från andra tider, platser och uttryck för tron, på ett sätt som går att spåra.”¹⁴² Han fördjupar i fotnoten att han är ute efter kyrkans katolicitet. Jag är mer intresserad av den kyrkliga katolicitet över tid och rum som bärs av dopfamiljen, exempelvis genom att välja samma psalm som de haft på tidigare barns dop, eller i tidigare generationer, det vi kan tolka som familjens egna traditioner. Men det visar sig att det inte främst är utifrån doppsalmer man väljer utan refiguration även från andra situationer i det egna livet. Dopet tyds alltså inte bara genom familjens tidigare dop utan genom de samlade erfarenheterna av kyrkan och av livet.

I Karin Runows undersökning konstaterar hon att trots strävan från präster och dopföräldrar att välja en psalm som alla kan är det nästintill omöjligt. Hon visar att kunskap om specifika psalmer inte sällan är generationsbundet och föreslår därför att lära äldre de nya doppsalmerna och yngre de gamla klassikerna.¹⁴³ Så vad är en psalm som alla kan? När jag som präst mött dopfamiljer svarar de ofta att de inte kan några psalmer, tills man sjunger några för dem och de känner igen dem. Jag har också mött positiva överraskningar, som när jag berättar att *Stad i ljus* räknas som en psalm (830 i *Psalmer i 2000-talet*). Jag tror att den enda psalm som alla ”kan” under en dopgudstjänst är den som presenteras i samband med dopgudstjänsten, om kyrkomusikern ”övar in den” innan klockringning. Vi kan inte förutsätta att alla kan någon psalm alls. I en mångreligiös kontext är det dessutom rimligt att anta att flera besökare kommer med helt andra religiösa erfarenheter. Empirin i denna uppsats visar också att dopfamiljerna tar hänsyn till dessa erfarenheter i sina psalmval.

Ett annat sätt att se på frågan kring psalmkunnande är att se glaset som påfyllbart. Jag minns en historia som ibland berättas i konfirmandandakter om två skoförsäljare som

¹⁴² Appelfeldt, s. 73f

¹⁴³ Runow, s. 10

kommer till ett land där folk är barfota. Det blir två vitt skilda rapporter hem. Den ena beskriver marknaden som hopplös, eftersom ingen bär skor. Den andre beskriver marknaden som oändlig, eftersom ingen bär skor.

I dopet möts de föreställningar om dopet som dopföräldrar och kyrkans anställda har. I psalmsången kan den teologi som dopföräldrarna identifierar sig med bli tydlig, vare sig det är en mer allmän skapelseteologi eller en konkret dopteologi, en mera traditionell eller mera modern syn på Guds relation till människan. I det polyfona corpus som psalmboken utgör finns allt detta och man behöver inte välja bara det ena eller det andra. Med två eller tre psalmer är möjligt att välja både ock, precis som dopgudstjänstens ordning i sig rymmer flera olika tolkningsnycklar av dopet. De vanligaste psalmvalen, sv.ps. 248 och sv.ps.791 som ofta väljs ihop illustrerar just en sådan spänning. Sv.ps. 248 *Tryggare kan ingen vara* har kommit att förknippas med dopet men innehåller bitvis en teologi som få människor i modern kontext skulle formulera själv eller instämma i.¹⁴⁴ En betydligt modernare teologi återfinns i sv.ps. 791 *Du vet väl om att du är värdefull*, som i sitt tilltal kan appellera till ett personligt uttryck i den kyrkliga handlingens formaliserade karaktär, som Jarnkvist uttrycker det.¹⁴⁵ Det går också att välja förkortade (sommar-)psalmer så att helheten av det sjungna i princip knappt talar om Gud, eller enbart som en uppenbarelse eller aning i skapelsen. Det finns de som ifrågasätter om man då ändå sjungit teologi? Eller är dessa psalmverser bara uttryck för allmänmänskliga existentiella erfarenheter? Men psalmverserna är en del av en liturgi som talar tydligt om dopets mysterium och genomförs ofta i ett rum som i sig självt ljudlöst har mycket att förmedla om kristen tro och i sig självt även är en med-aktör.

Att den hermeneutiska spiralen är just en spiral medför att prästen och dopföljet är olika långt in i spiralen (eller med Ricœurs ord håller olika höjd) och ibland tolkar olika. Jag menar att misstankens hermeneutik ser olika ut för anställda och för dopföräldrar, eftersom vi har olika utgångspunkter. För en del dopföräldrar är för mycket tal om Gud en varning, medan för präster kan ett mycket enkelt språk verka teologiskt urvattnat. En präst som sjungit sv.ps. 248 hundratals gånger läser in annat i texten än den som sjungit den som mest ett tiotal gånger. Här behövs en ömsesidig respekt för varandras utgångspunkter

¹⁴⁴ Som exempelvis talet om fiender som faller i vers fyra, eller att Gud tar och ger i vers fem. Hade detta kommit tidigare i psalmen är det inte säkert att den hade varit lika populär.

¹⁴⁵ Jarnkvist, s. 13, 17

och en förståelse för att är dopet mångfacetterat. Det finns en fara i att likt Eva Reimers låta kyrkans och dopföräldrars föreställningar om dopet bli motsatser, så att vi gräver diken mellan oss, och istället omfamna mångfalden, såsom det också nämns i biskopsbrevet *Leva i dopet*.

Paul Ricœur utvecklade en tanke om att vi ”befinner oss på påsklördagen: mellan korset och den tomma graven...”¹⁴⁶ I en sådan tid måste det finnas utrymme för mer än tvärsäker trosvisshet, det är ”tolkningens utrymme, men även klagans, lovsångens och hoppets utrymme”.¹⁴⁷ Det är liminaliteten, som vi inte ständigt kan leva i, men som framskymtar särskilt tydligt vid livets riter. Man skulle kunna tänka att begravningen är ett tillfälle som ligger långt från dopet. Jag menar att samma typer av existentiella frågor åtminstone delvis ställs från nyblivna föräldrar som för sörjande.¹⁴⁸ Vid livets början och livets slut finns en särskild öppenhet för att vara uppmärksam på livets grundförutsättningar för alla människor och en öppenhet för något större än det egna jaget. Tidigare pekade jag på likheter i den liminalitet som ryms i både dop och vigsel. Det verkar som om just denna liminalitet följer med alla våra kyrkliga handlingar.

Om dopföräldrarnas liminalitet gör dem mottagliga för den gärning som sker i dopet, så kommer, med Grundtvigs ord,¹⁴⁹ handlingens ord att ”skapa vad det benämner”.¹⁵⁰

6.4 ”Kom med sånger, kom med psalmer! Ärans konung möter dig” - refiguration som kristen livstydning

Intar Sverige verkligen en särställning i sökande och meningsskapande i naturen? Eller handlar kanske den religiösa praxisen David Thurfjell undersöker mera om platser vi

¹⁴⁶ Vikström, s. 65

¹⁴⁷ Vikström, s. 267

¹⁴⁸ Evertsson, s. 23

¹⁴⁹ ”Ordet skaber hvad det nævner.” Ett känt citat av NFS Grundtvig, från psalmen DDS319 *Vidunderligst af alt på jord*, vars tredje vers är:

*Dets gåde er et Guddoms-ord,
som skaber, hvad det nævner,
som fylder dale trindt på jord
og klipperne udjævner.*

Psalmen skrevs ursprungligen till Krønike-Riim til Børne-Lærdom 1829, men formuleringen i citatet kommer från en senare bearbetning till Festsalmer, 8. opl. fra 1853.
<https://grundtvigskforum.dk/citater>

¹⁵⁰ Fast Ricœur skulle säga att ord inte gör något av sig själv själv, men kan signifiera till handling.
Vikström, s. 59.

söker för återhämtning från ett intellektuellt slitsamt arbete, vare sig det gäller kyrkan eller naturen, sången eller tystnaden. Alla är de platser som människor idag söker sig till för återhämtning, för att fylla ett behov som vårt dagliga arbete inte ger oss.

Lea Wierød Boržak talar om psalmens förmåga att få oss att känna kollektiva känslor samtidigt, även om vi har individuella minnen, exempelvis när vi sjunger sommar- eller julpsalmer. Hon introducerade ett begrepp myntat av lektor i musikvetenskap Charlotte Rørdam Larsen, *mindefletværk / memory mesh*.

Det særlige ved fællessangen er, at man på én gang er i et fælleskab, og samtidigt er man helt i sig selv, den enkelte har sine egne minder og tanker knyttet til sangene, og når man mødes og synger, fletter de sig ind i den andres og der opstår et 'mindefletværk'.¹⁵¹

Detta minnesflätverk kan sägas vara *mimesis* i alla sina tre delar, i delad mänsklig gemenskap, eller det poetiska språkets möjlighet att ”uppenbara nya världar”, som Ricœur skriver.

Runow gör en intressant iakttagelse: ”Genom tidigare forskning, och min egen enkätundersökning drar jag slutsatsen att man kan och tycker om de psalmer som man sjunger som barn.”¹⁵² Därför behöver barn sjunga psalmer! Inte bara psalmer som är barnvänliga, utan psalmer som tål att refigureras genom hela livet.

Kanske lever psalmerna sitt eget liv, med tolkningar som vi inte kan styra? Som slår rot i människors hjärtan och skapar förutsättningar för Gudsrelation och teologi, bortom orden? Psalmsången har flera riktningar, uppåt som lovsång till Gud, utåt och inåt som förmedling av ett kristet budskap. På så sätt berättar psalmsång både för den läsande och sjungande själv och samtidigt för andra runtomkring.

Dopföräldrarna visar i intervjuerna att både psalmer och andra sånger väljs med omsorg utifrån vilka ord som ska sjungas. De resonerar för och emot olika texter och gör egna fördjupade tolkningar kring deras val. I intervjuerna visas att även profana sånger kan teologiseras. Inte sällan kan det finnas intertextuella kopplingar, som mellan *Imse vimse* och psalmen 723 *När du ser en droppe glittra i ett daggvått spindelnät*.

¹⁵¹ Kristeligt Dagblad, 8 juni 2015. <https://www.kristeligt-dagblad.dk/kultur/hoejskolesang-hitter-blandt-unge>

¹⁵² Runow, s. 23

Ur kyrkans perspektiv sker i dessa val också ett möte med det heliga, såsom citatet i rubriken, från Otto Olssons *Advent*. Gud möter oss, både i de sånger och de psalmer vi väljer till dopet.

Jag har försökt åskådliggöra min bild av uppsatsen genom en bild av korallbokens sats till sv.ps. 383:6, den första strofen. För att bilden ska fungera måste varje förälder och deras barns dop tolkas som en egen sats, utifrån olika melodier. Det finns alltså för denna uppsats elva olika satser med teologins fyra stämmor. Graden av harmoni eller dissonans beror på erfarenheterna från respektive dop. Men även när varje dop blir en egen sats, behöver vi påminna oss själva om att även om det i varje sats bara är en stämma, är det i verkligheten många olika stämmor. Varje stämma kan vara såväl singular, som i det enskilda dopets fall, som i plural. Ingen stämma är helt unison.

S = UTTALADE
A = PRAKTISERADE

T = AKADEMISKA
B = NORMATIVA

MYC - KET STÖR - RE ÄN VAD ORD KAN RYM - MA

Mitt empiriska material ger sopranstämman och den uttalade stämman, som även om den ibland får stå tillbaka för de andra stämmorna ändå är melodin och det som drivit mig och uppsatsen framåt. Alten, den praktiserade stämman, följer sopranen, ibland på samma ton eller nära och ibland på större avstånd. I just denna strof landar de på samma ton och i bästa fall gör den uttalade och den praktiserade stämman det. Samtidigt är altstämman beroende av dopföräldrarnas samarbete med prästen och musikern. Den akademiska stämman är inte heller alltid unison. Det finns en risk att tänka att den normativa stämman är unison, så länge alla håller sig till gemensamt beslutade ordningar. Som framgår av både mitt material och Appelfeldts undersökning av liturgiska praktiker framgår dock att präster gör avsteg från dessa. Samtidigt rymmer är såväl kyrkohandboken som psalmboken olika alternativ, vilket gör dem till polyfona corpus. Valet av alternativ ger möjlighet till många olika varianter av minst tre stämmor, vilket är en utmaning för den akademiska stämman. I just denna strof är sluttonerna även tonen e i basen, den normativa

stämman. Det innebär att människor gör som de tänker och säger att de vill göra, i samstämmighet med kyrkans lära.

Det intressanta med denna bild är att vi ser hur stämmorna följer varandra. I exemplet nedan råder harmoni, så som vi är vana att tänka oss den. Det finns flera toner som är samma men spelas i olika oktaver. Även om det är fyra stämmor är det ofta bara ackordets tre grundtoner i klangen. Ibland ligger ackordets utgångston i melodin och inte i basen. Ibland har sopranen fler toner och ord att sjunga än övriga stämmor, som ligger kvar i ackord.

När jag nu läser intervjuerna igen identifierar jag särskilt dissonanser i intervjun med mamma G, som var påtvingades en tredje psalm som inte överensstämde med hennes önskemål kring texten, och mamma M, som inte hade så lätt att hitta ”uppiggande och glada psalmer som är lite festliga”. De hade båda tydliga kriterier men svårt att hitta psalmer som överensstämde med deras kriterier. Skillnaden mellan dem är att mamma G var besviken över prästens förslag som kom med i gudstjänsten, medan mamma M ambitiöst letade sig igenom en psalmlista på Youtube, där hon hittade en lämplig psalm som kom med i barnets doggudstjänst. I det första fallet var prästen inte tillräckligt lyhörd för föräldrarnas kriterier och önskemål. Det är olyckligt eftersom det finns ett så stort urval av psalmer att välja på. Vems stämma blir då viktigast? Det verkar som om det i slutänden blir prästens tolkning som avgör, som en representant för den praktiserade stämman, trots att det finns utrymme för föräldrarnas önskemål och kriterier i den normativa, så att dissonans uppstår i onödan.

I nästa kapitel kommer avslutande reflektioner.

7 Sammanfattning och avslutande reflektion

Min uppsats syftade till att besvara följande frågor:

1. Har dopföräldrarna särskilda kriterier när de väljer psalmer och annan musik till dop? Vilka, i så fall?
2. Hur tar sig dopgudstjänstens liminalitet sig uttryck i valet av psalmer och musik?
3. Vilka teologiska motiv går att utläsa ur valet av doppsalmer?
4. Hur kan detta psalmväljandet tolkas i relation till psalmsångens upprepande funktion?

För att besvara den första frågan kunde jag i mina intervjuer identifiera följande process för psalmval, där en eller flera delar ingår men i allmänhet i kombination: sökning på nätet (Google, Youtube, Spotify), de psalmer präster presenterar under dopsamtalet och egna önskemål. Därefter identifierade jag följande kriterier för psalmval: Föräldrarna väljer psalmer som sätter en stämning, som beskriver dopsituationen, som beskriver barnet eller familjen, som följt familjen och som kan följa dem alla vidare genom livet. De väljer också psalmer som är barnvänliga och som är lätta att sjunga med i (även om det inte alltid hjälper), men texten trumfar melodin. När det gällde musiken de valde, utöver psalmerna, valdes musik utifrån relationen mellan det nyfödda barnet och föräldern, det lilla barnets upptäckt av världen, kärlekssånger omtolkade till att handla om den villkorslösa kärleken mellan föräldrar och barn, sånger som redan sjöngs med barnet och sånger tänkta att följa genom livet.

När det gäller den andra frågan, påminner jag om de motiv som återfanns för både val av psalmer och musik.¹⁵³ Alla tre beskriver dopets och föräldraskapets liminalitet. Dopföräldrarnas val sätter ord och ton på känslor och erfarenheter av barnafödande, föräldrablivande, dop och framtidsdrömmar. De motiv som överlappar är särskilt inriktade på framtiden, det som väntar efter dopet. Jag menar att just de individuella valen, att få välja psalmer och därigenom få uttrycka sin egen tro, är viktigt i en tid då

¹⁵³ Tabell 10. Kriterier för psalm- och musikval:

Psalmval: sätter en stämning och beskriver dopsituationen.

Musikval: det lilla barnets upptäckt av världen och kärlekssång om villkorslös kärlek

Överlappande: beskriver relationer, har följt familjen och kan följa vidare samt barnvänliga

individualiseringen går in också i de kyrkliga handlingar, som alla är liminala till sin natur.

Avseende den tredje frågan är det tydligt att föräldrarna väljer utifrån deras egna kriterier och de olika teologiska motiv som finns i psalmerna. Det märks också att medan man väljer vissa psalmer, väljer man bort andra. För föräldrar som har svårt med personliga tilltal av Gud, går psalmer som explicit nämner Gud och Jesus bort, medan psalmer med skapelseteologiska perspektiv, som exempelvis inledningsverserna på flera sommarpsalmer, passar bättre.

Slutligen besvaras den fjärde frågan utifrån att de flesta idag kan ett fåtal psalmer som återkommer under hela livet och delvis följer släktens gång, åtminstone i någon generation. Att välja psalmer som är bekanta ger igenkänningens trygghet men också en återkomst till ord och toner som kan bli nycklar till livstolkning.

I inledningen refererade jag till Sven-Åke Selanders motiv för att människor sjunger i kyrkan. Han menar att de gör det för att det hör till det rituella navet, för att de bärs av en socialt övertagen tradition, för att de upplever gudstjänstrummet positivt, för att psalmerna sätter ord och symboler på gudsupplevelse, för att psalmerna uttrycker samspelet mellan människors livsfrågor och den kristna tron, samt för att människor vill upprätthålla en religiöst kristen tradition där sången är ett viktigt inslag.¹⁵⁴ Dessa motiv återfinns också i mitt empiriska material av intervjuer av dopföräldrar där de själva fått välja vad som ska sjungas i kyrkan. Det torde förstärka deras egna incitament att sjunga med.

7.1 Psalmernas funktion hos nutidsmänniskan

Vad har psalmer för funktion i en modern människas liv? Psalmsången har potential att följa med ut ur kyrkorummet och har på vissa sätt redan gjort det, som vid skolors luciatåg och skolavslutningar.¹⁵⁵ Kanske har många en egen psalmskatt, med några få guldkorn, som plockas fram vid livets högtider, men också de dagar då texten behövs som påminnelser om det större sammanhanget. Om det finns ett *soundtrack of our lives* så

¹⁵⁴ Selander, Sven-Åke. ”Varför sjunger folk i kyrkan?” *Psalm i vår tid*. 2006, s. 164ff

¹⁵⁵ Jag noterar som präst och förälder att jag som präst vid skolavslutningar inte får välsigna eller läsa trosbekännelse. Barnen själva däremot sjunger exempelvis sv.ps. 114 *Stilla natt*, som i andra versen avslutas: *Kristus till jorden är kommen, oss är en Frälsare född!* och sv.ps. 116:2 *att född är Herren Jesus Krist, vår Frälsare och Gud*. Tydliga bekännelser ur barnamunnar, som passerar de flesta obemärkt förbi. Likaså avslutas sv.ps. 116:4 *Nu tändas tusen juleljus* med följande välsignelse: *I varje hjärta armt och mörkt sänd du en stråle blid, en stråle av Guds kärleks ljus i signad juletid*.

kanske psalmerna också finns med där? Den moderna människan, så sekulär hon räknas som, återvänder till samma psalmer och kyrkorum, men psalmerna är något mer av en konstant för de flesta, som är oberoende av livssituation, bostadsort och präster som kommer och går. Det finns tecken som tyder på det, i de intertextuella sångtexter som berör psalmer, som *Koppången*, *Säg, minnes du psalmen vi sjöngo?* eller sånger om psalmer i den samtida populärkulturen.

7.2 Förändringar bland mest älskade och använda psalmer under 2000-talet

Går det att jämföra tidigare undersökningar av älskade psalmer och kan vi se förändringar? Ja, en del går. Det är givetvis omöjligt att rakt av jämföra undersökningarna *Dejlig er jorden och den* som genomförts av Susanne Wigorts Yngvessons. Dels är det drygt 20 år mellan undersökningarna, dels utgör informanterna två olika grupper. Ändå kan vi ana en förskjutning i vilka psalmer som använts mycket, särskilt bland barn och unga, då psalmerna *Måne och sol* samt *Du vet väl om att du är värdefull* tar sig in på en lista, efterhand som de blir vuxna och själva får barn. Därför är en av de vanligaste doppsalmerna idag *791 Du vet väl om att du är värdefull*, som i många år användes i Svenska kyrkan, framförallt bland konfirmander och ungdomar. Den blev mer lättillgänglig som psalm på dop då den kom med i tillägget till psalmboken, utarbetat av Verbum förlag, bearbetat av Svenska kyrkans musikråd och antaget av den inomkyrkliga rörelsen Evangeliska Fosterlandsstiftelsens styrelse 2002.¹⁵⁶

Det kommer ständigt nya psalmer och vad som uppskattas förändras. Detta naturliga förändringsarbete behöver fortsatt följas, inte minst när det publiceras nya psalmer och psalmböcker.

7.3 Dopet - ”mycket större än vad ord kan rymma”

Alla psalmer försöker på något vis beskriva Guds verk med oss människor och fånga detta i text och musik. Vid kyrkliga handlingar gör liminaliteten människor mer benägna att försöka finna ord för sin livssituation, även om mina och andras intervjuer visar att de inte

¹⁵⁶ Runow skriver felaktigt att den togs in redan 1986. Psalmerna, som skrevs av Ingemar Olsson 1978 till ett TV-program, *Sång på gång*, är spridd även i andra samfunds psalmböcker, som *Psalmer och Sånger* (1987, nr. 697, som användes i bl a Baptistsamfundet, i vilket Olsson var pastor) och *Segertoner* (1988, nr. 620), men även andra sångböcker som *Sjung till vår Gud* (nr. 25), *Ung psalm* (nr 148) och *Hela familjens psalmbok* (nr. 27). Om man med ”togs in i psalmböcker” inkluderar även andra samfunds psalmböcker på 1980-talet har Runow däremot rätt.

alltid hittar dessa ord.¹⁵⁷ Men de ges möjlighet till detta just genom att själva få välja psalmer. Samtidigt har de få ord för att uttrycka sin tro och därför får de låna. Med ett poetiskt språk förs doggästerna bort mot en vidare horisont och får med hjälp av andras ord välja vilka teologiska aspekter som känns viktiga just för dem. Det är en balansgång att möta denna öppenhet med respekt och inte låta kyrkoorganisationen ha tolkningsföreträde. I en folkkyrka blir psalmerna möjligen den främsta möjligheten att välja och uttrycka egna teologiska tankar, genom den sjungna teologin. Psalmerna förmedlar tillsammans med resten av doggudstjänstens ordning, prästens och gudstjänstfirarnas praktiker (eller avstående från att delta i praktiker), rummet, ja, allt är med i sången om ett dop för hela livet. Som i ett vackert körstycke turas stämmorna om att bära melodin.

Iben Krogsdal har refigurerat, eller som hon själv uttrycker det, diktat vidare på, en modern version av NFS Grundtvigs psalm om kyrkan, sv.ps. 56 *Gammal är kyrkan, Herrens hus*, med ny musik av Kristian La Cour från 2015 i hennes psalm *Kirken den er et salmebrus*.¹⁵⁸ Jag återger vers 1, 4 och 6, helt emot dansk tradition för psalmsång, då man i allmänhet sjunger alla verser, men jag vill särskilt lyfta verserna som handlar om psalmsången. Ingen av verserna i Grundtvigs psalm berör alls psalmsång, däremot både dop och nattvard.

1. Kirken den er et salmebrus
ingen skal være alene
hver gang en verden går i grus
ryster de levende stene
mennesker sidder hånd ved hånd
luften er tæt af helligånd
Kristus går ind på din scene

[...]

4. Samles vi her til sang og fest
samles vi her for at mindes
samles vi her i dyb protest
deler vi dette: vi findes!
Trods vores smerter bærer vi
skabelsens morgen indeni
håbet skal skinne og skinnes

¹⁵⁷ Lockneus, 2014, s. 67, 116f. Enggaard, s. 149.

¹⁵⁸ <https://www.salmer.dk/salme/kirken-den-er-et-salmebrus/1101?psalmSuggestionId=fe7ba094-f038-4df9-8dfa-c298fcd5ac4f>

[...]

6. Giv os da, Gud, at hvor vi bor
lader du klokkerne ringe
at hvor vi tror og ikke tror
lader du salmerne svinge!
Kirken er åben døgnet rundt
den er os selv på ét sekund
byernes menneskevinge

I denna psalm är sången ett brus, i positiv bemärkelse, som påminner människan om att hon inte är ensam, omgiven av helig Ande i Kristi närvaro. Oavsett orsaken till att vi samlas i kyrkan, delar vi livets grundförutsättningar av både smärtan och det vackra. Den ber om en kyrka öppen dygnet runt, för troende och icke-troende.

I dopföräldrarnas liminalitet väljer de själva bland kyrkans psalmer för att beskriva sin tro på det som är större än vi själva och deras förhoppningar, det som är mycket större än vad ord kan rymma, men som psalmerna försöker att sätta ord på och uppenbarligen fångar, när de väljs om och om igen i livsspiralen.

7.4 Framtida forskning

Det behövs forskning på vilka psalmer som ungdomar bär med sig från sin konfirmandtid, en tid då kyrkan har störst möjlighet att introducera psalmskatten. Vi vet att konfirmandtiden i stor utsträckning påverkar huruvida en döper sina framtida barn, och denna undersökning visar också att sånger som var viktiga under denna tid vill föräldrar ge vidare till sina barn. Samtidigt är min upplevelse att på konfirmationsgudstjänster väljs ”ungdomliga” psalmer (läs från nummer 700 och uppåt), som inte äldre generationer kan. Det innebär att vi lär yngre generationer nya psalmer, som dock inte upprepas så ofta, vilket innebär att det blir väldigt få kända psalmer i den yngre generationen som samtidigt inte delas med den äldre generationen.

Inom hymnologin vore det intressant att undersöka gudstjänstfirares agens i form av psalmsjungande och/eller avstående som en följd av att se psalmsång som allsång eller bekännelse.

Det går också att vidare undersöka begreppet sångbarhet, med hjälp av Karin Runows bubbeldiagram. Här går det möjligen att följa upp Bengt Olof Engströms avhandling om användningen av 1986 års psalmbok.

Källförteckning

Otryckta källor

(Finns hos Sofija Lazić Pedersen)

Beslut i Kyrkomötet 24 november 2021 (KmSkr 2021:21 Nationell dopkampanj)

Motion 2021:55 Nationell dopkampanj av Sofija Pedersen Videke m.fl.

Samhälls- och kulturutskottet, SK 2023:8 Teologisk utvärdering av dopkampanjen

Transkriberad intervju G, 20230917

Transkriberad intervju B, 20230918

Transkriberad intervju D, 20230920

Transkriberad intervju F, 20230920

Transkriberad intervju A, 20230920

Transkriberad intervju E, 20230921

Transkriberad intervju H, 20230926

Transkriberad intervju J, 20230927

Transkriberad intervju N, 20231110

Transkriberad intervju M, 20231113

Transkriberad intervju P, 20231114

Gårder Forss, Margareta. *Upplevelse av psalmsång. En fenomenografisk studie.*

Kandidatuppsats i musikvetenskap. Institutionen för kulturvetenskaper, Lunds universitet, 2009

Tryckta källor

Appelfeldt, Joel, *Dopet som hantverk: gudstjänst kreativitet och liturgisk taktik i Svenska kyrkan och Ekumeniakyrkan.* Artos & Norma Bokförlag, 2023

De kyrkliga handlingarna i en mångreligiös kontext: ett brev från Svenska kyrkans biskopar. Uppsala: Svenska kyrkan, biskopsmötet, 2012

Den svenska psalmboken med tillägg, Tredje utgåvan, Verbum, [Stockholm], 2018

Dop, nattvard, ämbete: grunddokument för samtal om kyrkans enhet : den officiella texten från Faith and Order - den så kallade Lima-texten 1982. [Ny utg. 2014]. Bromma: Sveriges kristna råd, 2014

Enggaard, Nete Helene. *Højmesse og dåb - Helsingør Stift.* Tradition og fornyelse. Teologiske perspektiver på gudstjeneste og liturgi. København, Eksistensen forlag, 2018

Evertsson, Anna J. *"Gå vi till paradiset med sång": psalmers funktion i begravningsgudstjänster.* Diss. Lund : Univ., 2002

Hansson, Karl-Johan, Bohlin, Folke & Straarup, Jørgen (red.). *Dejlig er jorden: psalmens roll i nutida nordiskt kultur- och samhällsliv : studier.* Åbo: Åbo akademis förlag, 2001

Jarnkvist, Karin. *"Reflektioner över dop, vigslar och begravningar".* Nyckeln till Svenska kyrkan - en skrift om organisation, verksamhet och ekonomi 2018, s. 7—17

Karlsson, Karin. *Psalmernas väg: kommentarer till text och musik i Den svenska psalmboken med tillägg samt Psalmer i 2000-talet Band 4 Psalmerna 701-800 ; Psalmer i 2000-talet 801-966.* Visby: Wessmans Musikförlag, 2019

Kristensson Ugglå, Bengt. *Kommunikation på bristningsgränsen: en studie i Paul Ricoeurs projekt.* Diss. Lund : Univ, 1994

Krogsdal, Iben, *Det utrolige,* København, Eksistensen forlag, 2024

Kyrkohandbok för Svenska kyrkan: antagen för Svenska kyrkan av 2017 års kyrkomöte. Del 1, Svenska kyrkan, [Uppsala], 2018

Leva i dopet: brev från biskoparna till Svenska kyrkans präster och församlingar. Uppsala: Svenska kyrkan, 2011

Lockneus, Elin. *Döpt för livet: en undersökning av dopföräldrars uppfattningar om dopet i Härnösands stift.* Skellefteå: Artos, 2014

Lockneus, Elin. *Kyrkbänksteologi.* Skellefteå: Artos & Norma Bokförlag, 2023

Mannerfelt, Frida & Derlén, Teresia (red.), *Som spridda sädeskornen: Perspektiv på nattvardens levda teologi,* Verbum AB, 2024

Nya barnpsalmboken, Libris, Örebro, 2001

"och lär dem ...": Ett biskopsbrev om lärande och undervisning. Uppsala: Svenska kyrkan, Biskopsmötet, 2021

Psalmer i 2000-talet, Verbum, Stockholm, 2006

Reimers, Eva, *Dopet som kult och kultur: bilder av dopet i dopsamtal och föräldrainsatser* = *Infant baptism as cult and culture : images of infant baptism in baptismal conversations and interviews*. Diss. Linköping : Univ. 1995

Ricoeur, Paul, *Time and narrative Vol. I*, Univ. of Chicago P., Chicago, 1984

Rubenson, Karin. *Karnevalesk gudstjänst: barns plats i kyrkans liturgi*. Diss. Uppsala : Uppsala universitet. 2021

Rubenson, Karin, ”Helighet och gemenskap i rörelse. Om barns nattvardsfirande i Svenska kyrkan.” *Som spridda sädeskornen: Perspektiv på nattvarens levda teologi*, Verbum AB, 2024, s. 171—192

Runow, Karin. ”Vi tar en psalm som ”alla” kan!” *Vilka är de vanligaste dop- och begravningspsalmerna, och hur kända och omtyckta är dom i olika åldersgrupper?* Stockholm, Ersta Sköndal, 2019

Sandberg, Andreas. *Dopföräldrar – vilka är de och vad har deras bakgrund för betydelse utvecklingen av antalet dop (sic!)*. Nyckeln till Svenska kyrkan - en skrift om organisation, verksamhet och ekonomi 2018, s. 47—59

Sandberg, Andreas, Sjölin, Ingegerd & Skantz, Josephine Ganebo (red.). *Dop i förändring: en studie av föräldrars aktiva val och församlingars strategiska doparbete*. Uppsala: Svenska kyrkan, 2019

Sandberg, Andreas. *Dopens utveckling under 2010-2022 och dess betydelse för medlemsutvecklingen*. Nyckeln till Svenska kyrkan - en skrift om organisation, verksamhet och ekonomi 2023, s. 47—59

Selander, Sven-Åke. ”Varför sjunger folk i kyrkan?”. *Psalm i vår tid*. 2006, s. 161—178

Thurfjell, David, *Granskogfolk: hur naturen blev svenskarnas religion*. Norstedts, Stockholm, 2020

Vikström, Björn. *Verkligheten öppnar sig: läsning och uppenbarelse i Paul Ricoeurs bibelhermeneutik*. Diss. Åbo : Åbo akademi, 2000

Wigorts Yngvesson, Susanne. *All din nåd är öppen famn: psalmernas sjungna teologier*. Stockholm: Verbum, 2019

Elektroniskt material

Citater af Grundtvig, <https://grundtvigskforum.dk/citater> [2024-01-15]

Dop i Svenska kyrkan, www.svenskakyrkan.se/dop [2023-12-28]

Dopet - livets första fest, <https://www.youtube.com/watch?v=fmLjDsE3-jw> [2023-12-28]

Edgardh, Ninna. ”Praktisk teologi i ny skepnad”. *Svensk Teologisk Kvartalskrift* 97 (2021), s. 5–26, <https://journals.lub.lu.se/STK/article/download/22512/20853/57879> [2023-12-06]

Højskolesang hitter bland unge, <https://www.kristeligt-dagblad.dk/kultur/hojskolesang-hitter-blandt-unge>, [2023-12-06]

Kirken den er et salmebrus, Salmedatabasen, <https://www.salmer.dk/salme/kirken-den-er-et-salmebrus/1101?psalmSuggestionId=fe7ba094-f038-4df9-8dfa-c298fcd5ac4f> [2023-12-30]

Klintborg, Caroline. *Gudstjänstoplevelser. En forskningsöversikt* <https://su.diva-portal.org/smash/get/diva2:1790105/FULLTEXT01.pdf> [2023-11-04]

Laleh och Mikael Wiehe bland artisterna som kan hamna i psalmboken, <https://www.dn.se/kultur/laleh-och-mikael-wiehe-bland-artisterna-som-kan-hamna-i-psalmboken/>, [2024-01-30]

Lillebror ska döpas, film från appen Kyrkan, <https://youtu.be/vz4kgk2nC98> [2023-12-28]

One Baptism: Towards Mutual Recognition (2011) [https://www.oikoumene.org/sites/default/files/File/One Baptism_Toward Mutual Recognition_WCC.pdf](https://www.oikoumene.org/sites/default/files/File/One%20Baptism_Toward%20Mutual%20Recognition_WCC.pdf) [2023-12-07]

Populära dop-psalmer, Kulla pastorat, <https://www.youtube.com/playlist?list=PLvUQEBw5MGefg0A9I3-a2WNNNDYGRBILYp> [2023-12-27]

Psalmer till dop, Jomala församling, https://www.youtube.com/playlist?list=PLb_V8NuippkygGtFWWhfa8QR9Ids21rV2O [2023-12-27]

Streamningsuccén Humlan Djojj blir till fysisk bok, <https://news.cision.com/se/the-book-affair/r/streamingsuccen-humlan-djojj-blir-till-fysisk-bok-hos-the-book-affair,c3818209> [2023-11-10]

Svenska kyrkan, *Kyrkoordningen*, [https://www.svenskakyrkan.se/filer/1374643/KO_1 jan 2023.pdf?id=2518231](https://www.svenskakyrkan.se/filer/1374643/KO_1_jan_2023.pdf?id=2518231), [2023-11-14]

Ødegaard, Henrik, ”Salmevalg og salmesang”, *Teologisk tidsskift*, Årgang 9, nr. 02-2020, s. 55–70, <https://www.idunn.no/doi/pdf/10.18261/issn.1893-0271-2020-02-04> [2024-01-03]

Bilaga 1. Frågeformulär för intervjuer

Presentation:

Jag heter Sofija Lazić Pedersen och är präst i Svenska kyrkan sedan 16 år och i Helsingborgs pastorat sedan 9 år. Just nu är jag tjänstledig för att ta en master i praktisk teologi, med inriktning hymnologi, läran om psalmer. Det finns flera studier av doppsalmer, så vi vet ganska väl vilka psalmer som väljs, men ingen har intervjuat dopföräldrar om varför de väljer just dessa, så här försöker jag bidra till forskningen.

Intervjuerna spelas in, via Teams och för säkerhets även som röstmemo på en andra telefon. Sedan transkriberar jag intervjuerna och ni garanteras anonymitet genom att jag tilldelat er bokstäver, så du blir mamma/pappa x.

Planerad framläggning i januari 2024, därefter skickar jag på e-post.

När jag transkriberat har jag märkt att jag ibland behöver ställa en kompletterande fråga, om det skulle hända är det okej att jag återkommer?

Startar inspelning

Berätta om dopet, var och när?

Första barnet? Ev. Tidigare dop?

Överens om dop?

Fadder själv?

Vilka psalmer valde ni?

Hur valdes just dessa?

Hur hittade ni psalmer?

Tittade ni på text, eller musik, eller båda?

Under dopet, hur tyckte du det blev med dessa psalmer?

Kommenterade någon av gästerna psalmerna?

Hade ni någon annan musik? Ingång/utgång/solo?

Har ni några minnen av dessa psalmer eller musiken från andra tillfällen?

Är det något du vill tillägga eller något jag inte frågat om?

Bilaga 2. Doppsalmer utanför psalmböcker i urval

En aning av paradiset av Kerstin Hesslefors Persson

(Notbilden skyddad av upphovsrätt)

1.

Tack vår Skapare för undret
som vi får ta emot.

Tack för sidenlena kinder,
tack för sprattlande fot.

Ref.

Tänk att paradiset ligger

i ett barns klara blick.

Tänk att himlen kommer nära

i den gåva vi fick.

2.

Tack att tilliten blir synlig
i det barn som vi bär.

Barnets öppenhet för livet,
lär oss närvaro här.

Ref.

3.

Tack för kärleken som bär oss,
du oss känner vid namn.

Ge oss kraft och mod att älska,
bär oss tryggt i din famn.

Ref.

4.

Tack för varje barn du skapar,
tack för mjuk, liten kropp.

Tack för nåden att få älska,
tack för framtid och hopp.

Ref.

5.

Tack för uppdraget att vårda,
om ditt stöd nu vi ber.

Lär oss värna allt som lever,
tack för undret du ger.

Ref.

Tänk att paradiset ligger

i ett barns klara blick.

Tänk att himlen kommer nära

i den gåva vi fick.

Glädjens psalm av Elin Lockneus

(Föreslagen melodi: sv.ps. 48 Vilken vän vi har i Jesus av CC Converse)

Glädjens psalm

I Jesu dop får jag bada,
tvätta bort det som är dött.
I Guds kärlek låta vara,
det som blivit allt för nött.
I Guds omsorg genom livet
uppstå med Gud dag för dag.
För den nåd som där är given
vittnar om hans kärleks lag.

I Guds närhet där jag lever,
är jag omsluten av nåd.
Genom Jesu Kristi seger
hittar jag vägen, finner råd.
Han som aldrig vill mig stjälpa
som lovar resa upp igen.
Han som alltid vill mig hjälpa,
finns här närmre än en vän.

I Guds Ande får jag andas,
i luften finna kraft och ro.
När Guds liv med mitt beblandas,
vet jag var jag nu ska bo.
I Guds rike vill jag leva,
var dag bekänna högt hans namn.
Varje dag vill jag Gud lova,
sjunga honom glädjens psalm.

Vem kunde ana?

J.Perry

1. Vi ser dig, vi bär dig, vi säg - er ditt namn. I
2. Vart du tar vä - gen och vem du skall bli, det
3. Lit - en men än - då så o - fatt - bar stor, du
4. Gud ge oss mo - det att äl - ska som du. Din

5 dag vill vi läg - ga dig ömt i Guds famn. Vi lyf - ter dig
kan ing - en ve - ta, men nu är det vi som äls - kar dig,
är själ - va li - vet som knop - pas och gror. — Gud du är
kär - lek har följt oss och här står vi nu. Du ser oss, du

10 högt in - för männ - skor och Gud li - vets mi - ra - kel med
skyd - dar dig, led - er dig rätt, skrat - tar och gråt - er och
vatt - net, allt le - van - des hopp du vill se kär - lek - ens
bär oss, du vet vå - ra namn. Du håll - ler oss var - samt och

15 sam - mets - len hud. Vem kun - de a - na att vi skul - le
ma - tar dig mätt.
frö vä - xa opp.
ömt i din famn.

20 få nå - got så vack - ert, kan nå - gon för - stå?

Avslutande tacksamhet:

- Tack Kristian för tjänstledighet och knuffar i rätt riktning
- Tack Helena för listor som gav mig respondenter
- Tack Annika för blankett med bortglömda psalmen
- Tack Emma för kyrkomöteshandlingar under cyberattack
- Tack Elin och Iben för att ni delade med er av texter innan de publicerats
- Tack Helen för hymnologiska inspel och uppmuntran
- Tack Eva för professionell notskrivning
- Tack Clara, Frida och Judith för att ni banat väg
- Tack Anders för korrekturläsning och delade vardagsbestyr